MLADINA

številka 24/23. junij 1992 cena 120 SIT (200 HRD, 600 YUD)

IVO ŠTANDEKER

Ko se bo vse drugo morda pozabilo, se bom Ivota spomnil po tem, kako je konec leta 1990 v Keniji iskal Kilimandžaro. Češ, ne moreva napisati, da sva bila v Afriki, če nisva videla Kilimandžara. Od nekega Indijca v Nairobiju si je sposodil suzukijev džip v precej nesrečnem stanju in zgodaj zjutraj je zapeljal proti Kinšasi. Pri Kibveziju je zavil desno in na zemljevidu se je zdelo, da bi moral biti hrib naravnost pred nama. Ampak jutro Je počasi prišlo do poldneva, popoldansko sonce je začelo žgati in zlagoma je bil že skoraj večer. Spredaj je ležala vedno ista savana, ravna in negibna, na obzorju pa oblaki, ki so nenehno spreminjali barve in segali do zemlje. Zdelo se je čudno, da se tako slaven hrib lahko skriva sredi neskončne ravnine, kjer ni ničesar. *»Da nisem zgrešil? Daj zemljevid!«* Hildebrand je kazal, da je vse prav. Kilimandžaro bi moral biti nekje zelo blizu. Morda sto kilometrov pred nama. Pa nič. Samo oblaki in nebo, ki je postajalo vedno bolj rdeče. Suzuki se je potem zagozdil pri neki vodi in ni hotel nikamor. Novo leto se Je že nevarno približevalo, Ivo pa je hotel iz Nairobija poleteti naravnost na Mladinino zabavo. Čez kakšno uro so prišli mimo ljudje s tovornjakom, ki so naju zvleki ven, in nekako se je bilo treba odločiti, ali naprej ali nazaj. Ivo je vprašal, ali so na poti z juga kje morda srečali goro. Pokazali so na obzorje. »To je Kilimandžaro.« »Kje?« »Tukaj, povsod.« Tisto nebo in oblaki, ki so segali od obzorja do obzorja, sploh niso bili nebo in oblaki, ampak Kilimandžaro. Največja gora na celini, najlepši hrib na svetu. Ves dan sva ga že gledala, ampak bil Je tako velik in sam, da ga nisva opazila. Niso kar tako o njem pisali knjig. Kakšnih deset minut sva potem z vsem dolžnim spoštovanjem obsedela in nekaj govorila o Hemingwayu ali Karen Blixen. Kaj pa vem. Potem je Ivo rekel: »O. K. Res sva v Afriki. Kje so levi?«

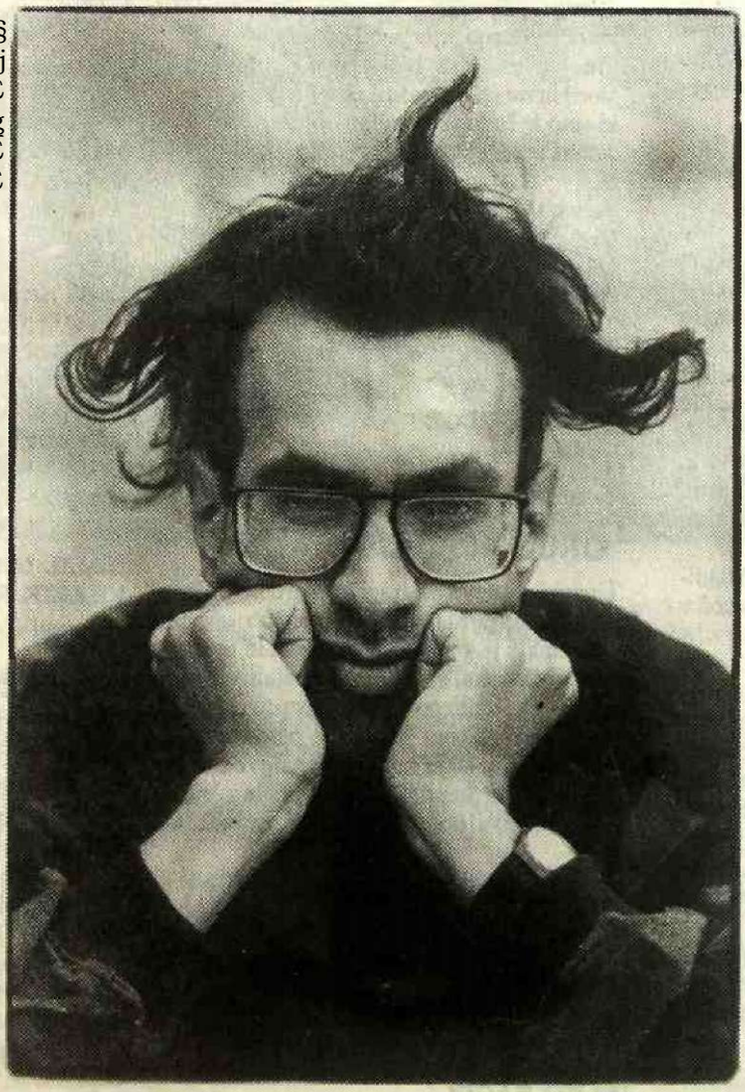

Kilimandžaro je bil nekje na sredi poti, na kateri si Je bilo na novo treba izmisliti žurnalizem. Ivo Je rad bral časopise. Za knjige je imel bolj malo časa. Le tu pa tam je kakšno prevedel. Če Je bila dovolj težavna, da so jo drugi pustili pri miru. Pri časopisnih člankih je imel en sam zelo strog kriterij. »Ta je bil tam. Ve, o čem piše.« Nekje imam še vedno listek, ki sem ga okrog polnoči našel zataknjenega za vrati enkrat okrog leta 1988: »Bil tukaj ob enajstih. Na Kosovu je nekaj. Greva dol. Imam letalske karte in avto v Skopju. Pridem ob štirih.« In tako je biti tam postal edini način, na katerega je sploh bilo mogoče kaj napisati. Šel je pogledat, ali so v Avstraliji res ustaši, ali je res, da Je v New Yorku nasproti hotela Chelsea Centralni komite Komunistične partije Združenih držav Amerike, kaj pravi Jevrem Brkovič v Titoradu in ali je res mogoče globoko pod Ljubljano priti v parlament. Svet ima pet celin in Antarktiko. Torej, najprej v Avstralijo, potem v Ameriko, Afriko in Azijo. Do Antarktike nekako nikoli nisva prišla. Tudi Samarkand se je izmaknil. Bogvedi, če Je res tam.

Ko se je začela vojna, se je zdelo nespodobno spreminjati merila. Med vsemi tistimi celinami smo največ pisali o Balkanu. Tam nekje smo pač doma. Ivo je pisal samo o rečeh, ki Jih je res videl. In pisal je vražje dobro. Najboljše zgodbe so seveda ostale nenapisane. Le kdo bi verjel, da so tako čudne reči sploh mogoče? In tako blizu. V resnici ni maral vojne. Tudi tisto, da ima rad mesta in mu je žal, če jih rušijo, je bila prijazna laž, za dober začetek poročila iz Sarajeva. Rad je imel ljudi. Njegove zgodbe so zgodbe o ljudeh, s katerimi je govoril v Osijeku, Vukovarju, Dubrovniku. Ivo ni bil niti nespameten niti pretirano pogumen. Bil je najboljši novinar, kar sem jih kdaj srečal. In srečal sem veliko dobrih. Ubili so ga v Sarajevu in nekje v žepu je imel beležnico. Da bi kaj zapisal. Zato je bil tam.

Ko so še delale telefonske zveze z Bosno, mi je rekel, naj mu faksiram Mladino na neko številko, ki Jo je dala Medina. Hotel je prebrati Zlopamtilo, Pressalije in tisto o beguncih. Mislil je, da bo nazaj v Ljubljani še dovolj zgodaj, da pride na koncert Public Enemy. To je postal zapleten posel. Veliko je nesreč pri delu. Na koncu sem mu napisal: »Čuvaj nos compariero.« Kjerkoli že si.

E. H. M.

NASLOVNICA: foto JANA SCHNEIDER, oblikovanje ZDRAVKO PAPIČ

BIKOVA BOLEČINA

Z Ivom Štandekeijem se nisva poznala, nisva se nikoli srečala ali vsaj vedela nisva, da sva se. In vendar sva bila prijatelja.

Ko je prišla nova Mladina, sem vedno preletel naslove in pogledal, kdo je avtor članka. Nekateri so imeli prednost in med njimi so bili zanesljivo tudi vsi Štandekeijevi članki. Pisal je tako, kot bi pisal namesto mene ali, bolje povedano, kot bi pisal jaz, če bi znal bolje pisati.

Zato sva bila prijatelja.

Zadnje čase me je to pisanje navdajalo s tesnobo, ki seje stopnjevala v grozo. Njegovi članki so imeli najmanj eno osnovno značilnost: humorno, pogosto cinično distanco do tistega, o čemer je pisal. To jim je dalo žlahtnost drugačnega pogleda na stvari. Še tako hude stvari so imele vedno tudi možnost dobrega izida.

Ta distanca pa seje zadnji čas iz reportaže v reportažo manjšala. Stvari so postajale vedno bolj zares, take, da o njih ni bilo več mogoče pisati na Štandekeijev način. To je tudi sam začutil in napisal. Če se mu je predzadnja reportaža sesuvala, je bila zadnja že čisto navadna groza. Ko sem jo prebral, meje stisnilo in me ni več spustilo, čez nekaj ur sem slišal, da je bil v Sarajevu hudo ranjen slovenski novinar, nato, daje v kritičnem stanju, nato, da je to Ivo Štandeker, nato, daje mrtev...

Neizogibna suita stopnjevanja slabe novice.

Zunanje ministrstvo, UNPROFOR, Srbi, Bosanci - vsi, ki se ubadajo z njegovimi »posmrtnimi ostanki«, iščejo narobe.

Njegovi posmrtni ostanki so v starih Mladinah, zapiskih in v ljudeh, morda bodo nekoč v knjižnici.

Tisto, kar bi radi dobili in pokopali ti ljudje, pa je Ivo Štandeker. Mrtev Ivo Štandeker.

Konsekventno je dokončal svojo pot. Tistim, ki so ga hoteli razumeti, je sporočil najprej to, da bi se vse stvari, o katerih je pisal, lahko dogajale tudi pri nas v Ljubljani ali kjerkoli drugje v Sloveniji. In sporočil je tudi to, da se vse norosti iz Sarajeva, Gaze, Karabaha, Kurdistana, Šrilanke... tičejo tudi nas. Tu!

Ko se biku meč zadre v vrat, lahko njegovo bolečino čuti vsa arena in vsi opazovalci, če le želijo.

TOMAŽ WRABER

foto DIEGO A. GÓMEZ

IVO ŠTANDEKER!

Ivo!
Bil si faca in MLADINA je s teboj
vsebovala nek nov kakovosten nivo!
Čestitk si bil vreden, ker si se
vtaknil povsod, kjer je bil ogenj
brezvezne norosti. Marsikaj si
storil in marsikaj razkril nam,
ki smo le čudno spremljali bolezen
zajebancije tega norega sveta!
In.
Ravno ta nori svet te je odmaknil.
Vzel te je in te vtaknil tja, kjer še
nisi bil potreben.
Žal mi je za tebe - obžalujem.
Toda vseeno bo ostal (vsaj) spomin
na tebe in tvoje delo.
Bodi in počivaj v miru!

TOMO-B GOLOB

UREDNIŠTVU MLADINE

Upanje, da novica o tragični smrti novinarja Iva Standekeija, ni točna, je dokončno ugasnilo. Prekmalu je končana življenjska in ustvarjalna pot človeka, novinarja, prevajalca in misleca, ki mu je bilo poslanstvo resnice največji vzor in izziv. Temu smotru je posvečal vso svojo energijo, ko je kot novinar slovenski in tuji javnosti na prepričljiv, dosleden in svojski način odslikaval dogajanja naše burne vsakdanjosti.

Vedno je hotel odkriti - in je tudi odkrival - najbolj skrito in prikrito. Vedno je želel priti dogodkom do dna, do vzroka, do bistva. Tako smo ga videli in spoznali ob prebiranju njegovih prispevkov na našem ministrstvu.

Na tej zahtevni poti k pravi podobi resničnosti so ga za vedno zaustavili.

JELKO KACIN

Nesmiselna in umazana vojna v BiH je ob mnogih človeških življenjih, ki ugašajo vsak dan pred očmi celotne svetovne javnosti, terjala žrtve v novinarskih vrstah, tudi slovenskih. Vzela si je pravico poseči po življedju tistih, ki so svetu sporočali resnico o tragičnem uničevanju civilizacijskih vrednot v tem nesrečnem delu Evrope, kjer so si skozi zgodovino komaj priborile domovinsko pravico. Ob izgubi vašega sodelavca, spoštovanega gospoda Iva Štandekeija, ki je visoko profesionalno in častno opravljal svoje novinarsko poslanstvo do zadnjega trenutka, in to žal plačal s svojim življenjem, prejmite izraze mojega globokega sožalja.

MILAN KUČAN

Sa dubokim bolom primili smo vest o pogibiji naše i Vaše omiljene kolege, Ive Štandekera. Znali smo da je Ivo bio i ostao istinski borac za slobodu i demokratiju, ali, izgleda, to su znali i oni, koji su ga ubili, jer im je smetao zbog istinitih priča sa svih frontova od Šentilja pa do Sarajeva. Albanci na Kosovu još ga pamte i po tome daje u svojim tekstovima Ivo obelodanio tragičnost albanskog naroda na Kosovu pod srpskom okupacijom.

Ivo će sigurno najviše nedostajati Svojoj porodici i Vašoj redakciji, ali budite sigurni da će On mnogo nedostajati našoj redakciji a i albanskoj javnosti na Kosovu.

Neka je večna slava Ivi Štandekeru!

HALIL MATOSHI, BLERIM SHALA i HAZIR REKA

Presunila nas je nasilna smrt Iva Štandekerja. Še toliko bolj, ker ne bo nihče med nami nikoli pozabil njegovih pričevanj iz vojne za slovenske meje, iz Hrvaške in iz Bosne in Hercegovine. Tudi kadar smo se slepili, da je vojna daleč, da se nas ne tiče, nas je Ivovo pisanje prisililo, da smo se soočili z resničnostjo. Zmeraj umirajo samo drugi..., pravimo in si mašimo ušesa in zatiskamo oči. Zato pa tudi so vojne. Ivo je tvegal in tudi izgubil svoje življenje, ker je bil proti vsaki vojni.

Naše najgloblje sožalje vsem, ki so ga imeli radi.

JOŽEF ŠKOLČ

In mnogi drugi, ki ste nam v teh dneh izrazili svoje sožalje. Hvala vam.

Iskrena hvala vsem, ki ste nam pomagali ...

Radioamateiji (Velenje, Zagreb)
Venessa Vasic, London
Medina in Adisa, Sarajevo
Andreja in Predrag Dizdarevič, Trst
Marija Adanja, Bruselj
Vojislav Šuc, **Ivo Vajgl** in **Dimitrij Rupel,** Ljubljana
g. **Potočnik** in **Igor Bavčar**
Miha Kozinc
Miloš Vasič, Beograd
Enote Unproforja (Beograd, Sarajevo, Zagreb)
Zdravniki brez meja, Sarajevo
Rdeči križ
Edgardo Gomez. Bonn
Mia Pavešič, Ljubljana
Miodrag Brkič, Beograd
Udo Schroeder, Dunaj
Boris Vlašič, Zagreb
Tony Sinith. Sarajevo

... in vsem, ki jih nismo našteli in katerih imena so v zmedi in naglici pogosto ostala preslišana.

NEŠTETOKRAT PREKLETI TOREK

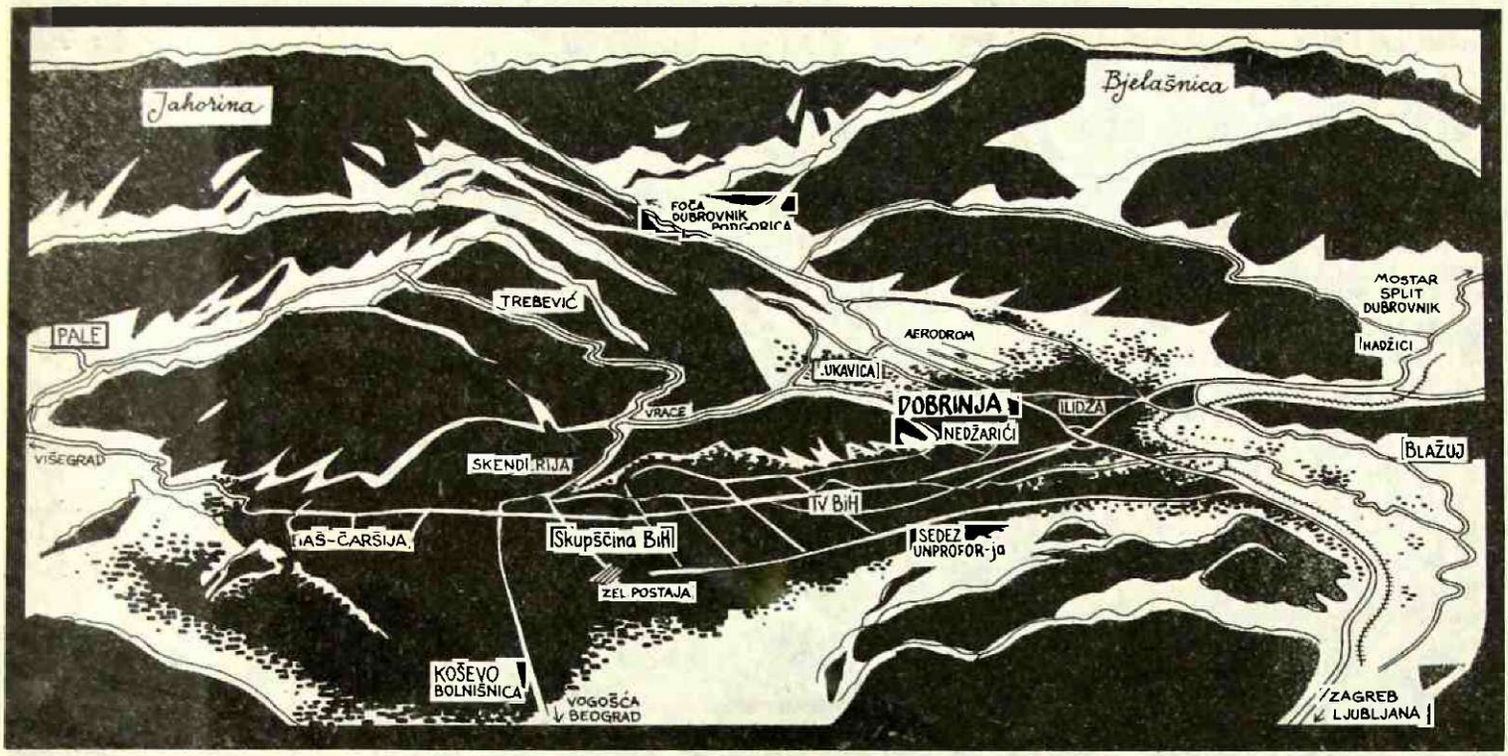

LEGENDA POJMOV:

DOBRINJA - sarajevsko naselje s 35.000 prebivalci, ki so ga od drugih delov mesta odrezale srbske enote. V njem sta bila ranjena Ivo in Jana.

NEDŽARIČI - položaj srbskih barikad med Dobrinjo in mestom. Tam Ju srbska patrulja ni spustila na muslimansko stran, temveč ju Je odpeljala v nasprotno smer, na Ilidžo.

ILIDŽA - nekdaj toplice in rekreacijski center, danes eno od srbskih oporišč z zbirnim centrom in zasilno ambulanto. Ivu in Jani so zagotovili prvo pomoč in Iva odpeljali na Pale.

PALE - nekdaj klimatsko zdravilišče in znano letovišče Sarajevčanov, danes center srbskega vojaškega poveljstva, Karadžiča in Srbske demokratske stranke. Ivo Je umrl na gorskih poteh čez Vrača in Trebevič na poti do bolnice.

BLAZUJ - srbsko naselje s planinsko kočo in improvizirano ambulanto, v katero so Jano pripeljali z Ilidže. jo tam zadržali dva dni in šele nato dovolili njen prevoz v travmatološko kliniko mestne bolnice v Sarajevu.

LUKAVICA - predel, v katerem je bil zadržan konvoj humanitarne pomoči in od koder so v torek obstreljevali Dobrinjo.

Zgodil se je dva dni za tem, ko Je Ivo poslal svojo zadnjo reportažo, in deset dni za tem, ko Je prek Ilidže, prek srbskega ozemlja, prišel v bosanski predel Sarajeva.

Tiste dni se je podpisoval sporazum o brezpogojnem premirju, ki naj bi začelo veljati v ponedeljek ob 18.00. Pogajali so se o deblokadi sarajevskega letališča Butimir, prek katerega naj bi dovažali humanitarno pomoč. Trideset strokovnjakov iz kanadske skupine Unproforja je že pregledovalo naprave na letališču. Dobrodelni konvoj pod vodstvom francoske humanitarne organizacije Equilibre s sedemnajstimi tovornjaki, napolnjenimi s 130 tonami živil, medicinske pomoči in oblačil, še vedno nI prispel v Sarajevo. Premirje se je sicer spoštdvalo, vendar le kar se tiče težkega orožja. Sarajevo so še vedno tolkli z minometi in protiletalskimi strojnicami.

Tiste dni je bilo 35.000 prebivalcev sarajevskega naselja Dobrinja še vedno odrezanih od preostalega mesta. Obkrožale so jih srbske enote, ki so zasedle letališče. Že v ponedeljek so iz Dobrlnje poročali o hudih kršitvah prekinitve ognja. Francoski novinar Thierry Ravalet in novozelandski fotoreporter Andrew Reed sta se skrivaj odplazila v Dobrinjo in se vrnila v Sarajevo pretresena. Na ulicah Dobrlnje Je čutiti vonj po razpadajočih truplih. Edini kirurg, Palestinec, ki dela v zasilnih operacijskih prostorih, ne more več ustrezno poskrbeti za ranjence. Na voljo so mu samo lokalni anestetiki. Ljudje se morajo zadovoljiti z enim skromnim obrokom na dan. Sekajo pohištvo in pulijo deske iz tal, da bi zakurili in si skuhali skromno kosilo, največkrat testenine in fižol. Nekateri žvečijo travo, da bi se izognili pomanjkanju vitaminov. Vode primanjkuje, še

foto JANA SCHNEIDER

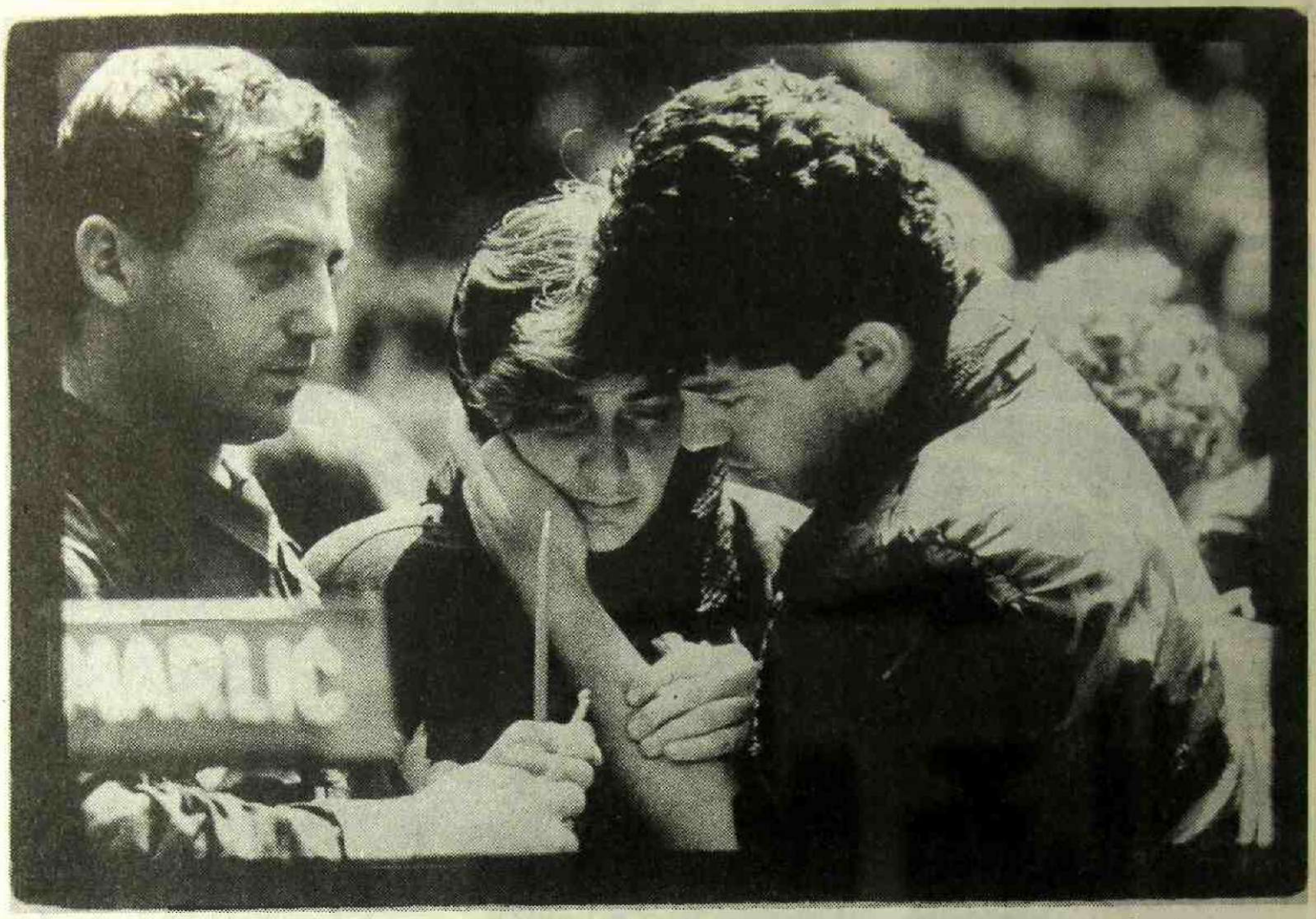

tisto, ki imajo, morajo prekuhavati zaradi nevarnosti nalezljivih bolezni.

Ravno tja se je odpravil tudi Ivo.

Odšel je z Jano in petnajstimi teritorialci (pripadniki Patriotske lige BiH) v ponedeljek ob 22.00 čez hrib Mojmilo, kjer je edina, skrivna pot v blokirano naselje Dobrlnja. Ostati so nameravali dva dni in dve noči. Teritorialci so s seboj nosili 650 kg hrane in zdravil, tako da je Ivo, ki jim je hotel pomagati, vzel v eno roko paket s strelivom in v drugo škatlo z zdravili. *»Hrib je bil tako zelo strm, da sem nenehno padala in vstajala,«* pripoveduje Jana, *»niti meni niti drugim iz skupine ni bilo jasno, kako Ivu uspe obdržati ravnotežje. Ko Je zapihalo, so se mu očala zameglila, in temu smo se vsi smejali.«* Prispeli so v Dobrinjo, ki je izgledala apokaliptično. Od zunaj je podobna mestni četrti, v kateri lagodno živi bogati sloj prebivalstva; prva vrsta hiš je nepoškodovana, za njo pa stojijo stavbe, ki so popolnoma porušene in prerešetane z naboji protiletalskih mitraljezov. *»Ivo je bil vznemirjen zaradi tega, kar Je videl,«* nadaljuje Jana, *»celo srečen je bil, ker nama je uspelo priti v Dobrinjo. in ml je rekel: Po Dobrlnjl ni več treba, da bi šla še kamorkoli drugam, ker sva v Sarajevu videla vse.«* V evforičnem razpoloženju, v kakršnem je bil tudi sicer zadnje dni, zaradi česar je pogosto govoril, da ga spremlja divja sreča, je prebil noč v pogovoru z ljudmi iz zgradbe, v katero so ga namestili. *»Ja, bil je pri meni,«* pravi eden od sosedov. *»Pripovedovali smo mu, kako smo pri prijateljih, s katerimi živimo, našli petnajst ostrostrelskih pušk in kako smo v zapor strpali učitelja, ki je na svoje učence streljal iz njih. Ivo pa nam, da je prišel v Sarajevo, ker se v nJem odvija zgodovina, in v Dobrinjo, ker bi se rad na lastne oči prepričal o tistem, o čemer drugi samo govorijo.«* Vsi so ga poslušali z napol odprtimi usti, ne da bi odkrito pokazali, kako občudujejo njegov pogum. On pa je preprosto skomigal z rameni, z videzom in držo mladeniča, ki je šel samo na enostaven izlet.

»Zjutraj sta se izmenjevala sonce In dež,« pravi Sladan, ki je bil z Jano in Ivom, *»vsi smo pričakovali, da se bo pokazala mavrica.«* Tla so bila blatna in razmočena od dežja. Tisti dan boji niso bili hudi in počutili so se dokaj varne. Hodih so po naselju ln si ogledovali grobove, izkopane poleg hiš. Izbirali so prizore, primerne za fotografiranje. Tistega, na katerem se vidijo tankovske cevi z letališča, uperjene proti naselju, medtem ko se otroci igrajo na travniku. Ali tistega, ki je posebej navdušil Iva, pravi Jana, ko se otroci igrajo vojake in delajo transporterje in orožje.

»Tisto popoldne smo bili skupaj,« razlaga Ekrem, *»kaj naj rečem. Enostavno navdušil me Je. Mislil sem: lej ga, končno je prišel človek, ki bo s sliko in besedo dokazal da obstaja sodelovanje med Unprofoijem ln Srbsko demokratsko stranko.«* Bilo je mirno. Nič se ni dogajalo. Okoli 14.00 so začele padati granate iz smeri letališča in Lukavice. *»Padale so petsto metrov od nas ln vznemiril sem se, ker sem vedel da bodo padale bliže in bliže,«* nadaljuje Ekrem. *»Vendar onadva nista hotela v zaklonišče, temveč sta stala med stavbami, ker sta mislila, da sta tam vama.«* Prepričana sta bila, da se jima ne more nič zgoditi, ker je poleg njiju stala petnadstropna hiša in ob strani še dve stavbi, ki sta izgledali kot dobro zavetje. *»Hotela sva slikati, kako ljudje bežijo ln se umikajo,«* pravi Jana. V trenutku, ko je vzela fotoaparat, je granata nenadoma padla poleg nje in jo ranila v desno nogo. *»Videla sem, da Iva ta granata ni zadela, ln začela kričati: Ivo, zadeta sem. Beži. Beži. Ne potrebujem te.«* Ivo je stal nekaj sekund. Padla je druga granata poleg njega. Zadela gaj e v noge in mu poškodovala[1]

foto JANA SCHNEIDER

kolena. Ivo se je poskušal splaziti do Jane, ko je padla tretja granata. Šrapneli so ga zadeli v trebuh. Čez nekaj sekund je prišla četrta, ki gaje ranila v prsi. Šrapneli pete granate so spet ranili Janine noge. Ivo je, prekrit s samimi ranami, izvlekel injekcijo morfija, ki jo je po bojiščih nosil s seboj, in si jo vbrizgal.

»Z okna sem gledala, kaj se dogaja. Bilo Je strašno. Mislim, da so ti, ki so streljali na njiju, videli odblesk objektiva kamere lnfotoaparata, in so mislili, da imata novlnaija v rokah neko orožje. Zato so tako močno udarili po njiju. Ko Je padla prva granata, je fant izgubil očala. Ne vem, kakšno dioptrijo je imel, vendar je mogoče, da je v tem kratkem času stal, ker nI vedel, kam naj gre.«

V trenutkih zatišja je iz različnih strani priteklo pet bosanskih teritorialcev in ju zvleklo na varno do edine ambulante prve pomoči v Dobrinji, oddaljene 40 do 50 metrov. *»Bila sem v šoku in zelo sem se tresla,«* se komaj spominja Jana. Ljudem, ki so stali okoli, je izročila naslove Unproforja, Srbov na Ilidži in mednarodnih novinarjev, ki so bili v Sarajevu in bi lahko nemudoma obvestili svet. Dežurni v ambulanti je začel klicati. Največ so pričakovali od Unproforja. *»Ne moremo do vas,«* so jim rekli tam. Zdravniki iz ambulante so naredili vse, kar so mogli, toda niso imeli niti zdravil. *»Ivo je bil v čedalje slabšem stanju in zdravnikJe rekel, da bi ga bilo treba prepeljati na lUdžo, torej na srbsko stran. Bilo me Je zelo strah, ker je Ivo Slovenec in ker Je bilo okoli slišati močno streljanje,«* nadaljuje Jana. Zdravnik je ugotovil, daje Ivo v življenjski nevarnosti in da, *»če preživi nadaljnjo uro, ostane gotovo živ.«*

Začeli so iskati avto za prevoz. Gospa Mirjana Babič seje ponudila, da s kombijem prepelje Iva in Jano iz obkoljene Dobrlnje čez srbske barikade v bolnico Koševo na bosanski strani Sarajeva. **Bombe so padale blizu nas. Bili smo zelo prestrašeni.«* Ivo je bil zelo hudo ranjen in je grozno krvavel. Bil je pri zavesti in spraševal Jano: *»Ali bom umrl? Imam tako suha usta.« »Tiho bodi, ne govori,«* mu je rekla. V travmatološki bolnici Koševo, pri vhodnih vratih, so štirje zdravniki in štiri medicinske sestre že pričakovali prihod ranjencev. Vendar jih je pri prvi barikadi, na Aerodromski cesti, zaustavila srbska patrulja in začela zasliševati, kdo so in kam grejo. Niso jih dolgo zadrževali, le nekaj minut. Ko so srbski skrajneži uvideli, daje v avtu ranjen Slovenec, so se nasmehnili. Sami so se začeli odločati, kam jih bodo odpeljali. Eden izmed njih je voznico potegnil izza volana, sedel v avto in vse tri odpeljal v nasprotni smeri, na Ilidžo do zbirnega centra.

Na barikadi in v bolnici Ilidža so Srbi neprestano ponavljali, da ni res, da gre za ranjena novinarja, temveč za dva vohuna. Gospo Babič so pripeljali v srbsko postajo milice Ilidža, kjer so jo zasliševali, ji vzeli avto in jo šele proti večeru izpustili. Sočasno je polkovnik MacKenzie iz sarajevskega Unproforja telefoniral na Ilidžo in zahteval, da se z ranjencema ravna, kolikor je mogoče dobro. Na odgovor z Ilidže, da gre za vohuna, jim je rekel, da sedaj ni važno, kdo sta, da jih lahko zaprejo tudi kasneje, *»samo, da jima rešijo življenje«.*

»Ležala sva na hodniku bolnice na postelji,« pripoveduje Jana. *»Naročili so ml, naj poskusim Iva obdržati v budnem stanju. Postavljala sem mu vprašanja, ki so ml padala na pamet.*

Kako je ime mami?

Kdo je tvoj najljubši pisec?

Imaš v LJubljani dekle?

Koga imaš v Sarajevu?

Odgovarjal je. In potem me je vprašal: *Jana, ali sedaj umiram?*

foto JANA SCHNEIDER

Ne dragi, ne boš umrl«

Zdravniki so se motali okoli njega. Nekateri so govorili, da je gotovo vajak. Drugi so, ko jih je poslušal, sumničavo ugotavljali, da ne bo preživel. Ko so mu mobilizirali poškodbo, mu je postalo bolje in celo barva se mu je vrnila na lica. Preden so Jano odpeljali v drugo sobo, mu je uspela reči:

»Ivo, oprosti mi, nisem kriva.«

»Vem Jana.«

Potem so pregledali tudi Jano in ji rekli, da ima Ivo 50 odstotkov možnosti, da preživi, če se ga takoj prepelje v bolnišnico na Pale. *»Nihče razen enega srbskega vojaka ga ni hotel odpeljati, ker se je takrat zelo streljalo. Kasneje sem izvedela, da so ga pripeljali v bolnico že mrtvega. To sem zvedela od srbskega vojaka, ki ga je vozil polnih pet ur.«* Vozil ga je po gorskih poteh z Ilidže prek Vrac in Trebe\ftča v 35 km oddaljene Pale. Če bi ga srbska patrulja čez barikado spustila na muslimansko stran, bi do bolnice Koševo prispeli po 10 km.

Težko bomo kdajkoli izvedeli, kje in kdaj je Ivo umrl. Na poti proti bolnici Pale ali v sami bolnici Pale. Ob 22.00 ali kasneje. To niti ni več važno.

Medina Delalič in Maja Megla

HOTEL SRBIJA, ILIDŽA

16. junija smo pri poročilih slišali, da je Ivo težko ranjen. Ob 16.05 smo bih na travmatološki kliniki bolnice Koševo. Čakali smo skupaj z zdravniki, ki jim je zdravnik iz Dobrlnje, potem ko je zagotovil prvo pomoč Ivu in Jani Schneider, rekel, da ju je poslal na Koševo. Okoli 16.30 smo slišali, da so ju ustavili pri četniški barikadi na Ilidži in preusmerili na srbsko ozemlje kot vohuna. Adlsa in Sejo kličeta Unprofor in po pogovoru z Abdelom Razkom zvesta, da sta oba še živa. Kličemo Beograd, Beograd-Trst, Trst-Ljubljano in obveščamo uredništvo Mladine, kjer so se zbrali vsi, o tem, kaj se dogaja. Ves čas kličemo Unprofor, naj kaj naredijo. Nemočni smo. MacKenzie je v predsedstvu. Tečem tja in prosim kolegico Jelo Jevremovič, ki čaka na intervju z MacKenzijem, naj ga vsaj obvesti o tem, da je Jana diabetik in da je zanjo vsaka poškodba lahko usodna ter da Ivo še lahko preživi, če ga prepeljejo v bolnico na Koševo. Jela brez sape teče po hodnikih, išče satelitski telefon. Ni ga. Kličem Ilidžo: *»Recepcija, hotel Srbija, izvolite,«* reče neka ženska.

»Gospa, prosim vas, potrebujem številko bolnice na Ilidži.«

»Nimam je.«

»Gospa, prosim vas kot boga, če ml daste številko policijske postaje na Ilidži.«

»Ni mogoče.«

Že jokam v slušalko in preklinjam, ker *»je to moj prijatelj, gospa, on je še mlad ln še lahko preživi...«*

...(premor) ln dobim številko.
»Srbski MUP Ilidža, izvolite.«
»Ml lahko poveste, kje sta ranjena novinarja?«
»Na Palah.«
»So kakšne možnosti, da pridem do n/l/u?«
»Prosim?t«
»Ob-sta-ja možnosti da pridem do njiju?«
»Ne.«
»Kakšna je bolnica na Palah?«
»Kaj vas briga.«
Kličem Pale, Sokolac, Ilidžo, Unprofor, Rim, svet, vse do 22.00, ko nam sporočijo, daje Ivo umrl.

Medina Delalič

p.s.
Teritorialec, ki Je bil z Ivom ln Jano, ko sta bila ranjena, pravi, daje bil Ivo še pri zavesti, ko je bil ranjen, čeprav so mu ven gledala Jetra ln del želodca, da je sam Izvlekel injekcijo morfija, ki jo Je po vseh bojiščih nosil s seboj, ln da *»Ivo ni bil samo pravi fant, temveč prva klasa«.*

foto JANA SCHNEIDER

MAŠA

Bilo je nekaj nadzemskega, ko je na Katoliški teološki fakulteti, v mali kapeli v drugem nadstropju, potekala zadušnica za Ivom. Poslopje se je treslo od zunanjih detonacij. Eksplozije so se mešale z zvoki drugega orožja in z nebeškimi glasovi zbora nun, ko je prof. Tomo Vukšič (Ivo ga je spoznal dva dni pred smrtjo), govoril o Ivu. Vsi so Jokali. Celo-televizijski novinar, ki je z ekipo snemal mašo, Je bil vidno pretresen in bled. Resnično Je bilo nekaj zunajprostorskega, ko je od nekod z ulice, na kateri so takrat prebivalcem delili hrano, v valovih prihajala glasba Albignonijevega Adaggia. Zbrani ateisti, Muslimani, Srbi, katoliki... vsi, ki so kakor koli poznali Iva, so prišli sem, da se vsaj tako, če že drugega ni bilo, poslovijo od znanca. Karikaturist Midhat Ajanovič je rekel, da Je v tej vojni izgubil veliko prijateljev, vendar ga niti ena smrt ni prizadela tako kot ta. Zakaj, bi se lahko vprašali. Odgovor Je preprost: mi v Sarajevu smo že vsi mrtvi. Ivo je prišel od zunaj in je bil edini živ. Z njegovo smrtjo Je ugasnilo naše zadnje upanje, da se bo našel kdo dovolj nor ln čudovit, da nas obišče v našem peklu. Mogoče je le sugestija, vendar se mi Je zazdelo, da Je hodža v džamiji blizu našega stanovanja (ki ga Je Ivo tudi spoznal) ponoči 16. Junija mrmral neskončno žalostno večerno molitev.

Medina Delalič

»PREVEČ GOSTO ZA PRETIRAVANJE.«

V zapiskih je ostalo: *»Granata je padla 20 metrov od mene. Granata je padla 10 metrov od mene. Preveč je gosto, da bi se moglo opisati brez pretiravanja.«* Bil je v Dubrovniku in Vukovarju, mesec dni. V Sarajevu so ga ubili deset dni za tem, ko je prišel.

Vrnil se Je s poti proti Karabahu in se odpovedal nadaljnjim popotovanjem po divji Rusiji ln arabskem svetu, ko Je v poročilih BBC-ja slišal, kaj se dogaja v Sarajevu. *»Prihajam, da izvlečem tebe ln Adiso,«* Je rekel in se odpravil v Sarajevo, ko sarajevski prijatelji niso imeli toliko poguma, da bi prečkah dve tramvajski postaji. Čez teden dni Je pozvonilo pri vhodnih vratih. Granate so padale po Titovi, po Ulici kralja Tomislava ln Dure Dakoviča, Unisov nebotičnik Je gorel, midve pa sva ga prosili, naj ne gre ven fotografirat. Sedel Je z nama v zakloniščU in ob plamenu sveče pisal članek. Umaknil Je blok z zapiski s kolena, vzel fotoaparat in naju slikal. Na fotografiji bova spet, kdove kollkič že, midve, nepomembni in ubogi, ne bo pa se videlo njegovih nasmejanih lic na drugi strani fotoaparata, ki ga je vedno nosil s seboj.

Lahko bi bil maneken ali prototip stripovskega Junaka (rad Je imel stripe), o čemer priča tudi londonski novinar Mark Thompson v knjigi A *paper house,* ki govori o koncu Jugoslavije in v kateri je svoje mesto dobil tudi Ivo. Thompson ga opisuje kot edinega človeka pri Mladini, ki Je, poleg Ervina Hladnika (Ivovega najboljšega prijatelja), vseved. Vse Je vedel. Kot tisti ljubljenci razreda, ki Jih skrivoma obožujejo deklice, fantje in učitelji in zaradi katerih starši svojim otrokom očitajo: *»In kako on vse zmore?«* Od tu Je pošiljal članke za švicarske, francoske in nemške časopise. Primerjalno književnost Je pustil, *»ko je uvtdel, da*

foto JANA SCHNEIDER

zna več od svojih profesorjev«, ln študij nemščine, *»ko je prevedel Freuda«.*

Zgledal je kot mlad ameriški študent, z lasmi, povezanimi v čop, ln očali, kupljenimi v New Yorku (ker so mu stara ukradli med zadnjim bivanjem v Sarajevu). Sedaj je na mizi napol prazna škatla cigaret Pall Mali, bencinski vžigalnik (pokvarjen, ker je skupaj z Ivom padel v kanalizacijo na Stupu) ln knjiga Leona Urlsa The Hay. Knjiga o eksodusu. Vzel jo je za branje, ker ga je spominjala na usodo Muslimanov, zaradi katere se je tudi Ervln, kot smo rekli Ivov najboljši prijatelj, opredelil kot Musliman, čeprav je Italljansko-slovenskega rodu. *»Veš, tudi sam sem začel premišljevati, da bi se začel opredeljevati kot Musliman, kajti da bi bili Muslimani priznani kot narod ln ne kot verska skupnost, mora obstajati možnost, da so Muslimani katoliške, pravoslavne ln islamske vere. Ali vsaj bodite Bosanci.«*

O tem smo se pogovarjali tudi tedaj, ko smo 29. oktobra pred nekaj leti prvič sedeli skupaj on, Ervln, Adlsa ln jaz. Ob pijači ln cigaretah smo bili hitro na istih valovnih dolžinah, navdušeni drug nad drugim, pri čemer sva bili midve statični element, vkopan v bosansko blato, medtem ko Je on hodil po svetu in delal. Intervju s Handkejem v Parizu ali z Dariom Kodlčem v Busovači; prevod Mannove Zgodovine Nemčije ali prevod izjave Budie Petka na Ilidži o tem, kako Muslimani zapirajo Srbe v taborišča in jih silijo, da se učijo arabščine.

Kot Mali princ iz tiste pravljice za odrasle Je imel doma rožo. Ob vsakem besedilu, poslanem iz prekletega Sarajeva, je bilo pripisano sporočilo tajnici uredništva: *»Reci Diegu, da sva O. K. in naj prosim zalije rožo v mojem stanovanju.« »Kompafiero, čuvaj* nos,« Je prek faksa poslal sporočilo Ervln, ker telefonskih zvez s Slovenijo ni. Tudi danes ne. ko prek Italije obveščamo LJubljano o...

V Ljubljani bo volčjak Runo poginil od žalosti. Nekatera dekleta bodo zasovražila Bosno. Mogoče nikoli s tako Intenzivnostjo, kot jo je imel on rad. In dokler je še sedel v organizacijskemu odboru »Slovenci za mirno Bosno«, medtem ko se je dolgočasil, z glavo, naslonjeno na rokah, in poslušal o nekih tajnih vezeh, ki so za vse ljudi trden zakon (tisti, ki so to prepevali, so pobegnili iz Sarajeva), in dokler nam je pošiljal novoletne čestitke iz Afrike, je govoril in pisal o Bosni, ki ga je ubila. S svojim divjaštvom. Strokovna diagnoza zdravnikov iz Dobrlnje pravi, da bi preživel, če bi ga takoj prepeljali v bolnico na Koševo. Oni pa so ga vozili po Ilidži, Blažuju ln Palah v nekem umazanem avtu, medtem ko je kri kapljala Iz njega, ker so mu zaradi moči granate gledala ven jetra in pol želodca in je imel poškodovano roko in nogo. To je bilo, kot bi vazo iz čipkastega beneškega kristala dal avstralskim domorodcem, ki ne vedo za njeno vrednost, ker je on - kristal - narejen iz kondenzirane svetlobe ln domišljije (kot Malteški sokol), iz iste snovi, iz katere je narejen Ivo. Bilje kot glasba, ki jo je imel rad.

Ko bodo začeli delati telefoni, bom poklicala 061 / ... Glas telefonske tajnice bo rekel: *»Zdravd, sem Ivo. Sedaj sem v redakciji.«* Telefon bo zvonil, vendar na drugi strani ne bo nikoli več nikogar, ki bi se oglasil.

Medina Delalič

p.s.

Ivo, stavek: *»Neka Ciganka ml Je razkrila, da nimam črte sreče. Ostrina britve mlje omogočila, da to popravim,«* nima nobenega smisla več. Nismo imeli sreče.

TOREK, 16. JUNIJA.

Pozno popoldne Je že moralo biti, ko Je zazvonil telefon. Klical Je Udo, Janin dunajski agent. Rekel je, da ima slabe novice in naj se najprej raje usedem na stol. Da sta bila Jana in Ivo v Sarajevu ranjena. Da ju Je zadela granata. Veliko več od tega mu ni uspelo izvedeti. Omenil Je še, da Je vse skupaj zelo zmedeno, ker sta oba na območju, ki ga nadzirajo srbske enote, da se Unprofor pogaja za njim prevoz do Sarajeva in da je Ivo zelo težko ranjen. Dogovorili smo se, da se čez eno uro spet slišimo. Takoj smo poklicali radioamaterja Mladena iz Velenja, ali lahko kaj več poizve v Sarajevu. Ervin je bil ravno v Zagrebu in iskal je stik z Unproforjem. Tam bi morali kaj vedeti. Klicali so Iz Dela in povedali, da Je novinar sarajevskega Asa prek Beograda sporočil, da so Jano in Iva zadeli ostrostrelci in da imajo zdravniki težave, ker nimajo ustreznega sanitetnega materiala. Kmalu je spet poklical Udo. Rekli so mu, da stvari kažejo na bolje, da je Unprofor uspešno posredoval in da sta oba, Jana in Ivo, že v bolnišnici, operirana. To Je dobro. Oddahnili smo si.

Za nekaj minut. Iz Velenja Je poklical Mladen in sporočil, da so mu sarajevski radioamaterji povedali, da je Jana res na območju, ki ga nadzira TO BiH. Iva pa da so prepeljali na Pale, ki so pod nadzorom srbskih sil, in da je zelo ranjen. Še enkrat smo klicali Uda, če lahko še sam preveri, kje Je Ivo. Jože je telefoniral na Associated Press, Futy na AFP. Obe agenciji sta že poročali iz Sarajeva.

Medtem so začeli zvoniti telefoni z Dunaja, iz Trsta, Bonna, kjer živi Diegov brat, Pariza, kjer Je bil ravno Boris, in Londona. Tam stoji urad Yugofaxa, biltena, ki zbira informacije iz nekdanje Jugoslavije. Agencijske novice so prišle do njih. Stika s Sarajevom, z Beogradom in Prištino nismo mogli vzpostaviti. Od takrat, ko Je Varnostni svet OZN sprejel sankcije, telefonskih stikov Slovenije z ZR Jugoslavijo ni več, čeprav v Beograd lahko nemoteno telefonirate iz prve italijanske telefonske govorilnice. Iz Slovenije se »ne da«, so nam povedali na pošti.

Ponovno se Je oglasil Udo in potrdil Mladenovo informacijo, da Iva res ni v Sarajevu, da je na Palah in da, če se bo le dalo, ga bodo naslednji dan prepeljali v Beograd. V Vojaško medicinsko akademijo. S helikopterjem. To Je dobro. Ne spominjam se več natančno, kdo Je sporočil, ampak bilo Je v torek zvečer, menda še pred polnočjo, morda celo precej prej, da so Iva že prepeljali v VMA. V Beogradu nismo mogli preveriti. Po ovinku so tja klicali prijatelji in znanci iz vse Evrope in New Yorka. Mladen Je klical še enkrat, tudi pred polnočjo. V torek Je Mladen prinašal najhujše vesti, takšne, da Jim nismo mogli verjeti. Rekel Je, da Je dobil dve, delno nasprotujoči si poročili. Radioamaterji v tiskovnem središču BiH so potrdili, da Je Ivo na Palah in da je težko ranjen. Skupaj z Zvonetom pa sta prestregla tudi klic radioamaterjev, ki delajo na strani SDS za agencijo Srna na Palah. Ti so rekli, da Je Ivo med prevozom izkrvavel. Ampak tisti dan so na TV BiH ravno skovali slogan »Laže kot Srna«.

V sredo zjutraj v zagrebški centrali Unproforja niso vedeli še nič. Tudi njihov oficir za zvezo, ki uraduje na Brdu pri Kranju, ni mogel povedati ničesar. Agencijske vesti so se v glavnem vse sklicevale na agencijo Srna. Vsaj zdelo se nam je tako. Klicali smo Janine starše v ZDA, ker smo izvedeli, da Jih je iz Sarajeva nekako lahko poklicala. Da je z njo O.K., Jim Je povedala. To Je dobro. Prva dobra, čisto potrjena informacija. Prek satelitskih telefonov smo lahko končno tudi sami poklicali v Sarajevo in ljudi iz organizacije Zdravniki brez meja spraševali, ali kaj vedo. Do večera nismo izvedeli ničesar. Ali so se sklicevali na srbske vire ali pa so vedeli manj od nas. V sredo zvečer, tik pred pol osmo, je neki beograjski novinar sporočil na Dunaj, da so Iva

foto JANA SCHNEIDER

ranjenega, a živega prepeljali v eno od beograjskih bolnišnic in da še preverja. Kolege, ki poznajo beograjsko novinarsko srenjo, smo spraševali, ali se lahko zanesemo na informacije tega novinarja. Rekli so nam, da je zanesljiv in dober novinar. To Je dobro. Čakali smo pozno vnoč, vendar nihče ni klical in rekel, da Je Ivo res rešen. Tudi v četrtek zjutraj ne. Le Ervina je ponoči klical neki italijanski novinar in potrdil najslabšo vest.

Tudi častnik za zvezo z Brda pri Kranju v četrtek zjutraj ni imel dobrih novic. Rekel Je, da je Ivo umrl. Takoj za njim so telefonirali tudi iz zagrebške centrale Unproforja. Isto. In telefaks.

Ne vem, mogoče Je v uredništvo prišlo štirideset različnih informacij z variacijami na dve katastrofalno različni temi. Da je Ivo ranjen, a živ. In da je umrl.

A. H. Ž.

ZADNJE SPOROČILO

Zvone se imenuje YU3XT, Mladen pa YT3HPY. Radioamaterja sta. Zadnje tedne prestrezata sporočila iz Bosne in Hercegovine. In jih oddajata. Včasih so sporočila dobra. Včasih slaba, zelo grozno slaba.

»Filtriram. Ponovi! Tako, zdaj se sliši.« Med šumi se slišijo Ivotove besede. Nekatere bolj, druge manj razločno. Pri oddaji zadnjega članka mu pomagajo sarajevski radioamaterji. V Velenju besede prestrežeta Mladen in Zvone. Zvonetova mama je včasih delala za Mladino. Takoj po vojni, med leti 1947 in 1949. Ivo bere hitro. Zbrano. *»Ponavljam. Citat. Dvopičje. Narekovaj. Ta vojna bo trajala še dolgo. Pika. Narekovaj...«* Ko Ivo konča poročilo, ga Mladen prek telefona pošlje na Mladino.

Mladen in Zvone sta bila prejšnjo nedeljo zadovoljna. Ponavadi traja šest ali celo osem ur, da sporočilo, dolgo dvajset minut, pride iz Sarajeva v Slovenijo. Vmes nastopajo motnje, včasih signal izgine in potem se je treba preseliti na drugo frekvenco. In iz druge na tretjo, peto, osmo. Radioamaterji, ki delajo za SDS, za četnike, nagajajo. Če je Izhodna moč njihove postaje dovolj velika, lahko zbrišejo signal. In potem se ne sliši nič, ali. samo šume.- Ampak prejšnjo nedeljo je nekako šlo, nihče ni motil in Ivotovo poročilo je pravočasno prispelo do redakcije.

Zdaj, ko je v Bosni vojna, Zvone in Mladen delata cele popoldneve in pozno v noč. Zvone si je v stanovanju pregradil del veže in v prostor, ki nI večji od dveh kvadratnih metrov, zložil primopredajnik, linearni ojačevalec, antenski prilagojevalec, kasetofon, elektronski taster, slušalke, zvočnik, literaturo ln žico. Cele svitke žic. Mladen je svojo opremo, večinoma narejeno doma, razpostavil na balkon družinskega stanovanja v zgornjem nadstropju ene od velenjskih stolpnic. Zadnjih štirinajst dni radioamaterji iz Bosne in Hercegovine zagotavljajo praktično edino zvezo s svetom. Satelitskih telefonov je v Sarajevu le nekaj, mogoče pet. Številk, ki se začnejo z 07, ne dobite. Radioamaterji pa delajo v sarajevskem press centru, v štabu in drugod, tudi v tistih regijah, v katerih je telefonija odpovedala že pred dvema mesecema. *»V tem času sva oddala kakšnih 1.500 telegramov,«* pravita Zvone in Mladen in pojasnita, da telegram v radioamaterskem žargonu pomeni sporočilo. 60.000 beguncev iz razbitih bosanskih in hercegovskih krajev, ki so zdaj v Sloveniji, lahko le prek radioamaterjev Izve, kaj je z njihovimi svojci. Tisti, ki so ostali, lahko le ob pomoči radioamaterjev izvedo, ali je svojcem beg iz Bosne uspel.

Ljudje si sicer ne predstavljajo čisto dobro, kaj je radioamaterstvo, pravita, saj nekateri mislijo, da je to nekako tako kot telefon. Pa ni. Mladen pravi, da je radioamaterstvo izvorno namenjeno širjenju tehnične kulture, preučevanju elektronike, sistema zvez in v zadnjem času računalništva. DrugI navadno mislijo, da so radioamaterji navadni zgagaiji. *»Ljudje bi morali ločiti med CB-območjem, UKV-območjem in kratkovalovnim območjem. Ker tega ne poznajo, nas, ko po televiziji ali radiu slišijo motnjo, dolžijo, da smo jo povzročili mi. V resnici pa je tako, da je CB-frekvenca zares zelo blizu frekvencam radia ali televizije in lahko povzroča motnje. Radioamaterske frekvence pa so tako oddaljene, da ne morejo prebiti radijskih alt televizijskih frekvenc in motenj ne povzročajo.«* In ne delajo zgage. Lahko

BAF BARA SRŠEN

***Mladen YT3HPY in** Zvone YU3XT: »Ne zavajati, ne dajati napačnih **macij in ne delati zmede,** to je naia etika. **

pa pomagajo, takrat, ko je najtežje. Bodisi novembra 1990, ko so Zgornjo Savinsko dolino zalile poplave, bodisi pred letom dni, ko je bila v Sloveniji vojna. *»Takrat so nam radioamaterji iz BIH in Hrvaške sporočali pomembne informacije. Ko so v Bihaču vzletali avlonl, so nam kolegi to sporočili in od samega vzleta smo lahko sledili, kje je avion. Vendar naših informacij takrat niso jemali resno. Je pa res tudi nekaj drugega: če poročila niso striktno šifrirana, so dostopna tudi sovražniku. Lahko se zgodi tudi, da ta namerno plasira napačno informacijo.«*

In tudi danes pomagajo. *»Ker ljudje niso poznali stvari, sva imela velike težave, ko sva hotela postaviti anteno. Antena mora stati na primerni lokaciji. Zdaj gledajo na vse skupaj drugače. Ko so sosedje izvedeli, da lahko poizveva, kakšna je situacija v Bosni, kaj je z njihovimi znanci ali družinskimi člani, vsi po vrsti ponujcijo, da lahko anteno montirava na njihovem balkonu. Ko vidijo, kako koristno je naše delo, bi radi pomagali.«* Ne pa vsi. Zvone je še vedno brez telefona, čeprav bi ga danes, ko prestreza sporočila za RTV, Mladino, druge medije in begunce, nujno potreboval. Ne zase. Za druge. Pa ga ne dobi.

Ampak na tej strani radijskega etra kljub temu, da Mladenu, Zvonetu in radioamaterjem po ostalih delih Slovenije nihče pretirano ne pomaga, še nekako gre. Huje je na drugi strani etra, v Sarajevu. *»Fante občudujeva,«* pravita. *»Dobro Je, da delajo tako, kot delajo. Veliko je odvisno od elektrike, ki je pogosto zmanjka. Potem je tu antena. Ta mora biti na prostem in je zato vidna. S tem je nevarnosti avtomatično Izpostavljen tudi radioamater. Fantje se znajdejo, kot se znajdejo. Z agregati, z vsem mogočim. Bili so primeri, da so fantom agresorji odvzeli postajo. Radioamater, ki se je lep čas javljal, je ostal brez postaje. Po domače povedano, nekdo ga je "zašpecal.Tu seveda ni šlo za kakšne zaupne vojaške informacije, pač pa za prenos humanitarnih sporočil recimo podatkov o svojcih.«*

Potem Zvone obrne nekaj gumbov in opozori: *»Poslušaj, zdaj bodo prenesli poročilo za TVBiH.«* Poslušamo. Najprej je signal razločen, sicer šumi, ampak besede se sliši. Zvone in Mladen sta se na šume navadila, ne motijo ju in razumeta besede, ki jih drugi zaradi brnenja ne bi spoznali. *»Zdaj bodo začeli motiti.«* In res, signal izgine, nekdo je našel frekvenco, po kateri so poročali za TV BiH in s svojim signalom prekril signal poročila. *»Zveze se lahko zelo močno ovira,«* pravita. *»Prednost ima tisti z dobrim znanjem, dobrimi aparaturami in iznajdljivostjo.«* Iznajdljivost navadno pomeni, da vnaprej veš, na katero frekvenco se moraš preseliti, ko te zmotijo. Zvone zamenja frekvenco in takoj ugotovi, kdo poroča. Ah poročajo radioamaterji, ki delajo

za SDS ln četnlke ali radioamaterji, ki so na strani TO BIH. *»Vsi tisti, ki uporabljajo znak YU, so na strant SDS. Ostali uporabljajo znak 4N. 4N Je nekakšen rezervni znak za Jugoslavijo. Slovenija, Hrvaška tn BiH še nimajo lastnega znaka. Znaka YUpa nočemo več uporabljati.«*

Teoretično lahko radioamater doseže vse predele Zemlje. Zvone pa pravi, da ne le teoretično ln ponosno pokaže kupe radioamaterskih dopisnic. Stike je navezal s kolegi z vsega sveta. Iz dvestotih držav je dobil potrdilo, daje res komuniciral z njimi. Tudi z Albanci se Je že menil, ampak tega ne more dokazati z uradnim potrdilom, ker so albanski radioamaterji do sedaj delali na skrivaj in niso mogli potrditi vzpostavitve stika. Zdaj pa bodo lahko tudi Albanci potrdili pogovor.

»Naš moto Je: ne zavajati, ne dajati napačnih informacij ln ne delati zmede,« pravita Mladen in Zvone. *»To Je naša etika. Podobna je zdravniški etiki. In ob tem Je pomembna tudi lastna presoja.«*

Ko sta Mladen in Zvone razlagala, kako izgleda radioamaterska etika, me je zbodlo. Prvič smo se slišali prejšnjo nedeljo, ko sta predala Ivotovo poročilo. Potem smo ju poklicali v torek. Ali lahko preverita, kaj je z Ivotom. Ali je bil res že operiran, kakor so nam sporočali z Dunaja? Ali je res že pri Unproforju, kakor so nam dejali prijatelji in znanci, ki so prek celotne zahodne Evrope poizvedovali, kaj se je zgodilo? Ne vem natačno, koliko je bila ura, ko je poklical Mladen. Vem, da je bilo v torek, menda okrog desetih zvečer. Rekel je. da sta z Zvonetom prestregla signal, ki je prihajal iz Pal. Tam še uporabljajo znak YU. Tam je štab SDS. Mladen je rekel, da tokrat prinašata slabe, grozno slabe novice. Upam, da ne zamerita, ker smo v torek še verjeli tistim dobrim vestem ln ne njima. Šele čez dva dni smo jima morali verjeti.

Ali H. Žerdfn

Hočemo Iva

Strah nas je bilo, da ga bodo imeli za talca

Sreda, 17. junija

»Naj pride nekdo po truplo, sporočajo s Pal,« slišimo zvečer v sarajevskem TV-dnevniku. Kdo je sporočil komu? Kako, ko pa so zveze med Palami in Sarajevom pretrgane? Zaradi salonsko lahkotne samoumevnosti, s katero je voditelj dnevnika bral vest, samo še bolj dvomimo.

Četrtek, 18. junija

V predalu s telefaksi je Unproforjevo sporočilo o Ivovi smrti. Pod točko 2. so zapisali, daje bolnišnica na Palah zahtevala, naj nekdo čimprej pride po njegovo truplo. Unprofor že dva dni sprašujemo o kakršnihkoli zanesljivih Informacijah, vendar nam tudi te niso sporočili neposredno, temveč jo Je zagrebški Unprofor poslal svojemu oficirju za zveze v Sloveniji, ta slovenskemu zunanjemu ministrstvu ln šele oni nam. Tudi kasneje Unproforjeve vesti dobivamo samo na ta način. Ervinu Tony Smith, dopisnik agencije AP iz Sarajeva, obljubi, da bo skušal priti do Iva na Palah, ga prepeljati do Splita in od tam v Ljubljano. Gospoda Logarja, šefk kabineta ministra Rupla, prosimo, naj slovanska država stori vse, kar lahko za svojega državljana stori v takšnem primeru. Seveda, reče.

Petek« 19. junija

Spet predal s faksi. Sporočilo Unproforja je bilo iz Zagreba v Ljubljano poslano 18. junija ob enajstih zvečer. Ima samo dve točki in pod prvo stoji zapisano: *»Po naših Informacijah Je slovenska publikacija Mladina danes popoldan zbrala delegacijo slovenskih, hrvaških tn srbskih novinarjev, da opravijo vse potrebno za prenos trupla pokojnega Standekeija v njegov domači kraj. Njegovi novinarski kolegi v Sarajevu so nas obvestili, da Je delegacija danes popoldan odšla Iz Beograda na Pale.«* Gospod Logar po telefonu sprašuje, kaj to pomeni in kako, da mu tega ne povemo. Nihče od nas ne ve ničesar 0 tem. Razen, daje Dlego, kije bil z Darjo v Prištini, sporočil bratu v Bonn. ta pa nam, da odhaja po Jano ln Iva v Sarajevo. In da mu je Robert po isti poti sporočil, naj za nič na svetu ne počne takih norosti in naj se čimprej vrne v Ljubljano. Tako je ves čas: edina država bivše Jugoslavije, s katero smo v neposrednem stiku iz Ljubljane, je Hrvaška. S Prištino. Sarajevom ln Beogradom so naš stik prijatelji v Parizu. Londonu, na Dunaju, v Bonnu. New Yorku..., ki zlasti v Beograd telefonirajo brez težav. In pa naši zdaj že stari sodelavci, radioamaterji lz Velenja. In satelitske telefonske zveze, ki so se jih slovenski poštarji naučili uporabljati šele te dni. Vanessa iz londonskega centra Yugofaxa v Sarajevu izve, daje skupina novinarjev iz Sarajeva že dopoldan odšla na Pale po Iva. Tako ji rečejo tudi v uredništvu Vremena, kjer se pripravljajo na pomoč pri prevozu iz Sarajeva v Beograd. Diega so zvečer še videli v Beogradu. Prijatelje v Londonu. Bonnu in na Dunaju prosimo, naj Diega in Darjo prepričajo, naj za božjo voljo takoj prideta domov. Gospodu Logarju pa potrdimo, da smo od teh, ki si prizadevajo priti do Iva, dobesedno odrezani in da je ne glede na njihova dejanja nujno sodelovanje države in Unproforja. Popoldan nam pove za zadnjo informacijo Unproforja: tam nimajo ne opreme ne osebja za sodelovanje v taki operaciji. Zunanje ministrstvo da bo storilo vse, kar more, da pa ne more nič brez Unproforja. Da so jih prejšnji dan trikrat obvestili o tem, s poudarkom, da to zahteva minister Rupel osebno, ln da bodo še naprej poskušali. Za primer Štandeker je odgovoren uslužbenec v ministrstvu Vojlslav Šuc, ki je v stalnih stikih z Unproforjem.

Zvečer Roberta kliče Tanja z STA in pove najnovejše. Medini ln prijateljem v Sarajevu, ki že dva dni zaman poskušajo priti do Iva, so Srbi s Pal tokrat odgovorili, da *»čakajo na uradno zahtevo po tzročttvt pokojnega slovenskega novtnarja od uradnih oblasti Republike Slovenije in Republike BIH«.* Vest prenesemo gospodu Šucu na zunanje ministrstvo ln nemo čakamo. Vemo, da so v tej vojni ljudje blago. Živi ali mrtvi. Vemo, da bi uradna zahteva srbskim oblastem na Palah pomenila posredno priznanje Srbske republike BiH. Ne vemo pa, kaj bo storila slovenska vlada. In ne vemo, ali bo to dovolj.

Ob pol enajstih Medina in Adisa prek velenjskih radioamaterjev sporočita ultimat: če srbske oblasti na Palah do 24.00 ne dobijo uradne zahteve slovenskih oblasti po izročitvi trupla, bodo Iva pokopali tam. Telefoni zvonijo v prazno, časa je malo. Gospod Vajgl, tiskovni predstavnik zunanjega ministra, obljubi, da bodo storili vse, kar morejo. Tudi tega, da bodo Izpolnili ultimat, ne izključi. Robert ln Maja s pomočjo Borisa v Parizu ln Vanesse v Londonu dobita telefonske številke občine Pale in bolnice na Palah ter jih sporočita zunanjemu ministrstvu. Tam za primer Štandeker zadolžijo Marijo Adanja iz predstavništva v Bruslju.

Sobota, 20. junija

Marija Adanja je od jutra v stiku z Beogradom in Sarajevom. Prek Unproforja pošlje v bolnico na Palah pooblastilo za izročitev trupla bodisi Unproforju bodisi novinarjem Mladine. Dlega ln Darje namreč še vedno nI v Ljubljani. Gttepa Adanja izve, da bodo Iva pokopali ob enajstih. Prek predstavništev in prijateljev doseže, da pokop preložijo. Najprej na tretjo uro popoldan, potem za štiriindvajset ur.

Novinarji Vremena v Bruselj sporočijo, da Karadžič Izročitev trupla pogojuje z uradno noto Slovenije, naslovljeno na Srbsko republiko BiH. Gospod Šuc Robertu reče, da tega ne bodo storili.

Kliče Torly Smith lz Sarajeva, jarek satelita. Da ne more Storiti nič, prav nič. Da vsi ponavljajo, da Je na Palah delegacija Mladine, kdo bi to bil, pa ne ve. Jana noče iz Sarajeva, dokler s Pal ne izvlečejo Iva. Po isti zvezi govorim

Adiso, ki je obupana. Že dva dni ju z Medino vsi po vrsti zafrkavajo. Nihče, ne Unprofor, ne Srbsko dobrodelno društvo, ne Karitas, jima ne da avta, brez avta pa ne moreta po Iva. In tudi če bi dobili avto, ga Srbi ne bi dali, ker hočejo uradno pooblastilo. Danes da so rekli, da ga bodo pokopali. Potem so pokop preložili, ampak v Saraljevu je zdaj pekel. Edina pot do Iva je tista iz Beograda. WTN je sporočil vest o slovensko-hrvaško-srbski delegaciji, kije menda na poti na Pale, onidve z Medino pa sta se za ob štirih popoldan dogovorili za mašo za Iva.

Marija Adanja se dogovarja z beograjskim in sarajevskim Unproforjem. Slednji je nemočen. Beograjski bi morda lahko odpeljal Iva, toda šele v torek, v sklopu rednih dejavnosti. Zdaj, ji pove njihov tiskovni predstavnik Erkhard, še tega ne vedo, kako iz sarajevskega pekla izvleči svoje tri ranjene Kanadčane. Ampak bolnica na Palah nima hladilnika in ne bo čakala. Poveljnik bolnice Šotra pravi, da bi prav rad pomagal, sprašuje, kaj je z delegacijo, ki naj bi po Iva prišla iz Beograda, in pove, da ob treh pričakuje pristanek helikopterja, ki menda prihaja po Iva. Unprofor, ki nadzira zračni prostor nad Beogradom, ne več nič o kakem poletu.

Diega in Darje še zmeraj ni. Pozno ponoči Udo z Dunaja sporoči, da sta na poti domov.

Radioamaterji prinesejo dobro vest: Medina je izvedela, da je zdravniku v bolnici Pale nekdo iz Mednarodnega združenja novinarjev v Zagrebu sporočil, da po Iva prihajajo s helikopterjem. Toda v zagrebški kontroli letenja, ki nadzira zračni prostor nad Bosno, o tem ne vedo nič. Mija od dežurnega oflciija Unproforja v Zagrebu pozno ponoči izve, daje za nedeljo ob pol desetih napovedan let helikopterja iz Beograda v Sarajevo. Borisu Unprofor v Beogradu tega ne potrdi, češ da še vedno čaka na dovoljenje JA.

Nedelja, 21. junija

Ob devetih prideta v Ljubljano Diego in Darja. Darja, ki sojo vedno omenjali kot vodjo domnevne delegacije novinarjev, pove, da je v sredo s Kosova kapetana Wilsona v sarajevskem Unprofoiju prosila za pomoč. *»Če so posebej zanje odprli avtocesto Beograd-Zagreb, bodo menda lahko odpeljali Iva s Pal. V bolnici na Palah so ml tako ali tako zatrdtll, da Iva lahko prepeljemo, vendar samo z vozilom Unproforja. Wilson je mencal, da se v Sarajevu strelja, nazadnje ml je odgovoril, naj prevoz zagotovim s pomočjo beograjskega Unproforja. Čez sedem ur v Beogradu na Unproforju nt bilo nikogar več. Shennon Boyd se je naslednje Jutro v pisarni za stike z Javnostjo zdelo, da bi njihova pomoč preveč razburila JLA, češ, pomagate samo določenim civilistom. Ves dan sem vztrajala v zgradbi Unproforja ln nazadnje ml je obljubila, da bo poskusila ln da se bo takoj ob Erkhardovl vrnitvi v Beograd osebno zavzela za primer Štandeker.«*

Marija Adanja ob pol osmih kliče poveljnika bolnice na Palah Šotro, ah je Ivo še tam. Ko izve, da je in da je let helikopterja prijavljen, kliče Erkharda v beograjski Unprofor. Erkhardu je ponoči uspelo zbrati vsa dovoljenja za let helikopterja, s katerim bodo prepeljali tri svoje ranjence in enega otroka. Pove, daje tehnično mogoče prepeljati tudi Iva, ne ve pa, ali bo JA na to pristala ali ne. Dopoldan minister Rupel iz Švice kliče generala MacKenzija in ta obljubi pomoč. Šotra, poveljnik bolnice Pale, dopoldan pove, da ga o tem razen gospe Adanja še ni obvestil nihče, pripravljen pa je sodelovati. Zbral je vso dokumentacijo in Iva pripravil na prevoz. Dobimo informacijo, da se helikopter vrača v Beograd, gospe Adanja pa Šotra zatrdi, daje Ivo še vedno v bolnici na Palah.

Boris izve, daje helikopter pravzaprav last JA. V JA o tem ne vedo nič več kot Unprofor, dajo pa mu številko operativnega štaba državnega komiteja, ti pa beograjsko telefonsko številko zunanjega ministrstva Srbske republike BiH. Tam mu gospod Kapor obljubi, da bodo storili vse, da dobimo Iva. Hkrati ga, s poudarkom »ne *razumite tega kot Izsiljevanje«,* prosi, naj pri Unproforju posreduje, da bi jim dovolili iz Beograda v Banjaluko prepeljati medicinsko pomoč. Na Unprofoiju glede tega povedo, da je to politično vprašanje in da ne morejo obljubiti ničesar.

Ob dveh popoldan ima gospa Adanja boljše vesti. Od gospoda Erkharda je izvedela, da piloti helikopteija in poveljstvo JA lz Beograda Iva nočejo vkrcati. Toda v sarajevskem Unproforju povedo, da helikopter ni poletel iz Sarajeva, in dokler je tam, je še mogoče, da ga odpeljejo. Tudi prevoz iz Beograda je urejen. Tam bo Iva prevzel Mednarodni rdeči križ, uredil dokumentacijo in ga poslal domov. Manjka nam samo uradno pooblastilo svojcev - Ivova mama podpiše prazen list papirja in Tone, ki je pri njej v Pesnici, ga pripelje v Ljubljano.

Spet je vse odvisno od Unproforja. Oziroma armade, ki mora ukazati, naj njen pilot Iva vkrca na helikopter. In naj helikopter posebej zaradi Iva pristane na Palah ali pa naj Iva s Pal prepeljejo do vojašnice za bojno črto, kjer stoji helikopter.

Zadnja vest je, da helikopter leti proti Beogradu. Ivo in Jana sta v nJem. V Beogradu bo Iva prevzel Mednarodni rdeči križ in ga v ponedeljek ob 15.00 na mejnem prehodu v Subotlci izročil slovenskim predstavnikom.

Melita Zaje

LUKNJA SREDI ZASTAVE

Nedolžnost Iva Štandekeija

V življenju je tako, da se pomena neke reči zavemo šele tedaj, ko jo zgubimo. Takrat, ko nas zadene šokantna novica o zgubi, kiji najprej nismo pripravljeni verjeti, niso potrebna nikakršna globokoumna razglabljanja, da bi se zavedli tega pomena. Prve asociacije so najbolj zanesljivo merilo.

In prva asociacija, ki ml pade na pamet ob Ivu, je njegova *nedolžnost* Na njem je bilo nekaj vseskozi adolescentskega, »nezrelo«-naivnega, brez dvoumja, brez skritih računov. Je eden redkih ljudi, o katerem lahko rečem, da preprosto ni *znal biti zares hudoben.* Če govorim o nedolžnosti, tu ne gre za patetično moraliziranje, ampak za neko natančno definirano *spoznavno* držo, ki je bila na delu v vsej neverjetni raznolikosti področij, na katerih je bil dejaven, povsod na konici kakovosti: združeval je vrhunsko teoretsko-prevajalsko delo (prevodi iz nemščine Hegla in Freuda, prevodi slovenske psihoanalitične teorije v nemščino), ukvarjanje s popularno kulturo (z urejanjem stripovskih strani *Mladine* je postal oče novega slovenskega stripa) ln novinarstvo (predvsem vojno dopisništvo, kjer je bil zmerom »tam«, od Šentilja prek Dubrovnika ln Vukovarja do Sarajeva). Ključ do Ivove osebnosti je, da dojamemo, kako so ta tri področja spadala skupaj - tvorila so to, čemur v topologiji pravimo »boromejskl vozel«: trije krogi so med sabo prepleteni tako, da se dva držita skupaj prek tretjega - čim odvzamemo en krog, se zgubi vez med preostalima dvema. Ta povezanost je tisto, česar zdaj oblikujoči se slovenski kulturno-polltičnl establišment nikoli ne bo mogel požreti: ni Ivovega vojnega dopisništva brez kulture stripa, ni stripa brez teorije.

Nemara je kdo ob bralcev gledal osrednji TV-dnevnik, ko so v spomin na njegovo smrt s patetičnim »literarno«-recitatorsklm glasom prebrali dva odlomka iz njegove zadnje reportaže - priznam, ob tem me je spreletel srh. Še trupla ni tukaj, pa že delajo iz Iva slovenskega kulturnika! Zato je treba - da se spomin nanj ne popači, da si ga ne bodo s krokodiljimi solzami prisvojili tisti, s katerimi nI nikoli imel nič skupnega - zdaj ln tukaj reči: ste prebrali pred nekaj mesci *v Mladini* hardcore-strip verzijo maglstrala Prešernovega Sonetnega venca? *To* je bil Ivo, in kdor tega ne more požreti, naj bo zdaj toliko dostojen, da molči! Ste prebrali v *Mladini* ob njegovi zadnji reportaži tudi strlp-stran Premiki z nizom položajev na kavču kariklranega Janše v Adamovi preobleki? Kdor tega ne more požreti, naj molči! Kakršnokoli blebetanje o »ironiji« ali »provociranju« je tu odveč: Ivo je te stvari počenjal s smrtno resnostjo in naivno nedolžnostjo - tako kot se je lotil svojega zadnjega prevajalskega dela, poslovenjenja »neprevedljlvlh« analno-obscenlh Mozartovih pisem ln koralov.

Za to naivnostjo pa je stal globok teoretski vpogled. Slavne zadnje strani *Mladine,* ki jo je urejal Ivo, se je upravičeno prijela oznaka, da govori o tistem, kar je »bolj resnično od same realnosti«. Bolj resnične od realnosti pa so polzavestne fantazme, miti, ki vodijo naše življenje. V

svojem vsakdanu vsi kompromisarimo: življenje uravnavamo po tihih podmenah, ki morajo ostati neizrečene - rasist nikoli ne bo *rekel,* da je »drugi« podčlovek, rekel bo, da ga spoštuje, le razmerje z njim je treba tako urediti, da ne bo ogrožal »naše« identitete; moški šovinist ne bo *rekel,* da so ženske manjvredne, nasprotno bo poudaril, kako je treba ščititi njihovo nežnost in materinsko poslanstvo; komunistični ali antikomunistični totalitarist bo kot valjar drobil »sovražnika« v imenu same demokracije; itd. Ivo pa je veijel v očiščujočo moč tega, da je tihe postavke javnega govora, te »umazane sanje« seksizma, rasizma, šovinizma, treba izreči: nasprotnika najbolj učinkovito zmedeš tako, da ga soočiš z njegovo lastno logiko, izpeljano do kraja. To je bila drža, ki je prišla na dan na zadnji strani *Mladine:* spomnimo se ne le zemljevida Zahodne in Vzhodne Jugoslavije, ki je bil takrat vzet kot pobalinska provokaclja, danes pa je ločnica, zarisana na tem zemljevidu, realnost, ki je njega samega stala življenja; spomnimo se neponovljive prevedbe Zdravljice v agresivno bojno pesem; spomnimo se vrste mučnih variacij na temo »priznanja«, ko se je vleklo priznanje Republike Slovenije (»Kdor ti prizna levo lice, mu nastavi še desnegal« itd.)...

In, končno, ta naivnost je Iva gnala v hrabrost pri vojnem poročanju z bojišč: da mora v »srce teme«, da je tam njegovo mesto, je vzel brez vsake patetike, kot samoumevno dejstvo. Etična razsežnost njegovega vojnega novinarstva se zato ni izražala v čustvenih komentarjih, ki so toliko bolj goreči, bolj ko njihov avtor sedi na varnem (pač v skladu z geslom: ljubi svojega bližnjika - s pogojem, da ta ostaja dovolj daleč). Izražala se je v skopih orisih drobnih prizorov: priklenjena fazmesaijena trupla do smrti mučenih Muslimanov v osvojenem četniškem oporišču; muslimanski teritorialci, ki s streli pod noge silijo ujetega klavskega oficirja JA, da skače pb telovadni blazini; btroci, ki v premorih med bombardiranji baraiijajp s koščki granat... Vsak od teh drobcev je kot preblisk, ki strnjeno prikaže nesmiselne), a zato nič manj neizprosno logiko vojne. Če hočeš to doseči, moraš biti »tam« in moraš hkrati lmdti

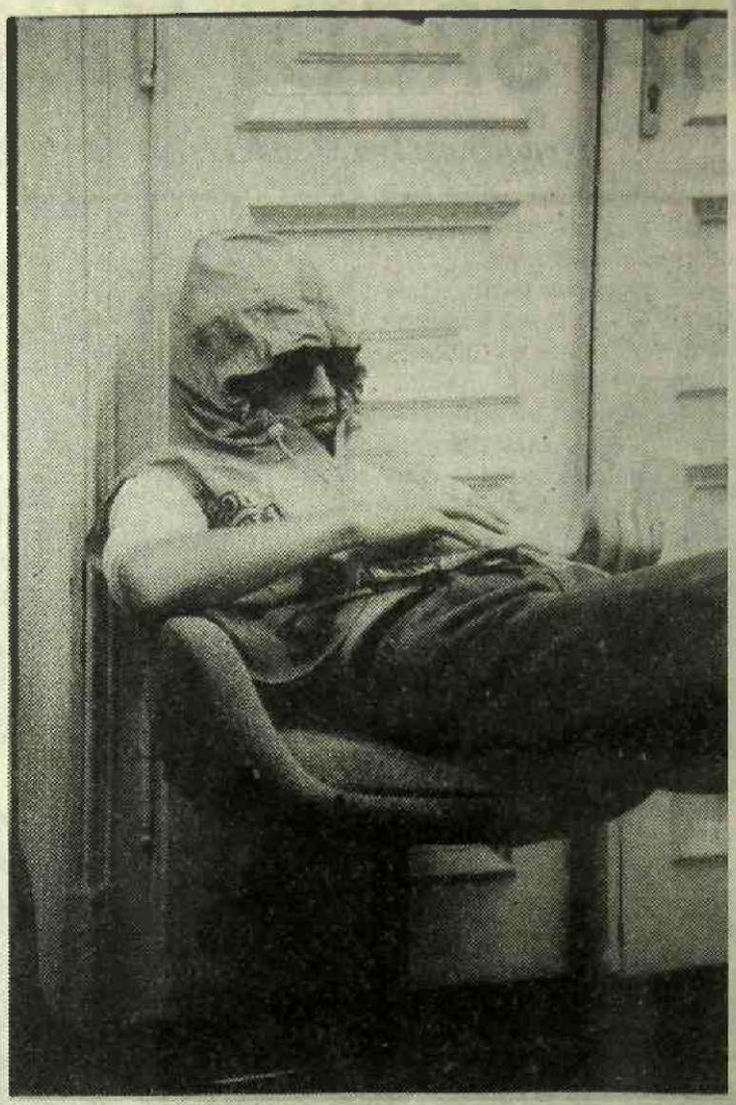

Raymond Chandler, prvo ime detektivske književnosti, je v svojem eseju Preprosta umetnost umoita orisal idealni lik detektiva; vsak, ki je poznal Iva, bo v naslednjem odlomku iz Chandlerjega eseja prepoznal njegov opis:

»...po teh zahrbtnih ulicah mora stopati mož, ki sam ni zahrbten, ki si ni umazal rok in ki tudi strahu ne pozna. Biti mora - če se lahko izrazim nekoliko oguljeno - poštenjak, nagonsko in neizbežno, ne da bi o tem premišljeval in še zlasti ne da bi o tem govoril.

Preseneča vas, s cim vse se ukvarja, a v njegovi vsestranosti ni nič zlaganega, saj je vsestranost sveta, v katerem živi. Če bi bilo zadosti njemu podobnih, bi bilo na svetu zelo varno živeti, pa hkrati le ne bi bilo preveč dolgčas, tako da bi še bilo vredno živeti.«

nedolžen Ivov pogled. Kako sramotno postane ob njegovem poročanju iz Vukovarja in Sarajeva besedičenje tistih, ki iz udobnega uredniškega sedeža v LJubljani modrujejo o tem, da moramo Slovenci »pobegniti iz balkanskega kotla«, o »civilizacijski ločnici«, ki deli »nas«, Srednjeevropejce, od »njih tam doli«. Ob enem samem njegovem opisu drobnega pripetljaja iz sarajevskega vojnega vsakdana mora vsakomur, ki mu solidarnost z žrtvijo - to dejansko znamenje civiliziranosti - pomeni več kot gola fraza, pognati kri v lica od sramu, da je tukaj, na varnem, in ne tam doli, s puško v roki.

Kje je torej stal Ivo, da je lahko zrl v svet z orisano nedolžnostjo? Na to vprašanje lahko odgovorim kar se da natančno. Najsubllmnejša podoba iz političnega dogajanja zadnjih let je nedvomno tista iz časa padca Ceausescuja: uporniki mahajo z zastavo, iz katere je izrezan komunistični simbol, namesto njega pa sredi zastave zeva okrogla luknja. NI si mogoče zamisliti boljše ponazoritve »odprtosti« dogajanja, preden novi Simbol nadomesti prejšnjega. Glede sublimnega entuzlazma te podobe nič ne spremeni, da smo kasneje zvedeli, kako so bili dogodki zmanipulirani, kako je šlo konec koncev za puč Securitate proti sami sebi: vse to smo zvedeli kasneje, važno pa je, kako so množice tedaj »doživele« odprtost situacije, to edinstveno vmesno stanje prehoda od enega diskurza (družbene vezi) k drugemu, ko za trenutek zazeva luknja v Drugem - entuziazem, ki je gnal množiče, je bil dobesedno entuziazem nad to luknjo. In tu, na tej točki, se nemara za trenutek stakneta oziroma prekrijeta entuziazem množice in pozicija intelektualca, katerega glavna dolžnost je. da ves čas - tudi in predvsem tedaj, ko se novi red (»nova harmonija«) stabilizira - *stoji na mestu te luknje,* da ohranja distanco do vsakega trenutno vladajočega Simbola, pa naj bo to rdeča zvezda, črni panter, ta znana slovenska žival, ki nam je nekaj časa grozila, ali tri male zvezdice namesto ene velike. Na mestvf te luknje v zastavi je vztrajal Ivo, to mesto mu je omogočalo nedolžen pogled, pogled, ki ga noben škandal golote ni presenetil, saj je videl, kako smd pod obleko vsi nagi.

Slavoj Žižek

BOJ PRI ŠTRIHOVCU

Hotel sem napisati vojno reportažo, v glavi pa so mi ostali samo mrtvi in ranieni.

foto DIEGO ANDRÉS GÓMEZ

Vozniki tovornjakov v tretji blokadi med Mariborom in Šentiljem, brkati in preznojeni od čakanja, že en dan stisnjeni med dve strani vojne, ki je niso mogli razumeti. Bolgar s prstanom, velikim zlatim prstanom z orlom na njem, ki je rekel, da kaj mu bo prstan, zdaj ko bo umrl. Saj bo vse v redu, sem mu govoril. Deset minut pozneje Je bil mrtev. Veseli Turek, kije skušal prestrašenost skriti tako, daje govoril in govoril, kako da je v tem kamionu deterdžent in daje to v redu, v drugih dveh pa meso, in to pa ni v redu, ker bo začelo smrdeti, in da bi bilo dobro, če bi jih že končno spustili domov. Ko je s krvavim obrazom sedel med trupli, je še vedno kazal bele zobe. Mladi Turek s svetlimi očmi, ki je samo stal zraven in nič ni rekel. Mrtev. In tisti nesrečni Mariborčan, edini Slovenec med njimi, kije bil tako jezen. Nič ne bom povedal, nič me ne fotografiraj, je čepel ob svojem tovornjaku. Ne hodita tu, ker bodo streljali, jaz nimam nič s politiko. Ko sva bila dovolj dolgo tam pri njih, nasproti tankom s prižganimi motoiji, in ko niso streljali, je vseeno prišel zraven. Mrtev.

In Frenk. Frenk, oprosti, ker nisem šel s teboj v rešilca. Postavni Frenk, obrit in neprepoten. Prvič sem ga srečal, ko so tanki pripeljali do druge blokade, železniške kompozicije na progi v Ranči. Medtem ko se je par novinarjev in sosedov ustopalo okrog zadnjega tanka in svojo zadrego opogumljalo z nepovezanimi opazkami, je bil Frenk tiho, z ustnicami stisnjenimi v nasmeh. Njegov tovornjak je ostal tri kilometre nazaj, pred Pesnico, v prvi blokadi, ki so jo bili tanki pravkar dokončno razstrelili in pomendrali. Kup goreče pločevine, gume in govedine, pod katerimi sta se mešala razbeljeno železo in asfalt. Ampak Frenk je človek, ki ne tarna, temveč zna začeti spet od začetka. In tako seje smehljal in gledal, kako se tanki spuščajo s ceste in rijejo skozi polje, da bi naredili ovinek okoli nastavljenega tovornega vlaka. Imeli bodo težave, je samo rekel. In potem nam je kazal hribovske kolovoze, po katerih smo se lahko izogibali barikadam in v neki katri spremljali tanke. Tako neodločno so postajali na svoji blatni polževi sledi po obronkih, da smo se neženirano sprehajali od enega do drugega in pač fotografirali. Frenk pa je razlagal. On sam je tudi bil tankist in pozna stvari. Kako temu hrope motor, kakšen izpušni dim ima oni, zadihani zračniki, ne bosta več dolgo. Tanki so bili zdaj že več kot štiriindvajset ur na poti skoz ovire in potrošili so dosti goriva, preveč. Šentilj bo žilav. Zadnji mejni prehod. Najpomembnejši. Dolinica, po kateri se pride do njega, pa je postajala za tanke vedno bolj ozka in je vodila naravnost do tretje in zadnje predmejne blokade pri Štrihovcu.

PRVI BOJ. Ko so se tanki ustavili pred blokado, sva bila z Diegom že na tej strani. Bil je petek, šele prekleto deveta zjutraj, in dan se je navkljub drugačnim napovedim delal jasen in

lep. Pri Frangeževi hiši na tej strani proge in blokade je bil direndaj teritorialcev. novinarjev ln domačinov. Oprezala sva za primerno opazovalno točko in se nazadnje odločila za streho hiše. Našla sva neko lestev. Jo naslonila na prizidek, splezala gor. potegnila gor še lestev in jo naslonila na streho. Ki pa je bila hudičevo visoka in da bi lahko zajahala sleme, sva morala pol strehe preplezati. Ampak razgled od zgoraj Je bil vreden truda. Na oni strani čaka desetina tankov, pred njimi Je na enem pasu nastavljena kolona sedmih velikih tovornjakov, potem povprek proga z dolgo kompozicijo tovornih vagonov, pri hiši pa še trije pari tovornjakov. Iz gozdov na vzpetini levo in desno veter včasih prinese kak odrezan stavek, tam čakajo teritorialci. Pod nama pa še vedno živžav ljudi, ki naju vznemirjeno sprašujejo. če se že kaj dogaja. En tank prihaja, Jim zavpije Diego.

Prihajal je po pobočju na levi strani, za potočkom in šumo, počasi se Je kotalil v izvidnico. Pod nama so ljudje skakali od enega vogala do drugega, da bi ga ugledali, za skladovnico polen pod hišo je eden od teritorialcev čakal ln na ramenu stiskal bazuko. Prek te blokade jih ne bomo spustih brez boja, so nama že prej povedali. En srčni utrip. Tako preprosto ln sočasno. Strel, Diego fotografira, tank se strese, dim. In nič več, samo tišina zaustavljenega stroja. Loputa na kupoli tanka se je odprla ln pod nama so ljudje spet pomolili glave. Zmeda, res zmeda, je tisto, kar naju je najbolj presenetilo. Predajajo se, ne streljat, ne streljat, sva vpila s strehe. Tisto zadnje se je zdelo samoumevno, ampak skrbelo naju Je vseeno. Ne streljat, je skušal biti odločen nek naš častnik. Orožje majo, nek drug glas. Ubi ih, pobi cigane, se Je zadri nekdo pod nama, nek civilist, ki je že ves čas govoril srbohrvaško, nisva vedela, zakaj. Zdelo se je, da bo vsak hip vsem pregorelo, in sonce Je lepilo tkanino na vročično ~~kožo.~~

Ne strelatl Tenak, poskakujoč, zelo obupan glas. Prvi tankist, ki se je predal, je bil mladenič iz Ljubljane. A ste čist zmešan, je ponavljal med solzami, ko se je opotekal proti nam. In potem še bolj vsevprek. Predala sta se še dva, midva sva raje splezala dol, ln še dva, dva sta bila ranjena, kumulativna mina speče, enemu je manjkalo oko, Makedoncu, drugi je bil iz Zadra. Ni bilo prve pomoči, to mamo pripravljeno v Šentilju, je rekel nekdo, pri vojakih so našli torbico z gazo in Frangeževa mama Je ranjenca skušala umiti in obvezati. Na pomoč so se z mopedi pripeljali sosedje v sandalih, brnele so kamere, dosti se je govorilo, na ujetnike so deževala vprašanja, nihče ni vedel; za kaj gre. In nihče jim ni ponudil cigarete. Vsakemu sem dal en marlboro, potem pa poiskal tistega. za katerega se mi je zdelo, da je po činu najvišji teritorialec naokoli. Tanki na drugi strani so bih negibni in imel sem zelo slab občutek.

Oprostite, ah vi vodite to operacijo. - Ne. pokrajinski štab. - Ampak vi ste tu najvišji po činu. - Ja. - Zakaj potem ne umaknete vseh teh civilistov, da se ne bo komu kaj zgodilo. - Bomo že povedali. če bo nevarno, mu Je bilo nerodno, tako da sploh nI slišal svojega razburjenja in neumnosti. Diego in jaz sva imela vsega dovolj ln sva previdno splezala v mir na drugi strani vlaka

DRUGI BOJ. Nekako računaš na to, da nate ne bodo streljali, če Jim nič nočeš, če pa že, da te ne bodo takoj zadeli, potem nekako gre. Ampak tanki so bili mirni, mirni, mirni. V senci pod tovornjaki so ob Jarku čepeli ljudje. Vozniki iz Turčije. Grčije. Bolgarije, ki so Jim naši en dan prej postavili vozila sem, ne da bi Jim dali kaj dosti možnosti izbire. Ah umika. Niso zadovoljni, so nama rekli. Ampak nihče od nas si ni mogel domisliti pičesar, da bi stvar popravil, tako da sva še midva počepnila k nJim. Dokler ni Diego postal nestrpen ln rekel, da hoče nazaj, in sva rekla adljo ln šla. Ko sva bila na drugi strani vlaka, so prišli avioni.

Prvi krog je bil opozorilni. Nekaj tovornjakaijev je steklo na varno. Vsi so tekli nekam. Bila sta dva in dva aviona, mislim, migi. V takih trenutkih Je treba opazovati, ampak tega še nisem vedel. Ko sta se bližala druga dva, sva z Dlegom bila že pri hiši. ln res so začeli streljati. Rafal Je stekel po dvorišču mimo naju. Veža. Babica je v kuhinji vila roke. Spet rafal. Vsa okna so odprta, ker je bilo vroče. Diego kriči, da krogle odbija v stran. Iz starega Grundigovega radia na hladilniku Kučan nekaj govori. Ko letijo **v** drugo smer. Je varno pogledati ven. Tretji nalet. Diego čaka in fotografira. Potem se vrže za menoj noter. Zdaj imava fotografijo, zdaj se ne premakneva več. Eksplozije. Mečejo rakete. Ali te ubije, če zadene hišo. Odvisno. Dihava.

POTEM. Ko Je bilo konec, se je zdelo, da ni nikjer nikogar. Ni Ječanja. Nekaj Je treba narediti. Kaj Je z ljudmi pri tovornjakih. Tečeva z one strani vrta. da bi bila bolj varna. Zdaj lahko pridejo tanki. Z one strani vlaka dim ln neka ženska v angleščini kriči, da naj fak nekdo že prinese nosila in da so smrtno ranjeni. Splaziva se pod vagoni. Druga slika. Kamioni so uničeni, steklo, blato. Čisto spredaj ženska vlači neko telo, tanki za njo se še ne premikajo. Tečeva. Pazi, kamion bo eksplodiral, kriči ona. Res nevarno gori. Drsi. padem. Izogniti se eksploziji, po travniku. Polno vode. Pri prvem tovornjaku v Jarku ležijo trupla in ranjeni, ki so grozno ranjeni, in kaj lahko naredimo. Pri vlaku se pokažeta dva bolničarja v belem. Tu so težko ranjeni, Ju kličem. Pazita, kamion lahko eksplodira. Pridlta okoli. Ne razumeta me. Obrneta se in stečeta nazaj. Diego in ženska, ki mora biti tudi fotograf, vlačita telesa lz jarka. Jaz primem zgoraj in je težko ln kje naj primeš. Vsi so zunaj. Nekateri so mrtvi, eden sedi in stoka. Poleg nJega so vsaj še trije živi. Treba je poklicati pomoč. Onadva ostaneta, Jaz tečem nazaj. Kako je daleč. Ni časa za ovinek. Pod kolesi enega tovornjaka še en mrtev. Glava. Na drugi strani vlaka nikogar. Pri hiši nasproti priteče teritorialec. sam. Ja. Jaz sem bolničar. Povem mu, kje. Deluje v redu. Gre. Reče, da naj prinesem nosila, ki da so nekje tam. Ne najdem. Čas teče. Treba je prinesti vsaj nekaj. Iščem okoli hiš.

BIBLIOGRAFIJA: VOJNO REPORTERSTVO

1991 Boj pri Štihovou (27); **Krvavi teden** (28); **Vidim dim in slišim strele** (29); **Zadnja slovenska žrtev?** (30); **Turistični vodič po Kosovu ln Metohiji** (34); **Tora Tora Osijek** (35); **Srednja Dalmacija** (35); **Prvih deset let** (36); **Vukovar** (37); **Zmagovalci so zaspali** - *Protislovenski tekst* (37); **Vukovar** - *Hrvati gredo v ofenzivo* (40); **Zadar** - *zadnji most* (41); **V Dubrovnik** (44); **Še vedno v Dubrovniku** (45); **Iz Dubrovnika** (46); **Dubrovnik** - *zanka obkoljenega mesta* (47)

1992 Kje je Bosna - *med Vzhodom tn zahodom* (7); **Vzhodna fronta** - *nič novega* (10); **Iz Dubrovnika v Sarajevo** (22); **Kaj je ostalo od Sarajeva** (23)

* Pogostokrat skupaj z *Ervlnom Hladnlkom-Milharčičem.*

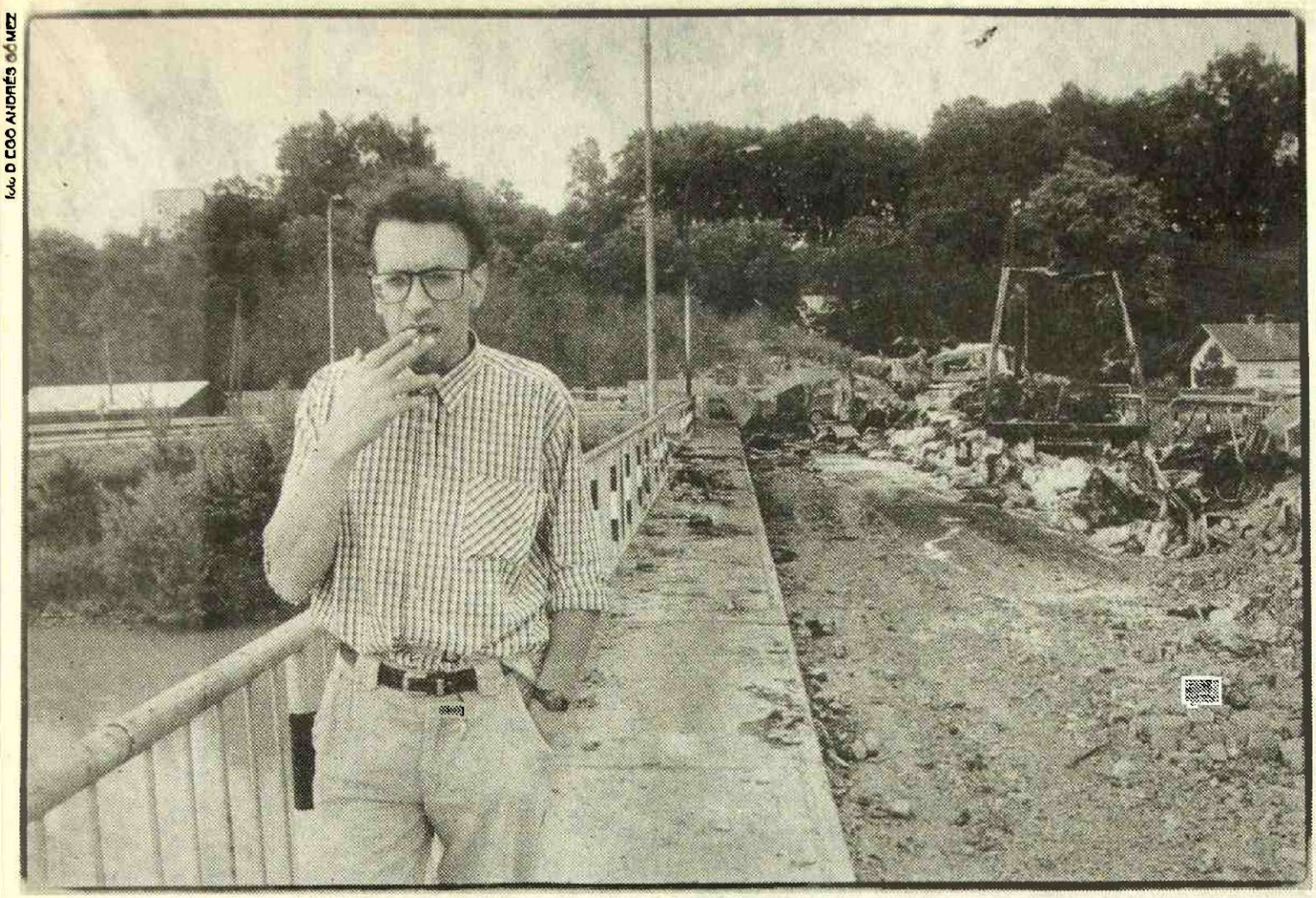

Lestev, za silo. Težko je teči z lestvijo. Porinem jo čez spoj med vagoni. Pripeljeta dva rešilca. Hitro, tam potrebujemo tri nosila. Ne bo šlo. Predaleč. Treba bo z avti okoli, čez hribe. Dobro. Bomo počakali. Spet nazaj. Čez vlak. Mimo kamionov. Bolničar jih je medtem oskrbel, dal injekcije. Samo še enega ranjenca je treba. Frenk.

Pozneje, v zatišju med spopadi, smo stokrat šli skoz celo zgodbo. Iskali razloge. Frenk je bil že odšel, ampak se je vrnil z ameriško fotografinjo. Jana Schneider. Z dž. Tik za nama sta bila pri Turkih in ona je fotografirala. Po zračnem napadu je samo ona ostala cela. Ampak Jana je ravno prišla iz Etiopije in to je njena trinajsta vojna, Frenku pa je bila prva. Ležal je tam s prestreljenimi nogami in ne vem čem v prsih in bil pri zavesti. Jana ga je držala za roko, my poor baby, in on je bil hraber. Hočem videti svoje noge. Saj je vse v redu, veijemi. Diego je držal spodnji kos, jaz za bedro, bolničarje obvezoval tisto vmes, kar je manjkalo. Pozabil sem, kako mu je bilo ime, bolničarju. Bilje dober, miren. A si to že kdaj počel. Ne. Treba je bilo poskrbeti, da bodo vsi v senci. Saj bodo kmalu prišli. Eden od ranjencev je umrl.

Potem smo samo čakali. In fotografirali vsak kurčev detajl, da ostane na sliki. In čakali. Tanki so bili še vedno tam. Z odmerjenimi koraki je prihajal Brko. Tako sem mu pri sebi pravil že prej, ko sem ga prvič videl. Ko so se tanki valili prek travnikov, je on hodil spredaj. Sam in velik s tankovsko kapuco, na tragično resnem obrazu pravi brki, vzravnanost v pozor je njegova normalna drža. Človek, ki ne potrebuje tanka. Kapetan Zekič, so mi zvečer povedali vojaki. Ni bil on komandant kolone, ampak nek bebec z listjem na čeladi, kije blebetal o zaroti Cie. Zato pa je bil Brko duh kolone. Nikoli ni rekel besede, tudi zdaj ne. Stal je tam na soncu, gledal naravnost nekam naprej in vpijal odgovornost. Zdaj bi moral napisati, da se mi je za trenutek zdelo, kakor da ni nikogar drugega razen nas na svetu. Brko, ki ne skloni glave, Jana, ki živi v večni vojni in noče umreti, bolničar s pozabljenim imenom, kije prišel iz gozda in opravil svojo dolžnost, Frenk s prestreljenimi nogami in moro, da zdaj mogoče umira, in zdaj mogoče res umira, in Diego in jaz, ki naju strah še ni dohitel. Ampak takrat nobenemu od nas ni padla na misel simbolika ali kaj, samo molčali smo in Diego in Jana sta dvakrat pritisnila na sprožilec, tako iz navade.

Potem sta končno pritulila rešilca, se prebila mimo tankov, in bolničarji so naložili tiste, ki so se jim zdeli rešljivi. Od nekod sta pritekla dva fotografa in škljocala, nato stekla nazaj. V gozdu so v rešilca naložili še dva ranjena teritorialca. Mrtve smo odvlekli v senco in pokrili. V žep smo vtaknili čiste obveze, ki so obležale na tleh, če jih bomo še potrebovali. Konec prizora.

TRETJI BOJ. Pri hiši Je bilo glasno. Vsi so bili še v šoku in so razpravljali o zračnem napadu. Kaj se je dogajalo spredaj pri Turkih, večina sploh ni doumela. Nama z Diegom ni bilo do govoijenja, samo kri sva hotela sprati s sebe. Vsi smo bili tako prekleto srečni, da smo ostali živi. Ponosni, da smo ostali živi. Pomembni, da smo ostali živi. Eden od sosedov je vsakomur pravil, kako so mu polomili samo en strešnik, vse drugo je ostalo celo. Edina, ki je razumela, je bila babica. Ona vojne že pozna. Kregala se je na hčerko in zeta, ker sta pustila svoja otroka nekje drugje. Ko pride taka stvar, morate biti vsi štiri skupaj, jima je pravila, tako da če vas dobi, da vas dobi vse skupaj.

foto DIEGO ANDRÉS GÓMEZ

Kaj je bil torej rezultat vsega. Edina stvar, ki je bila tankom napoti, je bil vlak. In ravno vlak so letala zgrešila. Kolona tovornjakov jim sploh nI bila napoti, pa so jo sesuli, skupaj z grmičevjem na drugi strani ceste. Ko so avlonl prišli drugič, ni bilo tako hudo. Nekako se jim ni dalo več streljati in tudi bolje so ciljali. Zadeli so vlak, ampak samo kontejneije, ne pa podvozja. S tem vlaka seveda niso premaknili in tanki so se naposled zapeljali na obeh straneh okoli. Eden je pri tem obtičal v blatu, drugi v potoku, vse skupaj pa je Izpadlo popolnoma brez zveze.

Zdaj je bila za preostalih šest tankov pot do meje razen ducat zadnjih tovornjakov na križišču v Šentilju prosta in z Diegom sva se umaknila na zadnji pedenj. Utaborila sva se za duty free shopom onkraj obmejne rampe, hranila zadnji dve cigareti in buljila v displej, ki je tuje goste z willkommen vabil v hotel Habakuk. Avstrijci za najinima hrbtoma so z daljnogledi prežali čez, policaji pred nama pa so se z oklepnimi jopiči in nesrečnimi obrazi pripravljali na zadnji boj. Poleg vsega so bili v karavli na hribu še vedno vojaški ostrostrelci in vsi so iskali zavetje. Bila sva utrujena in sva zaspala na asfaltu.

Ko sva se zbudila, sva bila še vedno brezupno odrezana od vsega. In sva šla čez v Avstrijo. Morala sva biti prava podoba, jaz v kratkih hlačah, ki jih nisem utegnil preobleči, in Diego s svojim argentinsko nenaspanim obrazom. Povedala sva, da bi bila malo tam, jaz sicer nisem imel potnega lista, ampak so naju pustili. Telefonske zveze z Ljubljano so bile prekinjene, vse naokrog za mejnim prehodom so razni balkanski dlsplaclrancl jedli čevapčiče in v tistih idotskih trgovinah s kavo sva našla samo banane in sok. Potem je prišla še Jana, ki je od tod poslala svoje filme. Diego pa je koval načrte, kako bo svoje posnetke spravil mimo vojske v Ljubljano. In kot zanalašč se je ravno tedaj v limuzini pripeljal Krainer, štajerski glavar, tako da sta mu Jana in Diego lahko razložila, kaj se je dogajalo. Prijazno je poslušal, z nasmehom zalepljenim na obraz, potem pa se s stiskom roke spet odpeljal. Mi pa v drugo smer, da dobimo konec zgodbe.

KONEC. Ampak konca nekako nI bilo. Najprej se je začelo govoriti nekaj o premirju, tanki so stali tam na cesti kilometer pred prehodom, vojaki so splezali iz njih in bili mladi in hoteli domov in eden se je ustrelil v nogo. Ml smo šli na zastonj kislo juho k Belni, ki je za nas odprl svojo restavracijo, v ozadju glasba in vsi bi si tako radi oddahnili. Bilje dolg dan.

Preveč dolg, da bi si oddahnili. Celo noč čakati v avtomobilu in gledati v gozd na drugi strani, kjer so utaboijenl helikoptersko izkrcani komandosl, za njimi pa teritorialci. In pot nazaj, Ormož, Dravo prečkati samo prek enega jezu. Straža na hribu, v Ljubljani voziti hitro in držati glavo nizko. Odločiti se. Dva svetova. Prvi s vprašanjem, kdaj bo vsega konec. Drugi. Napačno vprašanje. Napačno razmišljanje. Biti pripravljen. Misliti na to, kar je važno. Prvi s tiskovno konferenco o političnem reševanju problemov. Drugi z vojsko v Središču pri Dravi, ki nama obrne avto, na srečo uniči deset praznih filmov in naju spusti samo, ker vpijeva nazaj. S požganim mostom bratstva in enotnosti v Ormožu. S fantom v bližnjem gozdu, ki se poti ob misli, kako bo streljal na drugega fanta v tanku. Z odmlšljanjem nesmisla. Prvi v strahu, da bodo bombardirali. Drugi z Jano, ki se smeji, da če skupnost ni pripravljena žrtvovati življenj, nI vredna. Oba tako živa. Oba tako razumljiva. Oba tako krivična. Jutri greva spet ven, iskati konce.

IZ DUBROVNIKA

foto DIEGO ANDRÉS GÓMEZ

Libertas

Želel sem si, da bi vrgli bombe na Ljubljano. Potem se ljudje ne bi imeli več česa bati.

Na Dubrovnik bi morali zmetati še na tisoče bomb. Nad Libertasom, v neki ulici, kije niti ni kaj dosti zdelalo, je neka ženska vpila, da kaj počnejo ti barbari, če je svet to že videl v 21. stoletju. Morala bi iti samo po ovinku nazaj do križišča in bi videla še vse kaj več od lukenj v asfaltu in malo razbitega stekla. Tri, štiri stanovanjski bloki, ki jim je v kakšno okno smuknila granata. Bloki po takih rečeh sicer še naprej stojijo, ampak stanovanj pa nimajo več. *»Glej, pri sosednjem vhodu sploh nt nobene škode.«* Pri sosednjem vhodu ni nikogar, tile, ki jim je vojna že padla na glavo, pa so prilezli iz svojih kleti in drvarnic. Ampak niso vsi v zakloniščih, ko pada. Na Montovjerni zasopihana mamka teka z vedrom morske vode in gasi goreče avtomobile, da plameni ne bi zajeli hiše. Sosedje so preveč zbegani, da bi pomagali. Na očeh Jim vidiš tisto bedasto vprašanje, ki vsem roji po glavi: Kdaj bo končno minilo? Kot da bo kaj minilo samo od sebe.

Dubrovčani so prijetno civiliziran narod. *»Hočem biti povprečen Dubrovčan, nič več,«* je življenjska filozofija Dura Količa, mestnega poslanca ln pogajalca. Meščani radi pripovedujejo zgodbice, kot je tista o Elizabeth Taylor. Ko seje skrita za sončnimi očali in telesnimi stražarji prvič sprehodila po starem mestu, k njej stopi eden mestnih originalov, ekscentrikov, ki v veselje domačinov zganjajo burke, jo prosi za nalivno pero ln ji da svoj avtogram. Zadnjega vojaka so Dubrovčani odpravili pred dvajsetimi ali tridesetimi leti in prve gardiste so gledali počez. Ker gardisti, ki zdaj branijo mesto, so večinoma lz Hercegovine ali iz Splita. *»Žal mi je, da sem Dubrovčan,«* mi je rekel Genocid. Ne smete soditi po vzdevku, ne izgleda tako. Tisti trije oslički pa so mrtvi, granata. Trmastemu je odtrgalo nogo in je najdlje trpel. Zdaj gardisti navkreber spet nosijo vse na rokah. To bi lahko tudi kdo iz mesta, brez puške, pa nihče noče. Zdi se, kot da se hočejo Dubrovčani vojski postaviti po robu tako, da se zanalašč grejo normalnega življenja. Dopoldne vrvijo po Stradunu, odpirajo trgovine s spominki in so dobre volje, proti poldnevu pa začnejo pogledovati na uro, kdaj se bo začelo. *»Pa ja ne bojo danes spet.«* Malo so zaprepadeni, ko jim vojska vzame še kakšen kos mesta ali edini trajekt, češ tako se pa nismo zmenili, ampak dokler le najdejo zid, za katerim se čutijo varne, jih to ne vrže iz tira.

Še zaskrbljeni mestni Albanci so se dobro vživeli in na tržnici prodajajo mandarine, ki so jih s čolnom skrivoma pripeljali iz Lopuda. Poleg tega imajo privatno pekarno, ki poleg mestne še edina dela. Trideset svojih mladcev pa so poslali v gardo. Vodja albanske stranke tukaj, Pal Gjekaj, čigar brat je kolega brata lastnika pekarne, sestra pa je v bolnišnici, ker jo je sred Straduna zadela krogla, ima teorijo, da se bo vojna končala tam, kjer se Je začela, na Kosovu. S Črno goro, Makedonijo in Albanijo vred. *»Vendar nas ne bo dobila tako nepripravljenih kot Hrvate.«* *Vojna* na Kosovu se je začela pred desetimi leti in

foto DIEGO ANDRÉS GÓMEZ

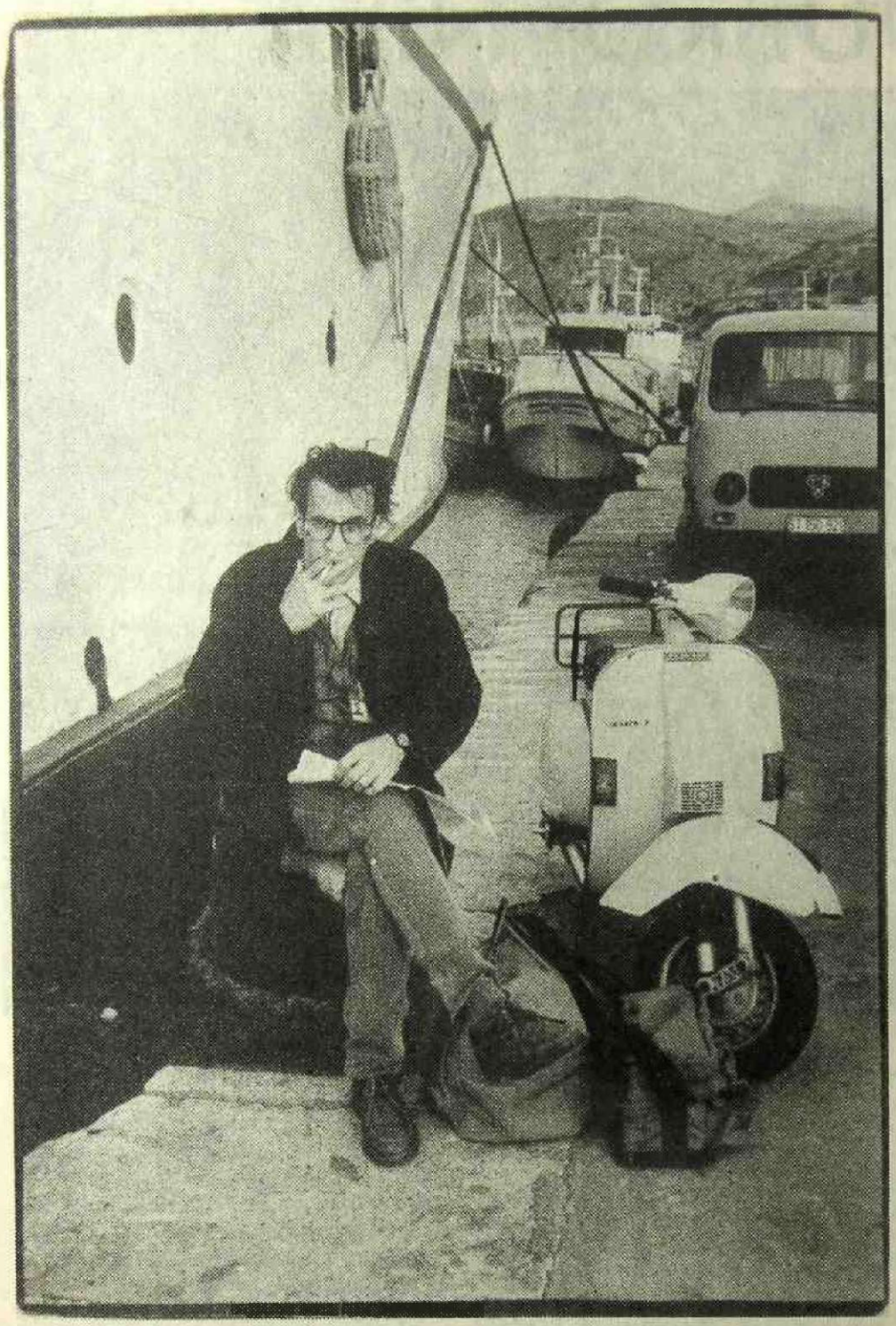

Albanci in Hrvati bodo propadli, ker so zaupljivi do Evropejcev.

Pri evropskih opazovalcih, kijih najdeš v Dubrovniku, podvomiš, ali si znajo sami zavezati žnirance. V vojno so poslani za en teden in to je približno tudi časovni rok, v katerem jo nameravajo rešiti. Luc Darras je bil včasih belgijski ambasador človekovih pravic v Ruandl in je bil kot vodja opazovalske ekipe še kar simpatičen. Spodaj v baru hotela Argentina, najbolj privilegiranem kotičku v celem Dubrovniku, so ga domačini klicali Lukša, kar je treba razumeti kot priznanje. V baru se je dalo dobiti za vojne razmere spodobno število raznih pijač in Evropejci so skoraj ves čas prebili v ločeni sobici, daleč stran od noči in vojne. S prejšnjo ekipo smo se uspešno skregali, tako da nas ni več nadlegovala. Evropejci se okrog vozijo s svojimi imenitnimi belimi terenskimi vozili, novinarji pa hodijo peš in vidijo stvari in pijejo alkohol. To je bilo še preden so prišli novinarji s konvojem in nas je bilo samo pet. Nek Evropejec nam je hotel prebrati eno njihovih sporočil za javnost, pa je bil nagnan, ko še ni dodobra zajel sape. No, Lukša je bil po prvih pogajanjih čisto zadovoljen in je eno večer prijadral za šank in zaupal, da so se vse zmenili in da bo vojska pustila popraviti vodovod. Usmiljeno smo ga trepljali po ramenih. Dva večera pozneje je imel poklapane brke in ni hotel nič povedati. Potem je le rekel, kako mu je bilo od vojske dano vedeti, da naj se raje ne prikažejo pri vodovodu, ker da bodo Evropejce najprej postrelili. Lukša je potem odplul en dan prej kot predvideno. In Lukša je bil še dober, kot že rečeno. Ostali zunaj delovnega časa igrajo karte ali snubijo sobarice, naj jim operejo pulover, ker je nekje nek komaj viden madež. Tako so nacejani od radenske in burgundca, da še mislijo ne. In ko so iz hriba streljali na njihovo ladjo, so priredili pravo tiskovno konferenco, kjer so producirali obe krogli, ki sta se zarili v les, in napovedali oster protest v obe smeri, ker niso mogli z gotovostjo trditi, ali so s hriba.

BIBLIOGRAFIJA: REPORTAŽE

1990 Hočemo modre čelade na Kosovo (6); Prvi maj v New Yorku (18); Albanci v New Yorku (19); Invazija na Kočevsko reko (22); Ervln In Ivo se gresta kopat (26); V kanalu revolucije (28); MTV (36)

1991 Sveti trije kralji (2); Zagreb - *mesto na robu živčnega zloma* **(6); Dunaj -** *druga smrtB. Kretskega* **(10); Slovaška -** *alt nas bodo prehiteli???* **(13); Zadnji dan OF (18); Tako so izumrli Hrvati (20); Litva -** *nova država* **(39); Na nočnem obhodu s policijsko patruljo -** *varuhi Slovenije* **(29); Ljenko Urbančič -** *samostojna Slovenija vAvstralljt* **(42); Teden jugoslovanske kulture v Avstraliji -** *Woolloomoolloo* **(43); Vsak dan v vsakem pogledu vse bolj napredijem •** do *Bosne In nazaj* **(44)**

* Pri večini reportaž je bil koavtor *Ervln Hladnlk-Mllharčlč,* enkrat tudi *Vid Ratajc.*

ki ga držijo četniki, streljali četniki ali Hrvati. *»Naša osebna varnost je vseeno najpomembnejša.«* Enkrat samkrat sem jih videl, kako posežejo v spor, in to ko je Jean-Louis prebunkal nekega HTV-Jevca. Njihovo vmešavanje je bilo podobno neuspešno kot sicer.

Normalno življenje, ki se ga oklepajo Dubrovčani, je kot tistih tisoč korakov od obzidja gor proti hotelu Argentina. Počasi, en korak za drugim, in od zgoraj te vidijo. Če se odločijo, lahko streljajo. Lahko pa te tudi pustijo živeti.

Smrt

V vojni so stvari, za katere moraš plačati z življenjem. Ljudje, ki se v lupinicah odpravijo na morje, da bi kaj prepeljali. V gumijastih čolnih, lovijo pa jih bojne ladje in letala. Ko zaganjajo motorček, vedo. Če jih dobijo, bodo mrtvi. Električarji in vodovodarji, ki se v temi odplazijo do sovražnih črt, da bi kaj popravili. Streljajo jih z minometi. Ko doma stikajo glave nad načrti napeljav in uničenih transformatorjev in tuhtajo, kje bi se dalo kaj improvizirati, vedo. Če jih dobijo, bodo mrtvi. In gardisti, ko oblečejo uniformo. Več kot ene itak nimajo, in je premočena in zebe. Ko se stisnejo glavo med ramena in po njih padajo granate in ne nehajo in ne nehajo, vedo. Če bo mesto padlo, bodo oni prej mrtvi. Vse polno ljudi iz dneva v dan dela stvari, za katere je kazen smrt. Navadili so se že. Vidiš jih, kako z gliserji sekajo valove tik ob grebenu, v naslednjem zasuku pa igraje za galebom, ali kako so svojo havbico nemarno ravnodušno parkirali pred hišo, kjer glasno pijejo pivo, ali kako se vrnejo s pohoda, kjer so izpod sovražnikovega ognja rešili zaloge hrane iz hotela na drugi strani fronte, na vrh pa naložili še klavir. Hrvati se borijo tako, da gredo nastavit glavo. Streljati ponavadi sploh ne utegnejo ali pa nimajo s čim. AU pa je premirje.

Tudi te zoprne ladje tam zunaj na morju bi lahko tolkli. Razlagah so mi, kako so pripravljali neke deske za surfanje, na katere bi naložili eksploziv, montirali propelerčke in jih z daljinskim vodenjem pošiljali na topovnjače. Pa niso smeli. To me je spomnilo na tistega starega gospoda v Osijeku, puškarja. Obljubil sem mu, da ne bom omenjal imena. Na eno oko je skoraj slep, ker se mu je zamaknila leča in ne more na operacijo. Vseeno mu gardisti prinašajo po deset pokvarjenih pušk, on pa iz njih naredi šest dobrih. Kazal mi je prototip avtomatske puške. Klarinet, ji je dal ime. Načrte je nosil v Zagreb, pa so ga poslali domov. Potem je začel delati prenosne minomete s teleskopsko cevjo, ne da bi hodil v Zagreb. In potem se še pritožujejo, da Slovenija ne da nič orožja. Iz Slovenije je na Hrvaško prišlo več orožja, kot iz Zagreba. Nikša, eden od gardistov iz našega bara, se je takrat, ko je bil v Dubrovniku Mesič, zjutraj pred odhodom šel s kolegi k njemu pritožit, naj jim pustijo, da se borijo. Čez par dni so ga vtaknili v zapor. Zaradi žalitve predsednika občine in širjenja dezinformacij na škodo obrambe mesta. *»Vedno se najde kdo, ki bi se rad izognil borbi,«* je bil diskreten komentar župana Petra Poljaniča.

Zdaj so gardisti pripravljeni na obali Babinega kuka, čakajo desant. V mestu pa še vedno govorijo o Šesti floti. Dubrovčani so najbolj civilizirani Hrvati, pa še vedno ne razumejo. Ali bodo zbrisani z obličja Zemlje, ah pa bodo gardisti znoreli in vpeljali vojaško diktaturo. Srednje poti Hrvati očitno ne znajo najti. *»Ko bo vsega konec, nočem več nikolt vtdett orožja,«* je nekdo klel v temi pred štabom obrambe mesta.

Beg

Gliser je čakal šestnajst ur. Štiri vojaške ladje so čepele v rokavu ob otokih in ni šlo. Vojska je ravno pripravljala popolno blokado vseh pristanišč, ampak to takrat še nismo vedeli in ko se je pokazala luknja, smo šli. Sredi dne. Ko ni otoka, da bi te skrival, gliser potegne s vso močjo. Pri tretjem otoku smo se ustavili. V zraku so javili helikopterje, ampak niso šli na nas. Zadaj za nami so se izkrcali na prvi otok. Če ga držijo, ni več poti v Dubrovnik. Na tretjem otoku so čakale ženske z otroci, da bi jih z gliserji prepeljali na Pelješac. Na otoku bodo ostali samo moški, da ga branijo. In starke; ena je hodila okrog in govorila sama zase, na glas, da bi jo vsi slišali: *»Meni Je čudno, da vsi tako odhajajo. Jaz sem videla že več strašnega kot vsi ostali skupaj, ampak svojega sina ne bom pustila samega.«* Beguncev je bilo dosti in je bilo treba z gliserji večkrat sem in tja. Tisti pilot, ki je pred petnajstimi dnevi rešil Ervinu in ostalim življenje, ko je potegnil radar nase, to počne že nekaj dni. Streljajo nanje in otroci jočejo od strahu, ampak on jih je še vedno izvlekel. Otroke spravijo v nizko kajuto v premcu in tam se držijo eden drugega, da ne bi preveč butali ob stene. *»Jaz grem na Korčulo,«* prvi. *»Jaz pa v Nemčijo,«* drugi. Stara sta nekje deset let in ko gliser treska ob valove, hočeta biti pogumna. *»To ni nič. Jaz sem bil dvajset metrov stran, ko Je padla granata.«* Drugega medtem zasuje kup prtljage. *»Jaz sem bil samo deset metrov stran.«* Mah Jakov pa je star samo pet in ga je strah.

Ivo Štandeker

Pesnica, moj rojstni kraj

Pesnice pravzaprav nisem nikoli zares čutil kot domače vasi. Ko smo doma rekli Pesnica, smo mislili pač na onih petdeset hiš, ki so se stiskale nad zadružnim domom in gostilno. In mi. jaz. Črnčec, Drozg, Lorber in Lorenčič. ki smo iz Ranče pešačili par kilometrov do šole. smo se med onimi iz Pesnice, ki so vsi živeli v lepih novih Hišah, znašli kot divjački v mestu. Naše hiše so vse bile stare.

Zlato obdobje

Pri nas na podstrešju je skrbno spravljena pogodba, na kateri je nemški pisar z enakomernim rokopisom zabeležil, da je moj praded Boštjan 23. marca 1900 to hišo kupil za 1600 kron. Pesnici se je takrat reklo še Poflnitzhofen in v njej so stale štiri hiše. Flucher je imel gostilno. Weingerl pošto s telegrafom. Jager ni imel nič razen treh krav, Likavec. edini Slovenec med njimi, pa je imel trgovino. Potem je bila tu še Brundekova štala. v kateri so vojaki čuvali žrebce za razplod. In štiri ali pet parm za seno. ki jih je imel Scherbaum. bogat pekamar iz Maribora. Vsenaokrog pa je Pesnico objemala rodovitna in razgibana dolina. Po njej je bila speljana železnica in cesta, do vrha hribov na obeh straneh pa so kmetje. Pilz. Miillner. Kovačec. Fras, Jarc. Drozg. Flajšaker. Zupanič. Grahernik in drugi, pridelovali vse od ječmena in žita do ajde in pšenice, imeli vsi sadovnjake, vinograde in gozd. Vmes pa živinorejci kot Prah. ki je imel po 200 glav živine. Srog s svojo žganjarno. HčJtzlova oljarna. Erlichov mlin. Pa vile bogatih dojčlenderjev. Himmlerja. Zweinkla in Lierzerja. najbogatejšega med njimi, ki je imel v Mariboru tovarno stolov. Pesniške doline ni zmotila niti prva vojna in edina tragedija, ki se je takrat zgodila, je bila. da so vaščani pokradli zidake in les. ki so jih štajerske oblasti pripravile za zidavo šole. Tako se je potem še več kot dvajset let hodilo čez hribe, z leve strani po'oka v jareninsko faro, z desne v Spodnjo Kungoto.

Srebrno obdobje

V novi državi je dolina še vedno obljubljala srečo in ljudje so se naseljevali. Na Jagrovo je prišel Ul. zraven njega Fatur. stari Kerenčič je odkupil Flucheijevo gostilno. na Müllnerjevo so se naselili Hrvati. Terčakovi, Frajzmanovi in Kuhtejevi. zraven Himmlerja se je naselil Partljič. In prišel je Hadner, ki je postal najboljši pek v dolini in je svoj kruh raznašal po celem Gačniku tja do Jarenine. Politika je bila stvar gostilniških prepirov, zunaj pa je vse cvetelo, tako da je Krajnc, največji trgovec s sadjem, na železniški postaji lahko vsak dan natovoril po šest ali osem vagonov. Potem so nekega dne prišli jugoslovanski vojaki, razstrelili most pri Kokoljevih, in pobegnili.

Bronasto obdobje

Druga vojna se je v Pesnici zares začela s tremi nemškimi vojaki, ki so primarširali po cesti in izgledali strašno veliki. Za njimi je prišla nemška vojska s tanki vred in se tri dni valila skozi dolino. In porodil se je odpor, kot je zapisano. Pri Kerenčičevih so našli skrito tiskarno. Tonček in njegov bratranec Jože sta dala življenje. Marica je bila ustreljena kot talka. Romana pa je vojno preživela v Dachauu. Ul je zbežal v gozdove. Zupaničevi. Kuhtejevi in drugi so mu sledili. Nemci pa so medtem Pesnico preimenovali v Ranzenberg. asfaltirali cesto, zgradili šolo in sploh začeli ustvarjati pogoje za germanizacijo. Nemški učitelj Eibensteinerje doma organiziral prvi pesniški kino in vaščani so trumoma prihajali- na Wochenschau in domačijske filme, iz katerih se je najgloblje v spomin vtisnila Geier-Wally. Nemci so celo pripravljali traso za avtocesto, preden jih je doletel neizogiben poraz. Med ljudmi je nastala rahla zmeda, ker so skozi dolino zapovrstjo mrgoleli najprej Madžari. na begu pred angleškimi tieffliegerji. ki so z bombami razorali cesto, potem kočevski Nemci, ki so prosili kruha, na koncu pa še Bolgari in Ukrajinci. Ko so vsi odšli, se je v Pesnici reklo, da je zdaj prišla svoboda.

Železno obdobje

Najpej so ustrelili starega Weingerla. ki je bil med okupacijo Ortsgruppenführer. Weingerl ni hotel pobegniti z drugimi, ker se mu je zdelo, da ni nič takega naredil, pa se je motil. Nato so zabrisali Frasa iz Gemeindeamta in tudi njemu je župnik iz Spodnje Kungote komaj rešil življenje. Noter pa se je naselil KLO. v katerem je bila najzaslužnejša in najglasnejša Kerenčičeva Romana, ki seje vrnila iz taborišča. Nacionalizacijo so izvedli po planu, obupani kmetje pa so si nacionalizirano zemljo po najboljših močeh kupovali nazaj. Razen Grahernika. ki ga je zadela kap. ker se je OZNA naselila v njegovo hišo in ga vrgla na cesto. Preloma s Kominterno v Pesnici ni bilo čutiti in socializem se je lahko mimo razvijal.

Svinčeno obdobje

Zlagoma so zgradili gasilski dom in zadružni dom in zasedali odgovorne funkcije. Kuhtejev Polda je postal samo miličnik, prvi človek ob Romani pa je bil spočetka seveda tisti, ki je vodil kmetijsko zadrugo. Kipa" Tomo. Kipa Tomo je bil hkrati Romanin soprog. Partljičev Tone je medtem sicer izumil liberalizacijo, vendar se je hitro odselil v mesto in jo odnesel s seboj. Namesto njega se je od nekod vzel nek Pečarič. ki je kmalu postal predsednik gradbenega odbora in se s tem prebil v najožjo kliko oblasti. V Pesnici se je začelo graditi. Najprej med gasilskim domom in šolo. potem pa še na drugo stran. Začeli so prihajati novi ljudje in središče Pesnice je zaživelo po svoje. Tako. kot so odločili Romana. Kipa in Pečarič.

Votlo obdobje

Prvo vprašanje seveda ni to. kako je Pesnica postala najuspešnejša občina, ampak kako je sploh postala občina. Šlo je pač za enkratno soglasje med dvema generacijama pesniških politikov, ki so uspešno pretentali vse ostale v bodoči občini. Pernico, ki je potem ostala napol zunaj. Šentilj, ki je imel vse potrebne zgradbe, ni pa imel dovolj močnih ljudi, in Sladkogorsko. ki je še vedno bogu za hrbtom. Ko so se Pesničani enkrat lotili politike, so jo razvili do popolnosti in pozabili na ostalo. Politična moč je namreč to. da so bili v odločilnem obdobju: Kipa direktor mariborske Metalke. Pečarič direktor živilske tržnice, mlajši Hadner pa sekretar mariborske OK ZK. Vsekakor v Pesnici zdaj stoji nova občina, ki je telefonske linije napeljala do svojih ducat nepotrebnih uradnikov in ne dlje. Grotesknost ji lajša samo motel z Duty Free Shopom na mestu stare gostilne Kerenčič. V mrzličnem iskanju urbane podobe so pograbili celo prej anatemiziran projekt cerkvice, ki bo nosila ime Sv. Jožefa delavca. Pesnico zdaj objema samo še pusta dolina, ki jo je uničila Agrokombinatova meliorizacija in kjer raste le koruza. Gozdovi se sekajo, državni nasadi so žalosten nadomestek prejšnjega razkošja, kmetje so samo še betežni starci, ki žvečijo Intesov kruh. Kako siva je moja dolina.

Epilog

Romana še živi in mene so v osnovni šoli celo enkrat poslali k njej na dom. da ji kot najpomembnejši borki našega kraja postavim pet vprašanj iz delovnega zvezka. Seveda je znala odgovoriti na njih. jaz jih pa drugih tudi nisem postavljal. Hadner je bil takrat moj učitelj in smo se ga bali, kar je bilo čisto v redu tako. Partljiča pa so enkrat povabili na kulturni zbor in sem se z njim rokoval. Jaz sem sledil poti. ki me je iz male Pesnice peljala v večjo in na koncu v največjo. Tu sem srečal Ervina in sva začela pisati Zadnjo stran.

BIBLIOGRAFIJA: TEKSTI

1988 Poročilo s seje odbora za stike z verskimi skupnostmi (14); **JLA in MLADINA na skupni fronti** (16-17)

1989 Mladina rešeršira, Udba transpirira - *Vinko je kuhan* (15); **Udba kamuflira, Mladina penetrira** - *Vinko se pražil* (16); **Udba poruči, Vinko se muči** - *Primer Sindičić: vohun, ki so ga postavili na hladno* (17); **Primer Sindičić, Iz Jugoslavije po nerodnosti** - *rekonstrukcija sedmih Vinkotovih dni* (18); **Nepovratne vozovnice** - *Hrvati govorijo ni kdo v naši opoziciji* (28); **Vesela Jesen** - *Maribor, lahko noč* (32); **Vesela jesen** - *kaj iščejo Mariborčani v Ljubljani?* (33)

1990 Leto razpada Jugoslavije (1); **Blerim Shala je Otto Grum** (15); **Psi pod Slovenci** (29); **Jugoslavija** (39);

1991 Konec dober, vse dobro - *Jugoslavija gleda in se čudi* (16); **Med bakterijami** (17); **Jezus Kristus** - *POZLN* (20); **In lipa je križ postala** (25)

1991 Prek vseh meja dobrega okusa (14); **Hrvaška brez sentimentalnosti** (17); **Maršalov plan** (20)

* Pogostokrat v sodelovanju z drugimi avtorji, praviloma z Ervinom Hladnikom-Milharčičem.

ALI BI VI HOTELI ŽIVETI V TAKI DRŽAVI?

DESIGN: IVO ŠTANDEKER

BIBLIOGRAFIJA: WORLD MEDIA

1991 World Media 1 - Nova selitev narodov (31)

1992 World Media 2 - Nove karte znanosti (2); **Pisma Rushdieju** (4); **Pisma Rushdieju 2. del** (5); **Pisma Rushdieju 3. del** (6); **Rushdiejev odgovor** (16); **Narava kot politika** (21)

* Projekt World Media sta vodila in urejala skupaj z *Ervinom Hladnikom-Milharčičem.*

BIBLIOGRAFIJA: ZEMLJEVIDI

1989 Ali bi hoteli živeti v takšni državi? (9); **Da li smo raspolovljeni zaista jači?** (10)

1990 Vesela kartografija - *velikosrbski, velikohrvatski, separatistični, Mladinin in velikojugoslovanski zemljevid* (36)

* Se še spomnite zemljevida zahodne Jugoslavije?

BIBLIOGRAFIJA: O KNJIGAH

1991 Avtorsko pravo v praksi (30)
1992 The Ending of Yugoslavia (22)
* V knjigi **The End of Yugoslavia** ga je *Mark Thompson* omenil večkrat kot Jugoslavijo.

BIBLIOGRAFIJA: KLUB PINGVINOV

1991 Dr. Andrej Capuder zahteva Laibache na MTV-ju (9); **S humorjem do samostojnosti** (10); **Poiščite morilca Laure Palmer** (11); **Poiščite napako** (12); **Ali ste pripravljeni na 1. april** (13)
* Ivo Slovencem ni hotel vnaprej izdati ime morilca *Laure Palmer*.

BIBLIOGRAFIJA: KLER KLUB

1991 Maša pri Sv. Jakobu (14); **Peterle se posti** (15); **V cerkvi Srca Jezusovega** (17); **V cerkvi Kristusovega učlovečenja** (18); **V stolnici** (19); **Diskusija Franceta Bučarja na tretjem zasedanju pastoralnega občnega zbora ljubljanske nadškofije** (20)
* Ivo recenzira maše.

KLER KLUB

LOJZE PETERLE: POST' POT K ZDRAVJU

Predavanje v cerkvi Sv. Janeza (Preska pri Medvodah): Danes vam ne bom govoril kot predsednik vlade, ampak kot Lojze Peterle. Včasih slišimo v cerkvi duhovnika na pridigi, ko pravi, da je v postnem času dobro storiti kako dobro delo, se nekako postit bolj v duhovnem smislu, milo pa se govori o tem pravetp postu. In skušal vam bom danes neke svoje izkušnje povedat, kako post izgleda, in nekaj svojih pogledov na to. Ali sem dovolj glasen? Včasih so rekli, česar ne pozdravi posl, tega ne pozdravi nič drugega. Seveda ne mislim s tem na zlom Ijene noge in podobno, ampak na bolezni, kijih lahko zdravimo s postom. Rad bi povedal, kako sem pred osmimi leti nekega fanta, gimnazijca, vprašal, kaj misli, kako bi bilo, če bi se nekaj dni postil, in je rekel, da je prepričan, da bi ta prvi dan umrl. Post je, gledano z vidika zdravja, najbolj učinkovita, najbolj poceni pot do zdravja. Kot pravijo zdravniki, večina bolezni izhaja iz preobjedenosti. Mi kristjani pravimo, da smo poklicani h kakovostnemu življenju, ker bi radi zdravi opravljali svoje poslanstvo in zdravje je seveda vrednota, h kateri je treba stremet. Jaz sem prišel do prvega znanja o postu iz neke knjige dveh ruskih zdravnikov. Pri vsaki stvari je seveda prva misel. In post je nekaj, ob čemer imamo predsodke ali napačne predstave. Ni več moderen, ampak postaja spet moderen, Že če pogledamo v živalski svet, vidimo, da recimo pes, kadar je bolan, da se odpove za nekaj časa hrani. In tudi ljudje, kadar smo bolani, nimamo posebnega apetita. In vsi mislimo, da je zelo narobe, da se takrat ne bašemo, da ne jemo toliko, kot običajno, in večinoma stare mame prepričujejo otroke, da naj jejo, da bodo ozdraveli. Ko se postimo, se začnejo v telesu procesi, se začne neko dogajanje, ki navsezadnje utrdi telo in ga očisti, ki mu ne vzame nič bistvenega, ampak odvzame, kar je v telesu odveč. Mu odvzame odvečne maščobe, ga razstrupi itd. Skratka, ga očisti, ker pa je telo povezano z duhom, potem to vpliva tudi na samega duha. Tudi za tiste, ki dajo nekaj več na svoj videz, bi povedal, da je poštenje veliko bolj učinkovito kot kozmetika, ki nalaga na kožo. Rad bi vam povedal svoje osebne izkušnje, kako sem to zadevo počel. Ko sem tisto knjigo prebral, je bilo v njej povdarjeno: ne zaleti se od začetka. Da si utrdiš voljo, se mogoče za začetek odloči, da enkrat na teden zjutraj ali opoldne ne boš jedel. Petek semi nizdel primeren dan, ker so takrat vesele druščine, in sem se kot praktičen človekodločil za ponedeljek. Po kratkem času se je telo navadilo in se je veselilo vnaprej, da pride ta dan. Pozneje sem se lotil tudi dolgotrajnejših postov in sem doslej opravil štiri enotedenske in enega dvotedenskega. V tem času sem užival samo vodo in koprivin čaj pa žajbljev čaj. Enkrat sem vmes poskusil tudi z zelenjavnimi sokovi, vendar se ni obneslo. Ni tudi primemo, da bi se nabasal zadnji dan v strahu za preživetje. Prvi dan človeku še diši hrana, drugi dan tudi diši, tretji dan pa se umiri.' Četrti dan lahko skuham kaj za družino, ne da bi me zamikalo. In od petega dne naprej se zadeve tako lepo uredijo, da mi postaja prijetno in se počutim dobro. Potrebno je, da se takrat veliko gibam, da opravljam določene postopke z vodo, pa sprehajanje. Po teh petih dneh pride do izredno dobrega počutja, do izredno jasne glave, z nesrečno tujko se temu reče evforija. Včasih te sicer obidejo tudi kakšne sence, kakšno drugo občutje, ampak ko se telo stabilizira, je tega čedalje manj. Če bipagladovali nad teden dni, ima vsak teden neko svojo vsebino. Mi je pisal prijatelj v štiriindvajsetem dnevu popolnega vzdržka od hrane, da se še ni nikoli tako dobro počutil kot zdaj in da mu je prav žal, da bo v kratkem končal. Drugače je pa tudi 50 dni vzdrževanja od hrane nekaj povsem normalnega. No, po tednu dni posta je zelo pomembno, da se zelo postopno vračamo nazaj, da ne naredimo napake, ki so jo delali naši očetje in matere, ki so se vračali iz koncentracijskih taborišč in so se dobesedno do smrti nekateri najedli. Jaz delam tako, da prvi dan eno jabolko pojem, drugi dan dve, tretji potem mogoče še jogurt zraven in tako se spet navadim nazaj. Zanimivi so učinki teh prvih dni, ko se post konča. Izboljša se mi spanec, izboljša se mi spomin, vid, splošno počutje. Zanimivo je bilo zame, ki sem vegetarijanec, da po vsem tem nisem začutil nobene želje po mesu, po kavi, in nobenega poželenja po alkoholu. In do hrane dobiš en čisto drugačen občutek. Prideš do tega, čemur ljudje, ki se v Indiji ukvarjajo z jogo, ali na Japonskem z zenom, ko pravijo, da je treba vodo pojest, hrano pa popit. Po takem postu dobiš neko veselje do hrane. Tisto prvo jabolko jem pol ure, pa če verjamete ali ne. Tako je prišlo do tega, dajem približno deset minut dlje kot drugi. Večina ljudi misli, da če ne jemo, je telo osiromašeno, da dobiva premalo moči in da je treba počivat, da bi čim lažje preživeli ta čas. Ta predstava je povsem napačna. Na Švedskem so to že testirali na ta način, da so naredili nekaj čez 400-kilometrskopeškojo samo ob vodi. Prišli so nacilj kot cvetke. Mimogrede bom povedal, da človeško telo za prebavo porabi 30 % svojih energij. To je izredno olajšanje zi telo. Naj prestopim malo v gospodinjstvo. Premislite, kako bi prišli skoz, če bi se enkrat na teden zakonca odločila, oziroma mladina od 14 let naprej, da ni kosila. Gospodinja bi imela več časa. Pa tudi porabi se manj vode, manj elektrike, manj plina, in če bi takole sešteval enkrat na teden brez hrane, da bi Slovenija, ki pridela 85 % hrane zase, prišla na 100 %. O postu se da torej razmišljat v različne smeri. Meni ni bilo nikoli žal, da sem se za to odločil, in ko me kdo sprašuje, kako vse to zdržim, mu odgovorim, da sem prepričan da tudi po zaslugi takih postov. Počutim se močnega, delam vsak dan najmanj 12 -14 ur. Globoko bi vam priporočal, da se tudi vi zamislite nad tem. Post izredno dobro pozdravi astmo, dobro deluje pri srčnih boleznih, na kožne bolezni, na bolezni, ki zadevajo našega duha. Moja sodelavka, ki se je nekako po mojih napotkih polotila tega, je imela bulo, zdravniki niso znali povedati, kaj je, in po šestem dnevu posta je bula izginila, jo je telo pokurilo. In če se prav spomnim, je post pozdravil v začetni fazi tudi kakšnega raka. Tudi pri nosečnicah so bolj zdravi otroci. Nekateri ljudje so se postili tudi, da so se lahko posvetili samo delu. Pisatelj Sinclair je glavne stvari napisal med dolgotrajnimi posti, ali če se spomnimo Karla Maya, kije popisoval življenje Indijancev, tam so šli ti fantje, ki naj bi dozoreli, iz vasi in so bili določen čas brez hrane, ali Kristus v puščavi, to je bilo včasih normalno, da se je človek prečistil. Jaz sem študiral za profesorja in rajši manj povem, da se lahko še kaj vpraša in vam bom z veseljem odgovoril. Pa še nekaj sem pozabil povedat. Da vas ne pripravljam k temu, da se nam je treba počasi navadit na gladovanje. *(ploskanje)*

IVO ŠTANDEKER

Ocena:

ŽUPNIKI! FARANI! PRIPOROČITE NAM SVOJE PRIDIGE!

— Kdo je kdaj —

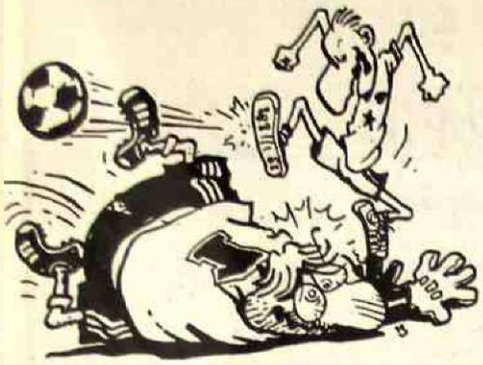

Igor začne igrati v moštvu Fotogrupe M in Blaž Ogorevc ga ljubkovalno poimenuje »merjasec moj«. Ko se po kongresu v Novem mestu na RK-ju zaposli mladi obramboslovec Janez Janša, ga tedaj že guru Igor skupaj s Kirnom vzame pod svoje okrilje in ga krije pri pripravi problemske konference o podružbljanju SLO in DS. Skupijo jo vsi trije. Zagovarjati se morajo pred besnim Popitom, ker da naj bi Janša preveč poudarjal razredno plat in premalo nacionalno. Janšo izključijo iz partije, Igor jo odnese z opominom.

»Posest Ene Edine Zveličavne resnice je katastrofa vsakega družbenega organizma,« pravi Rudi v nekem intervjuju. Marca 1987 postane predsednik Društva slovenskih pisateljev, iz katerega Josip Vidmar istega leta izstopi. Društvo je pod Rudijevim vodstvom hiperaktivno: organizira razprave o ustavi, Rudi piše v Vevčane, na Kosovo, med članstvo povabi slovenske pisatelje iz tujine, nastopa na zborovanjih Odbora za varstvo človekovih pravic, pripravlja protestne večere v PEN-u. Pozneje bo zapisal, da je bilo v tistem času pomembno, kako hitro si reagiral, in ne toliko, kako *»ostroumna«* je bila formulacija.

Po končani mornariški visoki šoli v Splitu Stane pluje na Galebu in se poroči. Žena je ruskega porekla, Stane pa se uči tudi drugih tujih jezikov in se tako pripravlja na obveščevalno kariero, ki bo zaznamovala njegovo življenje.

Na aprilskih volitvah leta 1990 SKD z 11 poslanci v DPZ prehiti ostale stranke Demosa in Milan Kučan Lojzeta imenuje za mandatarja nove vlade. Lojze v koalicijsko vlado imenuje 23 ministrov in tri podpredsednike, med njimi tri člane SKD. Podeduje pa Šinigojevo tajnico, šefa kabineta in generalnega sekretarja. Ob torkovih dopoldnevih ga volilci lahko pokličejo po telefonu in mu zaupajo svoje težave. Tesni sodelavci Ervinu Hladniku zaupajo, da se je Lojze naučil vladati v enem tednu.

Jože se leta 1968 vrne v Beograd in postane sekretar predsednika republike Josipa Broza ter kasneje šef njegovega kabineta. Navdušuje ga Titov red: *»Res je tudi, da je bil Tito vedno rad lepo oblečen, toda v tem je izražal svoj odnos do sodobnega delovnega človeka.«* Medtem po beograjskih ulicah demonstrirajo študenti, v Sloveniji izbruhne cestna afera, na Hrvaškem se kuha maspok, v Srbiji pa Nikezičev liberalizem. 21. maja 1970 Tito Jožeta odstavi, mu ponudi ambasadorsko mesto na Švedskem, vendar Jože kot veleposlanik odide na Japonsko in Filipine. Še dve desetletji kasneje bo ob odstranitvi Brozovega kipa iz skupščine ostro protestiral.

BIBLIOGRAFIJA: KDO JE KDAJ?

1991 **Igor Bavčar** (20); **Lojze Peterle** (21); **Stane Brovet** (22); **Rudi Šeligo** (23); **Igor Vidmar** (24); **Dr. Franee Bučar** (25); **Jože Smole** (26); **Spomenka Hribar** (29)

* Pri vseh profilih sta bila koavtorja Ali H. Žerdin in Josip Visarjonovič.

Vaja 1:
Nepremično glejte v črno piko tako dolgo, dokler ne ugledate Samostojne Slovenije. Vajo ponavljajte vsak dan.

BIBLIOGRAFIJA: ZADNJA STRAN

1987 Npr. v stripih... uporabljajo vulgarne izraze (30); **O vulgarnem & zbornem jeziku** (32); **Sokratizacija** (34); **B - med Člani je zavladala panika** (36); **Samopašna federativna republika Jugoslavija** (38); **Katero potezo je nazadnje povlekel Branko Mikulič, ki igra z belimi figurami** (40); **Vojne igre** (42); **Vse večje izrabljanje svobode tiska** (44-45)

1988 Geocentrični vozel (2); **Sokratizacija D** (4); **Zapisnik izvršenega nadzora** (6); **Delavci! Delavke!** (8); **Rdeči alarm** (10); **Pozor, gradbišče** - *kako smo gradili vilo* (11); **Program za izhod iz ekonomske, politične in moralne krize v desetih točkah (12** - v št. **13** je bila prlobčena **Samokritika,** v kateri se je *Zadnja stran* bralcem opravičila za nebodijetreba napako, ki je v **Programu** potvorila smisel 3. točke); **Armadni stenčas** (14); **Postlestvicizem** - *družboslovje za višjo stopnjo* (17); **»Slovenci imajo najdaljšega«** - *Projekt Slovenskih jajc ob obletnici jugoslovanske združbe ln slovenske državnosti* **(19); »Še pred nedavnim sem bil ugleden član zveze komunistov in visok vladni funkcionar«** (21); **Kdor se nauči brati, bo ustreljen** (23); **Ali ste na pravi strani** (25); **S. M.** - *vsako področje družbenega življenja bo postalo žarišče neoboroženega odpora* (27); **S. M.** - *vsako področje družbenega življenja bo postalo žarišče neoboroženega odpora* (28); **Pisalna miza Staneta Dolanca** (30); **Človek po meri sistema** - lz *serije napadov na ZK, NOB, JLA in SFRJ* (34); **PP** 007 - *nadaljevanje s 5. strani* (36 - v št. 37 **je** *polk. Duro Žallsebogu* protestiral, češ, da ni napisal zadnje strani iz prejšnje številke); **Pot iz kosovske krize** - *Prej Shtandekerlt* (37); **Kdo koga nateguje** (38); **Kaj bom postal, ko bom velik** -*fantazijski spis* (39); **Sturmtruppen atakken** - *Policijski vohuni na sledi Iva Standekeija* (42); **Titova pot in kako se jo izračuna** (43); **Tito se rokuje s Francijem Zavrlom in Robertom Botterijcm** (45); **Slovenskemu občestvu** (47); **Mali oglasi** (48); **Popolni spomin** - *časovna preglednica naše novoveške zgodovine* (49); **Izjava** - *spodaj podpisant svečano izjavljam, da nisem Jugoslovan* (51); **Kolo velike partijske tombole** (53)

1989 Politična karta neba - *gledano od tu* **(**1); **Kdo bo vodil našo državo?** (3); **Neverbalni načini komuniciranja komunistov** (5); **Če bi Hitler dobil vojno** (7); **Kako spoznati sovražnika?** (9); **Kdo se skriva pod Cankarjevim domom?** (11); **Združene republike zahodne Jugoslavije** - *slavimo prvi mesec obstoja* (13); **brez naslova** (15); **Pomagajte Janezu Janši iz zapora** - *pomagajte Markovlču iz krize* (16); **Nova fronta ugrabi Janeza Stanovnika** (19); **Poziv na okupacijo** (21); **Poziv k premagovanju mednacionalnega sovraštva** (23); **Ervin Hladnik-Milharčič in Ivo Štandeker, vojaka sprave, se odpravljata nad sovražnike (25); Vprašalnik za kandidate za delovna mesta v diplomatskih službah in konzularnih predstavništvih SFRJ** (27); **Pesnica, moj rojstni kraj** (29); **Mladinin kino Vič predstavlja v glavnih vlogah** - *Darth Vader v vlogi Franceta Popita, Robert Redford v vlogi Milana Kučana, Ciril Ribičič v vlogi Cirila Ribičiča, Charles Bronson v vlogi Janeza Drnovška, Joan Colltns v vlogi Pepce Kardelj, Ktng Kong v vlogi Tomaža Ertla, Mel Brooks v vlogi Jožeta Smoleta, Pavle Vujslč v vlogt Staneta Dolanca, Johnny Welssmutlerv vlogi Janeza Janše, Fatty Arbuckle v vlogi Iva Tominca, David Boivle v vlogi Sonje Lokar, Bugs Bunny kot Janez Stanovnlk, Don Johnson kot Mejmlr Ocvlrk ln drugi* **(31); Odlok o ustanovitvi komisije za identificiranje Slovencev** (33); **Slovenia aanesti uhmamielella** (35); **Pesmica** (37); **Naznanilo smrti Slobodana Mlloševiča** (39); **Operativni načrt obrambe ljubljanskega mestnega jedra pred splošnim ljudskim odporom (41); Tomaž Ertl vabi med domobrance** (43); **Happy New Year, Evropa** (45)

1990 Referendum o odcepitvi Slovenije 2 (1990); **Nepremično glejte v črno piko tako dolgo, dokler ne ugledate samostojne Slovenije** (4); **Črna roka** - *za svakog ubljenog Albanca deset mrtvih Srba* (61; **O razvoju vrst z naravno selekcijo** (7); **Novi slovenski koledarček** (8); **Kodeks Kralja Matjaža** (9); **Asterix** (10); **Oblecite svojega kandidata** (12); **Slovenija je na zahodu** (14); **Stvari, kijih boste morali kupiti** (16); **Novi politični zemljevid Jugoslavije** (18); **Janša ali središče vesolja** (20); **Fraktalna geometrija Slovencev** (22); **Žene ministrov** (24); **Do it yourself** (26); **Mladina je vaša** (28); **Vsi Slovenci bodo umrli** (30); **Neue Slowenische Religion** (32); **AIDS tudi v Sloveniji** (34); **Zemljevid Duzoslavije** (36); **Priročnik za zbiralce kosti** (38); **Živeli padli borci** (39); **Pogoj za vstop Evrope v Jugoslovansko skupnost** (40); **Ali lahko pridete do SL?** (42); **Ali ste na pravi strani zgodovine?** (44); **Neslovenci, ven iz Slovenije** (45); **Kem-Bah alaum njor?** (46)

* Zadnjo stran sta zasnovala in kreirala skupaj z *Ervlnom Hladnikom-Mllharčlčem.*

Naznanilo smrti

Dne 29. 11. 1989 ob 19.30 uri je umrl(a)

Slobodan M I L O Š E V I Ć
(priimek in ime)

rojen(a) 20.08.1941 v kraju Požarevac

občina Pož. socialistična republika Srbija

po poklicu predsednik, jurist poročen(a), samski, samska, vdovec, vdova

stanujoč(a) Maršala Tita 14, dvosoban stan, vozi stojadin

pošta 11000 BEOGRAD občina Novi Beograd

Založila Drž. zal. Slov. — Obr. 8,43/a

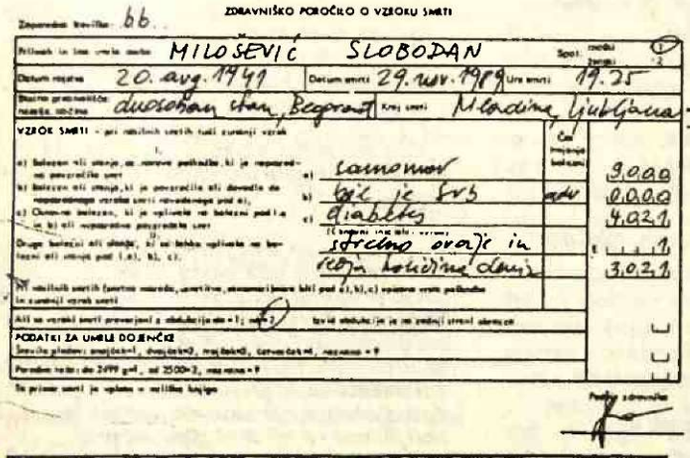
ZDRAVNIŠKO POROČILO O VZROKU SMRTI

MILOŠEVIĆ SLOBODAN
20. avg. 1941 | 29. nov. 1989 | 19.25
dvosoban stan, Beograd | Mladina, Ljubljana
samomor 9.000
bil je Srb 0.000
diabetes 4.021
strelna rana in 3.021

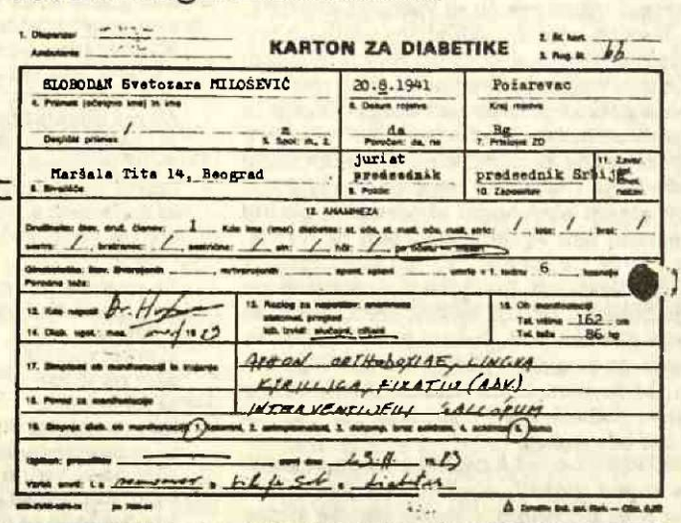
KARTON ZA DIABETIKE

SLOBODAN Svetozara MILOŠEVIĆ | 20.8.1941 | Požarevac
Maršala Tita 14, Beograd | jurist predsednik | predsednik Srbije

Neretuširana fotografija smrti Slobodana Miloševića

Retuširana fotografija smrti Slobodana Miloševića

Cena samo 10 lip
in poštnina 30 vinarjev

Osnovni pribor za smrt Slobodana Miloševiča vsebuje zdravniško dokumentacijo o nastopu smrti, ustrezne fotografije in navodila. Za naročila izven Slovenije je treba doplačati 2 lipi, za Kosovo 4 lipe.

SOLITUDE AND TEARS

Na začetku Je bilo prijateljstvo med dvema moškima. Vendar enega Izmed njiju premami skušnjavec ln tako drugI na koncu ostane sam ln obupan: *Cassiel, angel osamljenosti ln solza.* Njegovo zgodbo pripoveduje fllm.

Wenders se s tem filmom vrača v Nelnčljo, kakor Je povrh vsega razvidno tudi Iz začetnih sekvenc: ln Handkejev tekst pravi, da Je (v Nemčiji) vsak človek državica zase - majhna, samostojna gibljiva tvorba s strogo zastraženimi mejami. Nič nenavadnega torej, da Je ta svet obsojen na notranje monologe, na takšne misli, »kot da bi se govorilo z nekom drugim«. In DrugI sta tu lahko le angela, nad-naravno vnaprej določena za vlogo nemih opazovalcev ln poslušalcev. S tem pa Je Jasna že zasnova ne-bltl-več-na-tem-neznosnem-mestu. Od tod dalje Je flm žalosten.

Damlel ln Cassiel sta pač potrebna drug drugemu, edina sta, ki se lahko pogovarjata, kar Je sploh Imenitno Izhodišče moškega prijateljstva. Toda kot Je to pri dobrih flllnsklh ljubeznih v navadi, se eden od dveh sploh ne zaveda globoke privrženosti onega drugega ln se podi za lastnimi utvarami. Se več, svoje separatistične namere v samozaverovanem navdušenju najraje še tople porine pod nos koprnečemu skrivnemu oboževalcu: slednji pa seveda Igra svajo bridko Igro do konca, omeji se le na namige, ki naj bi streznili v pogubo drvečega ljubljenega, naposled pa svojo ljubezen žrtvuje njegovi sreči. Vse to se dogaja globoko pod gladino ln če kamera tu ali tam ne bi ujela trpkega Casslelovega obličja, bi se nam lahko Izmuznil tudi razlog njegove melanholije. V pravem fllmu pa ni ničesar odvečnega. (...)

OPOMBA: Ivo Je bil najbolj skriven ln sublimen Izmed glasnth oboževalcev JUma, tudi Neba nad Berlinom. Njegove Jllmske kritike so bile angelske ln percepUvne, vedno oborožene z razlogom - v pravi Jllmskl laltikl ril pač ničesar odvečnega.

NEBO NAD BERLINOM

Ko Je otrok bil otrok,
je hodil povešenlh rok.
Je hotel, da bi potok bil reka
ln da bi reka bila veletok,
tale luža pa moije.
Ko Je otrok bil otrok,
nI vedel, daje otrok,
zanj Je vse Imelo dušo ln
vse duše so bile eno.
Ko Je otrok bil otrok,
nI Imel mnenja o ničemer,
nI Imel nobenih navad.
Je pogosto sedel prekrlžanlh nog
ln tekal na mah.
Je Imel vrtinec v laseh
ln se nI pačil pri fotografiranju.

Ko Je otrok bil otrok.
Je bil to čas naslednjih vprašanj:
Zakaj sem Jaz Jaz ln ne ti?
Zakaj sem tu ln ne tam?
Kdaj seje začel čas ln kje se konča prostor?
Ali življenje pod soncem niso le sanje?
Ali tisto, kar vidim, slišim ln vonjam,
nI le videz Izpred sveta?
Ali res obstaja zlo
ln ljudje, ki so zares zli?
Kako Je mogoče, da Jaz, ki sem Jaz,
nisem bil, preden sem postal,
ln da bom Jaz, ki sem Jaz,
enkrat ne bil več ta Jaz?

Ko Je otrok bil otrok,
seje davil ob šplnačl, grahu, mlečnem rlžu ln
kuhani cvetačl,
zdaj paj6 vse to,
ln ne le v sili.
Ko je otrok bil otrok,
seje enkrat prebudil v tuji postelji,
zdaj pa se vedno znova,
so se mu mnogi ljudje zdeli lepi,
zda) pa le še ta ali oni,
si Je Jasno predstavljal raj,
zdajh pa ga kvečjemu lahko sluti,
si nI mogel predstavljati niča.
zdaj pa ga pred nJim strese.
Ko Je otrok bil otrok,
seje z navdušenjem Igral,
zdaj pa Je z navdušenjem pri stvari le,
če Je ta stvar njegovo delo.

Ko Je otrok bil otrok,
sta mu za obed zadoščala Jabolko ln kruh,
ln še vedno Je tako.
Ko Je otrok bil otrok,
so mu Jagode kar padale v naročje
ln še vedno Je tako,
so mu sveži laški orehi puščali gorjup priokus,
ln še vedno Je tako,
se mu Je na vsakem hribu
zbujalo hrepenenje po še višjem hribu
ln v vsakem mestu
hrepenenje po še večjem mestu,
ln še vedno Je tako.
Je vrh drevesa segal po češnjah z zanosom
kot še danes.
Je bil plah pred vsakim tujcem
ln Je to še zmeraj,
je čakal na prvi sneg,
ln tako čaka še zdaj.
Ko Je otrok bil otrok.
Je palico kot kopje vrgel v drevo,
ln še danes se tam pozlbava.

Kdo na svetu lahko o sebi trdi, da Je bil kdajkoll z drugim človekom skupaj? Jaz sem skupaj.

OPOMBA Ivo je mojstrsko prevedel poslovenil ln prepesnd tudi nekaj JVmov, med njimi - odtod Je zgornji Damlelov monolog - tudt kultno Nebo nad Berlinom (Wlm Wenders. 1987). ki sta ga oscenarila Wlm Wenders ln Peter Handke. Besede Je naredil smiselne, da bi Jih lahko posvetil tistim, ki Jih razumejo. In ni potreboval posvečenih, da Je razumel smisel besed. Ivo nad JUmom - a nikoli ni vrgel nič proč.

HANDKEJEV STRAH PRED SLOVENSKO DRŽAVO

- Komunizem v Jugoslaviji vas ni motil?

Moral bi lagati, če bi rekel, da me Je motil. (...)

- Slovenca in Jugoslavija sta bili torqj v stari svetovni ureditvi dober prostor za življenje.

Ja, nI se ml zdelo, da bi bili ljudje zatirani.

- Zd^j pa se dela nova svetovna ureditev.

Ja, ampak meni se to ne dopade. Meni Je nacionalizem odvraten do dna duše. Ampak to je treba akceptirati. Kako pa se vam .zdi, da ste na Hrvaškem naenkrat v drugi državi.

- To vem že po tem, daje tam vojna. Še bolj se v drugi državi počutim v Srbiji. Na Kosovu pa sem plačal hotelski račun kot tqjec.

Res? Torej res ni več mogoča Jugoslavija?

- Še eno vprašaje, če bi lahko zgodovino Slovence nekje zaustavili, kje bi jo?

Ta leta po Titovi smrti, ne vem, mogoče se motim, ko sem začutil entuzlazem mladih različnih jugoslovanskih narodov. Ne bi je zaustavil, ampak tu bi jo vodil naprej. Zdelo se ml je, kot da se vsi skupaj nekam odpravljajo, kot pionirji na Divjem zahodu. Na tem prostoru za nas nI več kruha, zato vzemimo svoje vozove in se odpravimo na zahod.

- Ja, siu v Sloveniji je občutek, da smo še vedno na isti poti. Samo da je vsak voz država zase.

Ja, samo da se meni takrat nI zdelo, daje to cilj.

OPOMBA: Odlomek lz Ivotovega platonlstlčnega dialoga s Petrom Handkejem, sicer ko-scenarlstom ***Neba nad Berlinom,*** *ki Slovenije na določeni razvojni točki nenadoma nI več razumel In potreboval Je le Sokrata, daje spregledal.*

BIBLIOGRAFIJA: INTERVJUJI

1987 Zoran Smiljanič - *formiranje slovenskega stripa* (24-25)
1989 Josip Majerski - *agent na začasnem delu v tujini* (18);
Dr. Viktor Michitsch - *predsednik združenja kočevarjev* (37)
1991 Dušan Makavejev - *kako iz Jugoslavije narediti film* (34); **Peter Handke** - *strah pred slovensko državo* (41)
1992 Milan Aksentijevič - *»Bil sem prva napadena vojašnica«* (7); **Goran Milič** - *Yutel* (8)

* Razen pri **Smiljaniču** in **Handkeju** je koavtor *Ervin Hladnik-Milharčič.*

S SIRANIŠČA Z LJUBEZNIJO: MOZARTOVA PISMA ŽENSKAM

MARIJI ANI THEKLI MOZART VAUGSBURG (1777)

Najljubša strlnčica mezinčical

Vaše tako dragoceno mi pisanje sem v redu prejel oplel, in odondod razbral svedral, da se G: bratrancu izbrancu, gej: strlnl fini, ln vam kam, dobro godi rodi; tudi ml smo bogu hvala pri krepkem zdravju navju. dans sem prav ujel tudi pismo nismo, ki ml ga Je pisal sklsal moj Papa haha. Upam da ste bili prejeli verjeli tudi moje pisemce poslano lz Mannhelma rajma. tem bolje, bolje temi Zdaj pa kaj pametnega.

žalosti me, da Je G: Praelata solata spet zadela kap trap. vendar pa upam, z Božjo pomočjo kračjo, da ne bo nobenih posledic poledic, pisali ste ml očmi, da boste držali, kar ste ml poljubili pred mojim odhodom lz ogspurga, ln to kmalu tnalu; No, to me bo gotovo debelllo. dalje ste še napisali, celo izdali ste se, razgalili ste se, dali ste od sebe, dali ste ml vedeti, izjasnili ste se, namignili ste ml, obvestili ste me, sporočili ste ml, pokazali ste Jasno namero, zahtevali ste, stremeli ste, želeli ste, hoteli ste, radi bi, ukazali ste, naj vam tudi Jaz pošljem svoj portret sekret. Eh blen, gotovo vam bom ustregel prilegel. Oul, par ma la fol, poserjem se ti na nos, tko, cedi se ti na kol. appropčs. a Imate tudi spunl cunl falt? — kaj? - - če me Imate še zmeraj radi - - verjamem dajat tem bolje, bolje tem! Ja, tako Je na tem svetu, eden Ima mošnjo, drugI pa denar; s katerim boste držali? - - z menoj, a ne da? - - verjamem daja! zdaj Je še huj. appropčs.

ali ne bi hoteli kmalu spet Iti h G: Gold = schmldu?

- - - - - - - - - -

ampak kaj tam početi? - - kaj? ničl - - pač ~~vpra~~šati za Spunl Cunl falt, nič drugega? ~~No~~ No; že prav Žive naj vsi ki, ki - ki - - ki kako gre naprej? - - zdaj vam želim lahko noč, ln seijlte v postijo na moč; dobro spite, ln rit si do ust napnlte; Jaz se bom zdaj v koromandljo podal, da se bom enkrat malo naspal. Jutri se bova pametno pomenila bruhnila, povem vam za Imeti stvar kopic, sploh morati ne boste verjeli; ampak sllšte Jutri že bodli. Imejte se medtem dobro, ah Moja rit peče kot ogenjl kaj neki to pomenil - - morda hoče drek ven? - da da, drek. Jaz te poznam, te vidim, ln te čutim - - ln - - kaj Je to? - - alje mogočel - - bogovll - - Uho moje, a me ne varaš? - - Ne, Je že tako - - kako razvlečen ln žaloben toni - - danes pišočega tole petim, včeraj sem govoril z rezko go: volilno grofico, ln Jutri 6: ega bom Igral na veliki galla = accademijl; ln potem bom v Cabinetu, kot ml Je grofica = volllka sama dejala. Igral extra še enkrat. Zdaj pa res kaj pametnega-

1: v vaše roke bo prišlo pismo, ali blodo prišla pisma zame, za katerega prosim da - - kaj? - - Ja, nobena lisička nI sinička, da - - No, kje sem že ostal? - - aha, pri tem, da bo prišlo; - - Ja Ja, prišlo vam bo - - Ja, kaj? - kaj bo prišlo - - Ja, zdaj sem se spet spomnil, pisma, pisma bodo prišla - - ampak kakšna pisma? - - Ja no, pisma zame pač, za katera prosim da ml Jih gotovo pošljete; vam bom že sporočil kam bom lz Mannhelma šel, zdaj pa

Štev. 2. prosim vas, zakaj pa ne? - prosim vas, najljubša norica, zakaj pa ne? - - da če boste tako ali tako pisali Mad: Tavernler v Munchen, bi dopisali še moj Compllment za obe2 Mad: selles freyslnger, zakaj pa ne? - - Curlozno! zakaj pa ne? - - ln ta Mlajšo, namreč gdč: Josepho pač res prosim odpuščanja, zakaj pa ne? - zakaj Je ne bi prosil odpuščanja? - - Curlozno! - ne bi vedel zakaj ne? - - prosim Jo pač res posebej odpuščanja, ker Ji dosedaj še nisem poslal obljubljene sonate, vendar Jo bom poslal, čim prej ml bo mogoče, zakaj pa ne? - - kaj - - zakaj ne? - - zakaj JI ne bi poslal? - zakaj JI ne bi ustregel? - - zakaj pa ne? - - Curlozno! ne bi vedel zakaj ne? - - No, torej, to uslugo ml boste naredili; - - zakaj pa ne? - - zakaj ml ne bi naredili te usluge? - - zakaj pa ne, Curlozno! Jaz bi vam tudi, če hočete, zakaj pa ne? - - zakaj vam tega ne bi naredil? - - Curlozno! zakaj pa ne? - - ne bi vedel zakaj ne? - - ne pozabite tudi izkazati mojega Compllmenta Očetu ln Mami od obe2 gdč:, ker bilo bi hudo narobe, če bi se očeta ln Mater dalo bilo moralo pustilo Imelo pozabiti, nakar bo sonata gotova, bom le-to poslal vam, zraven pa še pismo; ln vi ga boste blagovolili odposlatl v Munchen. Zdaj ml bo treba končati, čeprav nerad kot moram priznati, gospod bratranec, urno pojdimo do sv: križa, ln poglejmo če Je še kdo pokonci? - - ne bomo se zadrževali, samo napeljevali, nič drugega. Zdaj vam moram povedati žalostljlvo zgodbo, ki se Je pripetila zdaj ta trenutek, ko tako z vsemi močmi pišem pismo, slišim nekaj na ulici, preneham pisati - - vstanem, grem do okna - - ln - ne slišim več ničesar - - spet se vsedem, začnem ponovno pisati - - komajda napišem 10 besed ln spet nekaj slišim - - spet vstanem - - vtem ko vstanem, slišim samo še nekaj čisto slabotno - - ampak čutim nekaj zelo zapečenega - - kamorkoli grem, tam smrdi, ko pogledam ven skoz okno se vonj razgubl, ko pogledam noter, se vonj spet stopnjuje - - naposled ml MoJa Mama pravi: stavim kar hočeš, da si spet enga spustil! - - ne veijamem Mama. Ja Ja, gotovo bo to. napravim preizkus, porinem prvi prst v rit, potem pa k Nosu, ln - - Ecce Provatum est; Mama Je Imela prav. Zdaj se pa res prav prisrčno poslavljam, poljubljam vas lOOOkrat ln ostajam kot zmerom stari mladi svlnjekurčlč

Wolfgang Amade Roženkranc
od nas dveh Popotnikov tisoč Com = pllmentov G: bratrancu + ge. strlnl.
vsem dobrim prljatlam škatlam
moj vdani pozdrav rokav; adljo norka zorka.
333 do groba, ko me življenje pozoba.
Mlehnnam agej5 arbotko 7771

OPOMBA: Objava Mozartovih pisem Je pokazala. da kdor se spozna na glasbo, se spozna tudi na besede - Ivotov prevod teh pisem pa Je pokazal, da kdor se spozna na besede, se spozna tudi na glasbo. Ko Je šlo za besede. Je bil Ivo glasbenik, človek, ki Je uglasbil Mozarta.

Prmeltavžent kršenih dušov in sakristij, Horvaška huda nadloga, hudiča, čarovnic, prikazni, kroje = Battalion in še več, pr vseh elementih, zraku, vodi, zemlji in ognju, Evropa, asia, aflrica, ln Amerika, vsi Jezuiti, Avguštlncl, Benedictlnci, Capuclnarjl, mlnorlti, franziscanl, Domlnlcanl, Kartuzijancl, ln sveto: križarski gospodje, Canonlcl Regulares in iregulares, in vsi počlvavškl, prefrigancl, šufti, Kujonl in kurci krlžoma, Vosll, plfll, voli. Norci, trapci ln raca na vodi! kaj Je to za ena manlra, 4 soldatl ln 2 bandelira? - - tak paquet ln noben portret? - - bil sem že poln pričakovanja - - bil sem prepričan - - saj ste mi vendar sami nedavno tega pisali, da ga bom kmalu, prav zelo kmalu prejel. A nemara dvomite ali bom tudi Jaz držal svojo besedo? - - upam kako vseeno ni tako, da bi vanjo dvomili! No, prosim vas, pošljite ml ga, čim preje, tem ljubše, ln upam le da bo tak, kot sem si ga Izprosil, namreč v francoski opravi. (...)

(Mariji Ani Thekii Mozart v Augsburg, *1777)*

Madame Mamanl
tud puter rad Imam.
Prehvaljen bodi Bog
sem zdrav ln brez nadlog.
Se vozmo skozi svet
le da nimam dnarja spet;
zato pa smo pospravljeni
noben od nas nič sluzast ni.
Pr takih tukaj sem ljudeh
ki nosjo drek pri seb v črevih,
zato pa ga tud ven spustijo
tako pred, kot za gostijo.
In vsako noč se fejst prdl
da pridno poka ln smrdi.
Le včeraj bil ni prdcev Kralj,
ki mu prdec je kot med dlšalj,
nič posebno dobre volje,
bil Je mrk, bi rekel bolje.
Že več kot 8 dni smo zdaj na poti
ln dosti dreka smo nasrall sproti.
G. Wendllng bo že Jezen bil,
ker prida skoraj nisem nič nardll,
ampak ko prečkal bom Renski most
ml bo vsega zagotov že dost
ln spisal bom 4 Quartette do kraja
da konec bo tega kupleraja. (...)
(Materi v Mannheim. *1778)*

Jaz sem slava ln hvala Bogu zdrav, ln poljubljam roko mami kot tudi moji sestri obraz, nos, ustne, vrat, ln moje slabo pero, ln ritko če Je čista.
(Pripis. *1 770)*

PREVAJALEC HEGLA, FREUDA IN BALKANA

Mislim, da Je bilo konec zime 1990. leta, ko Je Ivo Štandeker prinesel na Studia humanitatis zadnje strani rokopisa prevoda Habermasovlh Strukturnih sprememb Javnosti. Oba sva bila slabe volje. On zaradi nizkega honorarja, jaz kot odgovorni urednik pa ne toliko zaradi njegove enoinpolletne zamude (zato mu nismo mogli dati več) kot zato, ker se nI bilo mogoče izogniti izgubi Izjemno dragocenega prevajalca.

NI bilo mogoče: kdor Je poznal njegovo vehemenco. mu Je bilo Jasno, da v letu »napadov na JLA«, »noči dolgih nožev«, pripora četverice, ustanovitve Odbora ln poletja, ko na Mladini prvič ni bilo počitnic ln se je naklada povzpela pod nebo, Ivo pač nI mogel obsedetl pred besedilom, katerega težavnost zahteva skoraj kontemplatlvnl mir ln zbranost pri prevajanju. Reportaže lz te najbolj preklete Izmed preteklih ln prihodnjih balkanskih vojn so navsezadnje najtežji prevodi, saj morajo v naglici ubesedlti prav tisto, ob čemer obmolknemo. Smrt. Krivično, nesmiselno smrt.

Uredniki SH delimo prevajalce teorije na tiste, ki poznajo snov prevoda, ne znajo pa slovensko, zato Je njihovo pravilno Izrazje treba za njimi prestaviti v **slovenske stavke, ln one druge, ki znajo slovensko. pa ne vedo, kaj prevajajo, zato je njihovo slovenščino treba post** festum popravljati, da bo razumljiva strokovnjakom. Ce kdo obvlada oboje, ga skrivaj obožujemo.

Ivo Štandeker Je vsebovan že v izbiri svojih prevodov. Izbiral je najzahtevnejša teoretska besedila, kjer niti pomisliti ni mogoče, da bi jih prevajal kdo, ki nI dodobra doma v zadevi, ki se Je lotuje. V **Freudovih Metapsiholoških spisih,** ki smo Jih pri SH izdali pred petimi leti, je prevedel oba najzahtevnejša in najobsežnejša spisa, **Onstran načela ugodja** ter **Jaz in Ono.** Za knjigo, ki Jo Je prevajala skupina prevajalcev. Je sestavil Imenski in stvarni register, pa tudi sicer je koordiniral delo in bistveno pripomogel k pravočasnemu izidu in zanesljivemu prevodu ter natisu. Naslednje leto se Je spet lotil enega izmed največjih, **Hegla.** Za nameček to niso splošno znani pasusi iz tistih Heglovih del, ki sta Jih udomačila marksizem in eksistencializem, npr. iz Fenomenologije duha ali iz uvoda v Filozofijo zgodovine, pač pa spekulativnl vrh Filozofije religije. **Absolutna religija.** In **Habermasove Strukturne spremembe javnosti** niso manj **zahtevne, le da Je zahtevnost to pot vseblnsko drugačna, saj Habermasov fllozofski mlin umešava ln premešava raz**norodne sociološke, politološke, pravne in druge koncepcije.

Skratka, Ivo Štandeker, prevajalec teorije Je prav Ista oseba kot pisec Zadnje strani ali stripovski fan. Tista, ki Jo imam najbolj živo v spominu iz obrobnega detajla edinega dne, ki sva ga preživela skupaj. To je bilo poleti 1989, ko Je bila četverica še v priporu in si Je pravkar ustanovljeni Odbor za varstvo človekovih pravic prizadeval seznaniti ljudi s cilji ln načinom svojega delovanja. Ivo, Ervln Hladnik-Milharčlč, Vlado Miheljak in Jaz smo se kot odposlanci samoorganlzlrane civilne družbe v Sloveniji peljali v Trst. da priljubimo našo stvar tržaškim Slovencem in tamkajšnji italijanski alternativi. Dogodek sam Je kvečjemu kuriozum, podrobnost, ki Jo vidim pred očmi, pa Je način, kako se peljemo proti Trstu v Štandekerjevem golfu: Ivo vso pot pritiska na plin do konca, vsa okna so širom odprta, poletni zrak nas sunkoma preplavlja.

Jože Vogrinc

BIBLIOGRAFIJA: O FILMU

1987 Drugemu naproti *(Problemi/Ekran,* 11-12/9-10)
1988 Solitude and Tears (10). RoBoCoP (11). Videokalipsa zdaj (26); Ameriški čudež (51)
1989 Pred vrati je bil dojenček *(Ekran,* **3/4)**
1991 Bart Simpson (24)
1992 Rocketeer *(Ekran,* **jan/feb); Pri Addamsovih** *(Ekran,* **maj); Šoder filmov po stripih** *(Ekran,* **jan/feb)**

BIBLIOGRAFIJA: PREVODI

IZ NEMŠČINE V SLOVENŠČINO
1986 Slgmund Freud - *Jaz in Ono* (Razpol, 2)
1987 *Jaz in Ono, Onstran načela ugodja* in *Metapslhološko dopolnilo vede o sanjah* v: **Slgmund Freud.** *MetapsihoioSkl spisi* (Studia Humanitatis. ŠKUC/FF + kompilaclja orjaškega dvainšestdesetstranskega imenskega in stvarnega registra)
1988 G. W. F. Hegel - *Absolutna religija* (Analecta, Partizanska knjiga)
1989 Jiirgen Habermas - *Strukturne spremembe javnosti* (Studia Humanitatis, SKUC/FF); **Wim Wenders/Peter Handke** - *Nebo nad Berlinom* (Problemi-Razprave, 2/3)
1991 W. A. Mozart - *pisma ženskam* (Eseji, 2); **W. A. Mozart** - *Kanonl* (Eseji, 2); **Mozart** - *GreatestHits* (23)
1992 Golo Mann - *Zgodovina Nemčije* (nedokončano)

IZ SLOVENŠČINE V NEMŠČINO
1989 Mir«n Božovič - *»ImmerArger mit dem Korper** (Wo es war, 5/6, Hora, Wien)
1990 Slavoj Žižek - *Wann eln Brief immer seinen Bestimmungsort Erreiche* (Wo es war, Hora, 7/8, Wien); **Miran Božovič** - *The Čase of the Missing Špirit* (Wo es war, Hora, 7/8, Wien)
1991 *Man stlerbt nur zweiitoal* V: **Slavoj Žižek** - *Liebe detn Symptom wie dich selbst* (Merve, Berlin); **Miran Božovič** - *»Der Gott des Transvestiten«* (v *Gestalten der Autoritat,* Hora, Wien); **Renata Salecl** - *Die Geselschaft existiert nicht* (v *Gestalten der Autoritat,* Hora, Wien)
1992 Miha Mazzini - *FuneriSologie jur Anfanger* (ima šele iziti)

IZ ANGLEŠČINE V NEMŠČINO
1986 One Vision *(Queen)* v **Geburt einer Nation** *(Laibach,* Opus Dei); **Life Is Life** (Opus) v **Leben Heisst Leben** *(Laibach,* Opus Dei)
1987 Sympathy for the Devil *(Rolling Stoneš)* v **Dem Teufel Zugeneigt** *(Ldibach,* Sympathy for the Devil)

XX. STOLETJE

Ko sem uvedel to rubriko, sem prosil Ivota, da mi pri Tomotu naroči spodbudno karikaturo čitalca knjige. V mislih sem imel klasično konservativnega, Ivo meje skeptično pogledal in čez nekaj dni prinesel svojega modernističnega junaka z newyorškega nebotičnika. To rubriko je imel rad, a njegovi komentarji so bili redkL Včasih, ko dolgo ni videl recenzije tuje knjige, je to kolegialno pripomnil, presenetil pa meje pred meseci, ko me je po recenziji Literarnega leksikona poklical, češ da tako dobrega teksta v zadrtem letu še ni bral. Beseda pisca, ki ga ceniš, ti pomeni veliko, je nekakšen vzpodbudni kažipot pri iskanju perspektiv, s katerih meriš in motriš naokoli. V trenutku, ko Ivota ni več, se mi ne bere kttfig, zdijo se mi tako banalne in prazne napram Ivotovim tekstom. Ko sem tako listtd po Ivotovih besedilih, sem se razveselil, sq/ sem ***našel stripovsko nadaljevanko*** XX. ***stoletje, tekst, ki gaje pisal pred več kot petimi leti in je šel mimo skoraj povsem neopazno. Priznam, tudi sam sem le preletel nekaj nadaljevanj, toda danes se mi zastavlja tole vprašanje:»Kaj za vraga je tako eruptiven in pronicljiv pisec počel pol leta v teh tekstih?«***

9. Januarja 1987 se na 39. strani Mladine pojavi polstranski tekst z naslovom »Prolegomena za strip«. Tedaj nepoznani Ivo Štandeker začne pisati o stripu in njegovi odsotnosti v slovenski visoki kulturi. »Tako Je slovenski ozkosti skoraj neopazno ušla večina raznolikosti, prevratov in dosežkov enega važnejših in simptomatičnih načinov vizualnega užitka XX. stoletja. Tukaj nočemo povzeti prldlgarsklh izpadov o stripu kot neki »oštevilčeni« umetnosti..., opozoriti želimo le na povsem praktično dejstvo, kako se Je denimo zapravila priložnost obogatitve Jezika v tistem vmesnem pasu med pogovornim ln knjižnim, brez katerega je težko prevajati Chandlerja, ker pojavna oblika pogovorne slovenščine ostaja zgolj neatraktivna zmes neobvladanja struktur in revnega besedišča.« Njegova ost pisanja se ne ustavlja pri jadikovanju, da slovenskega stripa ni, niti pri razlagi vrednosti in pomena stripa za slovensko Jezikovno kulturo, temveč pokaže tudi pot, kako do stripa: »Zato bi ga bilo treba importirati.« Tu pa se prikaže Ivotova inventivnost, zakaj ne spada med mnoge

tistega časa ln še toliko bolj mnoge sedanjega, ki Jim je ideal to, da stvari preprosto kopirajo, da »tujost« prenašajo v »našost«. Njegova vizija je paralela s francoskim stripom, ki je odvrgel in osupljivo presegel ameriške korenine. Svoj projekt je z »Diarejo«, »Hardfuckerji«, »Slovenskimi klasiki«, »JBTZ« in še drugimi, ki Jih pač tu ne omenjam, potem tudi udejanil. Opisal stanje stripa, argumentiral njegovo funkcijo, zbral in se prijateljsko povezal z risarji, postal urednik stripa in karikatur, skratka, napravil pogoje za udejanitev stripa kot skrajne točke žurnallzma, kjer npr. v zadnji številki Janševi »Premiki« nadkrllijo vsakršen tekst.

V sosednjem stolpcu tega starega časopisa se nesramno košati naslov »Razen smrti, opravičila ni.« Soseda njegove prolegomene je že na začetku smrt. Ce verjamemo v nomen est omen, imamo v prolegomeno že vpisan epilog.

Svojo rubriko je z drug4m prispevkom poimenoval XX. stoletje, čas, ki nas torej determinira. Če je v prolegomeni orisal bodočnost stripa, se v drugem tekstu pokaže kot vizionar: »Preteklost je pred nami.« Točno, kaj pa so Jugoslovanske vojne s četništvom, ustaštvom, klanji, taborišči? So le ponavljanje preteklosti, starih mitov. In pred petimi leti je bila za nas ta preteklost naša prihodnost. »Znan-

BIBLIOGRAFIJA: O STRIPU

1987 Prolegomena za strip (1); **Preteklost je pred nami** (2); **Realnost kot nekonvencionalno** (3); **Kako bi Superman končal vojno** (4); **Zunaj zakona** (5); **Prijatelja** (6); **Si jih že vse prebral?** (7); **Kontinuiteta stvari in stanje** (8); **Štiije pljunki** (9); **Corning Out** (10); **Per adulti** (11); **Bondage Art** (12); **Donald Go Home** (13); **Donald Go Home** 2 (14); **Donald Go Home 3** (15); **Donald Go Home - zadnjič** (16); **Metaživali** (17); **Človeškost ln človečnost** (18); **Referenčni okvir** (19); **In njegovo predrugačenje** (20); **Retrojunaki** (21); **Za poznavalce** (22); **Strip-fronta adieu** (23); **Užitek citata** (28); **Zlo je v pogledu** (29); **Batman - The Dark Knight Returns** (30); **Freddy Lombard - Vacances a Budapest 3** (31); **5 očeva Neninog deteta** (32); **Watchmen** (33); **Les tours de bois-maury 5. Alda & Jeremiah 13. Strike** (34); **Prva prodajalna stripov** (35); **Cours camarade** (36); **Hardfuckers 3** (37); **Gomina 1. Le point du jour** (38); **Batman - Year one** (39); **Fievre d'Urbicande** (40); **Donald Duck - No. 93** (41); **Stephane 3 - Le repaire de Kolstov** (42); **Aklra** (43); **Judge Dredd - Blockmania** (44); **Silver Surfer** (45)

1988 Sedanjost neke iluzije - *ekskluzlvno poročilo s festivala stripa v Angoulemu* **(6); 4. salon jugo-stripa** - *Vinkovcl* (37); **Salon stripa v Vinkovcih** - *kako Je Alan Fičo postal Alan Ford* (39); **Charlie Brown in Snoopy** (43); **Kaj je zdaj to?** - *trda publicistika Je zamenjala pisanje poezije, trda glasba je zamenjala poslušanje poezije in trdi stripi bodo zamenjali branje poezije* (52)

1990 Maus - Part II (2); **Tintin en 1'alph-art** (3); **La quete de Tolseau du temps** (4); **Corto maltese** (5); **Kultura pretiravanja** (37)

1991 Strip-tease smrti (24); Amerika na Balkanu (41)

* *»O stripih nt treba pisati, stripe Je treba delati.«*

TERORIZATOR (8) Mladina 1991 Andrej Humiani

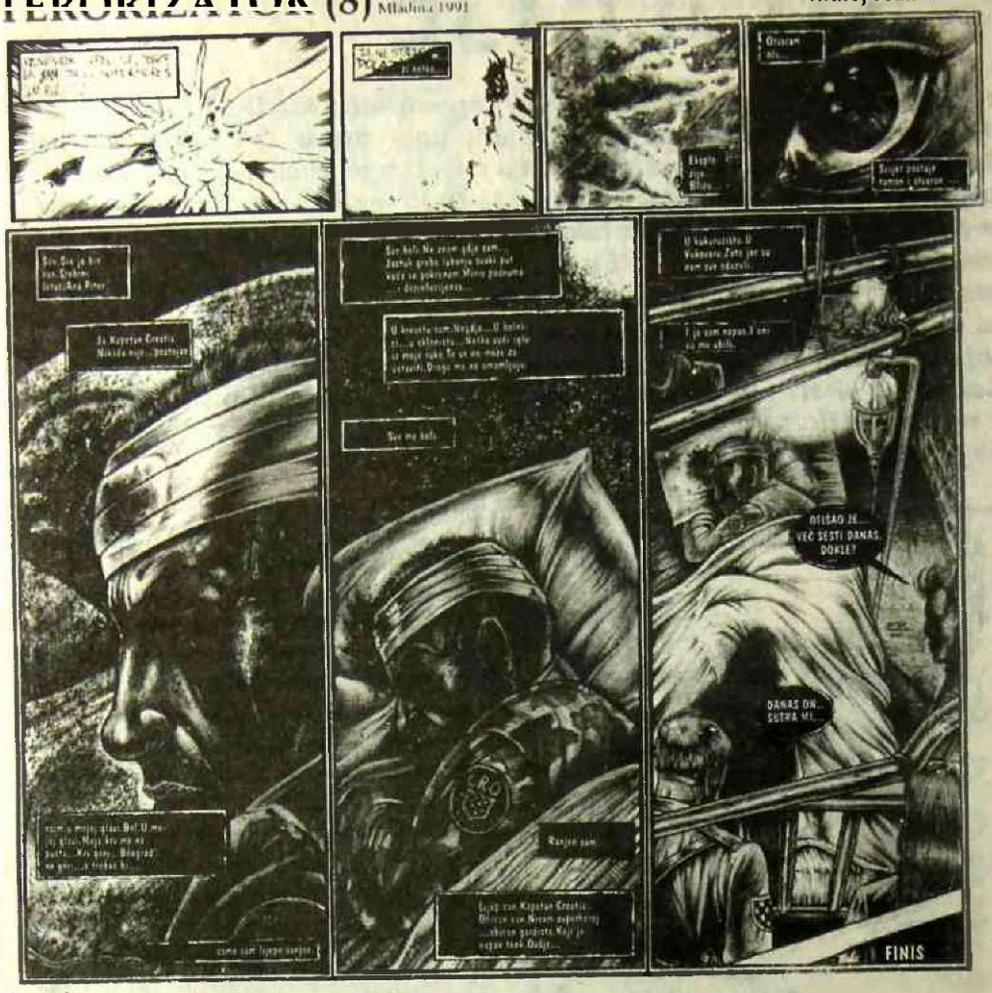

nstvena fantastika je **out.** Zgodovina je **ln.**« Svetovi, ki jih rišejo stripi, niso več izmišljena kraljestva ali znanstveno fantastične zgodbe, ampak historične teme »... naenkrat se znajdemo v norem vrtincu turškega nacionalnega gibanja generala Mustafe Kemala, kurdskih upornikov, separatista Enver-beja, ki s turkestanskimi nacionalisti Alim-kana napove sveto vojno zoper Sovjetsko zvezo...« Ivo skozi strip išče novo, želi si oddahniti se od vsiljivega ponavljanja sleherne neokusne banalnosti iz že nezanimive ameriške imperialistično-secionistične zgodovine in med vrsticami se mu napoveduje čas separatistov, nacionalizmov.

Kako prebiti dolgočasne ln nepripričljive žanrske obrazce stripa? Prefinjen občutek za iskanje naslova postaja Ivotova esenca. »Realnost kot nekonvencionalno«; s tremi besedami najavi svojo poanto. Za boljše funkcioniranje pripovedi je treba zamejiti zgodbo in njene osebe z realnejšim okoljem. »In tudi na ravni slike se nekonvencionalno realen pristop obnese bolje od konvencionalno-obsesivne svobode risbe.«

Že v četrtem nadaljevanju svoje rubrike »Kako bi Superman končal vojno« se naveliča forme naslova. Kot invencijo postavi ime Superman v grafično obliko. Ta izbira nI larpurlartistična, zakaj Superman mora biti kot super heroj deležen tudi super forme. Nastopi v trenutku, »ko preprosti ln ranljivi kriminalci že niso bili kaj prida nasprotnik za te brezposelne fantazijske like«. Medtem ko se lord Carrington brezuspešno in vnaprej resignirano sprašuje, kako končati vojno, se Ivo ustavi ob Supermanu, ki prileti v Fuehrerjev štab, odleti z Adolfom v roki naravnost v Moskvo, kjer z drugo roko zagrabi za kravateljc Stalina, si najde čas za »Joe, meet Adolfl« in z obema odleti proti Ženevi.

Naslednji teden Ivo doda numeracijo svojih tekstov (5). V »Zunaj zakona« orisuje junakov značaj: »Če so bili standardni junaki praviloma »good guys«, aktivni borci na strani zakona, je Charlier v **Demonu s Karlbov** zgodbo zastavil o negativcu, krvoločnem rdečebradem gusarju, ki pridobi bralčeve simpatije, ko posvoji mladega Erika, ki mu je pri plenilskem napadu na ladjo pobil starše.« Tako vlzionarsko je napovedal to današnje stanje zunaj zakona, kjer vlada zvečine zakon krogle in granate.

Tokrat Ivo zavrže numeracijo ln skrči naslov v eno samo besedo: »Prijatelja«. Še vedno ln morda celo bolj nam v naslovu izda vsebino teksta, le da nas tokrat dobesedno požene v branje; vemo namreč, da gre za prijatelja, ne pa, kako si predstavlja prijatelja. »Standardni junaki stripov so preprosto dobri, umirjeno samozavestni, avtohtono brezmadežni, skratka dolgočasni. Ker so si torej po značaju podobni kot jajce jajcu, je njihovo uspešno **stripovsko življenje** odvisno od simpatičnosti pridodanega spremljevalca (side-kick), ki mora skrbeti za humorno noto in hkrati vedno znova potrjevati superiornost **gospodarja.** .. V večini primerov so konstitutivni nosilci zgodbe prav ti ne-junaki v senci: Goofy, Obeliks, Pancho in drugi; brez njih pustolovščine ne bi stekle. In svojo funkcijo opravljajo neprimerno prikladnejše od zaščite potrebnih deklet, ki se ne vzdržijo mimogrede postavljati pod vprašaj zaščitnikove moškosti.«

»Si jih že vse prebral?« je antipod zadnjemu naslovu. Tam ena beseda, tu cel stavek, v tekstu pa esenčno vprašanje Mladine in njenega antinovlnarstva: kako in s kom ubežati stereotipnim formam in vsebinam novinarstva? »Ko Je **Chaland** skupaj z **Lucom Cornlllonom** izdal 403. številko fiktivnega magazina CAPTIVANT, ki mu je dodal letnico 1955 in ga zapolnil s kratkimi zgodbami **brez** pravega začetka in konca v večno trivialni žanrski podobi ... je bil retrogradno zasnovan stripovski novi val. Kar se je lz tega razvilo, je bilo videti tako, kot če bi sedaj ponovno začeli snemati č-b filme v stilu petdesetih let in vanje vnesli rahlo potujene elemente.« To je bil postopek Ivotovih »retrogradnih« tekstov, ko je objavljal fiktivne politične direktive, zapisnike sestankov s potvorjenimi datumi in v potujenih formah. A Ivo ni preprosto plonkal idej stripovskega sveta, zakaj vanje je vnašal ono resnično, še bolj resnično od resničnega. Posledica je bila, da se o njegovih tekstih nI govorilo, saj to nI res, ampak, kje je to izvedel, saj to je moralo biti res. Po letih takšnega pristopa se je razširila fama o njem, kot kreatorju dogodkov in oseb v tekstu. Tedaj, pred dobrim letom, sem izvedel, da bo imel v medvoški cerkvici neki Lojze Peterle pridigo o postu ln poklical sem Ivota. Nisva ravno verjela, da bi bil to predsednik, a to, da realnost deluje kot fikcija, je Ivota pognalo med farane. Na walkmana je posnel pridigo pravega Peterleta, se vmes s polaroidom približal pridigarju in imenitno novinarsko poročilo je bilo narejeno. Ko mu je iz aparata prilezla že narejena sličica, je k njemu zakorakal vaški župnik. Ivo

se Je malo ustrašil, da bo imel z nJim sitnosti, ta pa mu Je le zašepetal na uho: »A lahko naredite še eno za nas?« V Mladini objavljeni pridigi Peterleta, kjer razlaga, kako tudi po štirinajst dni nI nič Jedel in kako post vpliva na pozitivni razvoj človekovega mentalnega sveta, bralci seveda niso verjeli, za večino je bila le še ena izmed Ivotovih potegavščin.

»Kontinuiteta stvari in stanje« je konceptualno vprašanje stripa. »Zgolj strip že v samem (večletnem) nastajanju vključuje potrošnika. Le-ta tukaj z branjem ne realizira le dela samega. temveč tudi njegovo nadaljevanje... Strip je le kot kontinuiteta.« Če k temu dodamo še stanje »Prvotno čudenje nad novimi prijemi se je umaknilo **želji po novih pustolovščinah** sredi teh razbitin«. Pet let kasneje je to, kar je vedel in verjel za strip, utelesil v svojih nadaljevalnih reportažah iz Vukovarja, Dubrovnika in Sarajeva, prav sredi teh razbitin.

Morda pa je iz enakih razlogov tako rad igral neskončno dolge taroke. Za časa sojenja proti četverici so na Mladino kar drle množice tujih novinarjev. Intervjuji, psihoza, pritiski, repre-

' TINTIN, KORTO MALTESE & SARAJEVO, SAMARKAND

Obstaja igrica, kjer poveš imeni dveh igralcev iz filma in soigralec mora ugotoviti, za kateri fllm gre. Izumil jo je Ivo, še preden je videl fllm *Apartment Zero.* Denimo, v katerem filmu sta igrala Elliott Gould in Julle Christie? *Nashvllle.*

Fix und Foxt je bilo ime zveščičem, prek katerih je spoznal črke, nemščino in strip. In potem *Mirko ln Slavko, Tarzan, Uranela, Dljabollk, Pauk, Kapetanlronstde, Roj Renk, Larlgan, Zvitorepec, Zagor, Teks,* pa tudi prvi *Marslpulamijl,* ki se jih je že dalo dobiti onkraj meje, korak od Pesnice. Zbrani letniki *Plavlh vjesnikov, Stripotek, Pobjed, Zlatnlh serij, Lunov Magnus Stripov, CAK*-ov in kdo ve, česa vse še, danes nabirajo prah na podstrešju rojstne hiše v Pesnici.

Konec otroštva. Imena strpovskih avtorjev so postala pomembnejša od imen stripovskih junakov. Nasilje, seks, politika. Pa novi slovenski stripi. In stripi za odrasle. XX stoletje. *Metal Hurlant. Moeblus* out, *Bllal* in. Serijall spremenijo podobo stripa. In sveta. Teorija stripa. *Pratt, Burgeon, Jullard.* Strip in fllm. Še vedno *Franquln, Herge* in celo *Dlsney.* Festival **stripa** v Angoulemu, 1988. Čarobna gora. Ameriški novi strip. *Ralser, Vuillemin, Splegelman.* **Urejevanje** stripa v Mladini. In ilustracij. *Bucq, Loustal, Yslalre.* Navduševanje nad nadjezikom pri *Conanu.* Salon stripa v Vinkovcih, 1988. Mladinski Bienale mediteranskih kultur, Bologna 1988. *Carlsen Comlcs. Schulten, Schulthelss, Loisel.* Izlet Mladinine stripovske sekcije v Pariz, 1990. Kam nas bo pripeljal Hermann v serialu *Tornjevl Boa Morija?* Kdaj bo izšel tretji del *Ranxeroxa?* Jugoslovanski strip razpada. Konzumacija, povratna informacija. Ne bere *Ken Parkerja* niti *Dllan Doga.* Čudno. *Torpedo. Floc'h, Benolt, Sokal.* Ligne claire. (se *nadaljuje)*

V katerem filmu sta igrala James Woods in John Savage? *Salvador.* Tako je umrl John Savage.

Zoran Smlljanlč

sije nekje v zraku, ko vstopi v zadnjo sobo neki nemški novinar. Pred seboj zagleda Ivota, Melito, Marcela, Mihata ln mene, ki v zakajeni sobi tarokiramo. Dobesedno dvakrat je zaprl oči, da bi preveril, če je res, kar vidi, zmajal z glavo, Izrekel nekaj samovzklikov, se naposled le predal smehu ln nas poslikal za svoj časopis.

»Štirje pljunki« so dvakratno vprašanje forme. Najprej prvi Ivotov metaforični naslov, potem kot tekst o štirih pojavnih oblikah stripa: zvežčičih, magazlnlh, albumih in časopisnem stripu. Ivo Je kralj forme. Njegovi teksti so se pojavljali enkrat kot komentar šahovske partije, drugič kot mali oglasi, tretjič kot risba, četrtič kot zemljevid, kjer je postavil kraje na glavo, spet petič, šestič, stotretjič, ko je iz črne pike sredi strani napravil tekst, zraven pa dobil najbolje plačani stavek v zgodovini Mladine »Corning out«. To ni bil preprosti larpurlartizem, ko za spremembo nasloviš tekst v angleščini. Ivo je namreč pisal, »kako se stripovske pustolovščine **moških tovarišev** gibljejo na robu latentne homoseksualnosti...« in kako so zaradi stroge cenzure »moška prijateljstva še naprej životarila v bolestnih samozatajltvah«, dokler nI prišel **novi strip,** ki ne blati zavrtosti klasičnega stripa, temveč ga nadaljuje »V Bobu Maroneju prva homoseksualnost obeh junakov **ni postavljena kot naravna,** marveč tembolj kot **človeška«.** Tekst o zatrtem, odrinjenem najpreclzneje nasloviš z besedami, ki so iz slovenščine preganjane: angleške fraze. Ivo je filigransko precizen: besede, kijih plete med seboj, niso tam po naključju, zakaj pred izbiro premisli celo paradigmatsko serijo. Ivo je ravno zaradi tega utelešenega totalnega pogleda deloval kdaj počasno; pri taroku smo ga tako molče preklinjali, ko smo čakali na njegovo počasno, lahko vrženo, a v tok igre globoko zarezujočo potezo.

»Per adultl« je tekst o tipu negativnega junaka, kot je Dlabolik, ki se najprej pojavi v Italiji pred tridesetimi leti. »Tako v črnih *fumettljih* srečujemo razne pošasti, norce ali pripadnike drugih ras, ki vsevprek posiljujejo naivno junakinjo, akoprav ta ob tem nenazadnje tudi uživa. Potem sadistične izprijence, večinoma naciste, ki jih podrobno spremljamo pri mučenju njihovih suženj... **Goldboy** v nekem prizoru na telo svoje skrbno zvezane ujetnice izriše šahovsko polje in nato zaigra s figurami, ki jih s konicami zatika v meso.« Svet stripa, črnih **fumettijev** se odigrava kot čista realnost na Hrvaškem in Bosni. Kje drugje bi bil lahko eminentni poznavalec stripov, ki ni le subtilno izbiral besed, temveč tudi kraje in teme, o katerih je pisal.

»Bondage art« je žanr, ki z Izdajo **Maiie-Gabrielle de Saint-Europe** v 1977. zapre vsem sapo: »V nunskem samostanu se kaznuje telo pregrešnih žensk, da bi se odrešila njihova duša. S to pretvezo Pichard svoje bosonoge ujetnice nasladno-estetsko prepušča najokrutnejšim KZ-torturam, Jih žigosa, nabada na kol, jim z železnim obročem zapira vagine, sploh dela z njimi vse. Junakinja pa je kot pri de Sadu neuničljiva...« Vojna v Bosni je vsem zaprla sapo.

»Donald go home« je stripovska verzija »Yankees go home«. Za Allendejevo Unidad Popular (1970-73) je bilo enostavneje podržaviti industrijo bakra kot pa množične medije osvoboditi vpliva iz ZDA. »Disneyeve figure so vkorakale v vsako družino, visijo na vsaki steni in se smehljajo z vseh mogočih predmetov: vsakdo je pozvan, ne glede na meje in Ideologije, da pristopi k veliki svetovni Disneyevi družini.« Ko je v Čilu izšla knjiga **Para Leer al Pato Donald** (po prevratu so je sežgali), je Waltu Disneyu priskočilo na pomoč reakcionarno časopisje: »...radijski napovedovalec je napovedal, da bodo v Čilu prepovedali Walta Disneya. Vladni strokovnjaki za propagando so prišli do zaključka, da naj otroci ne mislijo, .čutijo, ljubijo ali trpijo skozi živali. Torej se bomo otroci ln odrasli morali navaditi tega, da nič več ne beremo o stricu Skopušnlku, Jaki ln njegovih nečakih..., temveč le še o naši lastni družbi, ki Je - če sodimo po podobi naših današnjih piscev in slikarjev - surova, grenka, okrutna in polna sovraštva. Disneyeva čarobna moč nam je omogočala, da razširimo srečno stran življenja.«

»Donald go home (drugič)« potem je prišlo še tretjič in za tem zadnjič. Disneyevega sveta Ivo ni maral, a ta svoj odklon je pojasnil v brlljantnl analizi: »Disney je v svojem prehvaljenem in vabečem fantazijskem svetu sistematično prerezal vse zemeljske korenine svojih likov. Njihov čar očitno leži v njihovi vsakdanjosti, le-taje dosežena ravno s potlačitvijo bistvenih, realnih dejavnikov... Znotraj tega družinskega kroga nihče ne ljubi drugega, nikoli se ne pojavi vzgib fcežnostl ali vdanosti do sočloveka. Vzemimo najskrajnejši primer: znamenito ljubezen med Mikijem in Plutonom. Kljub Mikijevi očitni naklonjenosti do psa, je ta stalno prisiljen dokazovati svojo koristnost in junaštvo. V neki zgodbi se Pluton

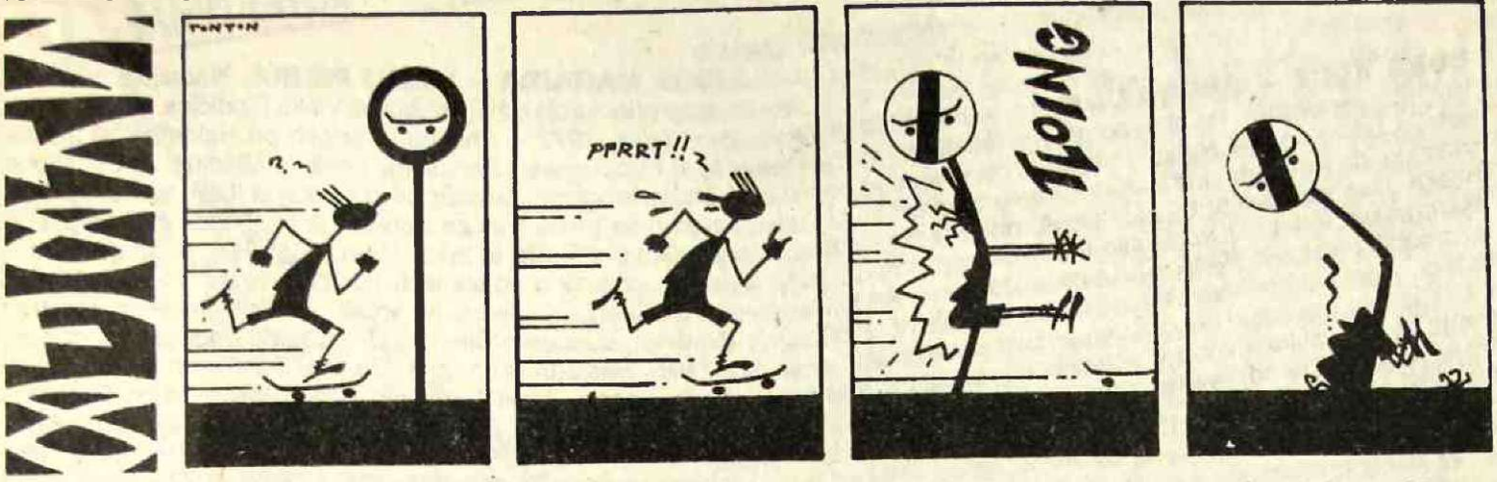

neprimerno vede in Je zato zaprt v klet. Zadevo razčisti tako, da ujame tatu. Policija izroči Mikiju 100 dolarjev nagrade. »No, Ja, Pluton, danes dopoldne si me oškodoval za 50 dolarjev, toda nagrada ml Je vseeno prinesla dobiček.« Komercialni odnos obvelja tudi v tako »materinskem« razmerju, kakršno Je med Mikijem in njegovim psom... Disney Je obseden s »svojo« naravo, mesto Je prikazano kot pravi pekel onesnaženosti, prometnih zastojev, oglušujočega hrupa, socialnih napetosti in vseprisotnosti birokracije in birokracije... Kaj naši pustolovci dejansko iščejo, ko bežijo iz pretesnih mest? Odgovor je banalen: v 75 % vseh stripov gre za zlato... Pri Disneyu imamo dva tipa otrok. Tisti iz velemesta so inteligentni in preračunljivi, preprosto superiorni, medtem ko so divjaki iz tretjega sveta naivni in neumni, iracionalni...Kako se zakrijejo konflikti, ki vendarle pridejo na svetlo? Metoda Je v tem, da se znamenja prostesta pokažejo kot neiskreno nastopaštvo. Jaka povabi trumo razjarjenih demonstrantov na brezplačno limonado - demonstranti spustijo vse iz rok in hitijo žlampat...«Ivo kritiko sterilnega, nečustvenega, amerikocentrističnega Disneya sklene zelo osebno, z velikimi tiskanimi črkami: »SVOJIM OTROKOM NE KUPUJTE VEČ M1KIJEVEGA POLITIKINEGA ZABAVNIKA.«

»Metaživali«, v katerih izžareva Ivo življenjski optimizem, zakaj celo nekaj tako abotnega, kot je Disney, lahko povzroči razvoj žanra. »Zavedajoč se Disneyeve vseprisotne in večne konkurence so si posnemovalci prizadevali vzbuditi zanimanje z drugimi in vse bolj eksotičnimi živalskimi vrstami... Skratka, uveljavili so se lahko zlasti zahtevnejši živalski stripi...«

»Človeškost in človečnost« zadira v jedro okcidentalnega sveta. »Disneyevske metaživali niso bile drugega kot ljudje v takšni neobvezujoči, zatorej nedolžni, zatorej zabavni podobi; poleg njih nastopajo namreč še prave živali-živali, tako da nas ne sme presenetiti Donaldova kanibalska sla po puranjem mesu... Tako si ne moremo kaj, da ne bi še enkrat občudovalno omenili osvežilnosti RANXEROXA, ki s svojim močnim mehanskim telesom in rahlo subkektivnim elektronskim vezjem v kaotično degenerirani človeški družbi leta 1988 ostaja neomajno zvest svojemu dekletu Lubni... Pri robotu, tako kot pil metaživalih-živalih najdemo tisto človeškost, ki jo pogrešamo pri človečnosti reprezentativnih Junakov zahodnjaškega sveta.«

V »Referenčnem okviru« zapiše Ivo preroške besede: »Pri nastajanju stripa torej nikakor ne smemo prezreti tega momenta: *smisel niza se določa za nazaj.** Kje bolj to drži kot pri XX. stoletju. Takrat, ko ga je pisal, nisem v tem nizanju tekstov videl smisla - isto sta mi rekla tudi Franci in Robert, berem ga šele sedaj za nazaj, a tokrat kot najbogatejši tekst, kot miselnočustveni okvir prijatelja.

»In njegovo predrugačenje«, stripovskega junaka namreč. Ivo je bil brezmejen. Ne le s tem, ko je na Mladino prinesel veliki zemljevid sveta, kamor je z rumenimi zvezdicami prav z ljubeznijo označeval kraje sveta, kamor je stopila noga Mladininega novinarja, ampak z iskanjem vseh možnih pojavitev junakov in zgodb: »...Chalandovi retrojunald so slabi ljudje. Če so antijunakl glavne osebe z drobnimi slabostmi, negativni Junaki pa zrcalne podobe Junakov, ki so se zapisali zlu, so oboji še vedno na nek način popolni. Medtem ko se z retrojuiiaki stripovskega novega vala ne da več enostavno identificirati... Ko detektiv BOB FISH razkrinka bogataša, ki je kriv za ugrabitev in umor svojega sina, se pusti najprej podkupiti, nato pa ga zaradi varnosti ubije; policija vse naprti nedolžnemu potepuhu.«

»Retrojurtaki«, ki padajo v prazne retropustolovščine. »V neki epizodi Od pijanosti večno omotični Phil Perfect blodi skozi mondeno obmorsko mestece in v vse monotone dogodke projicira najbolj neverjetne zaplete, v nemo zdolgočasenih dopustnikih videva prekanjene vohune tujih sil, usodne ljubezenske strani ipd. Zgodi se nič.«

»Za poznavalce« je pač za poznavalce, pravico, da kdaj nI razumljiv sleherniku, si Je vedno Jemal. Za ostale: »Znotraj tega **redundantno** prenapolnjenega **mitomanskega** sveta **antično-krščanskih** nadljudi se bralci počutijo enostavno **varne:** opremljeni z uradnimi priročniki tipa **who Is who** si nabirajo točke v uradnih kvizih in postajajo **poznavalci.**«

»Strip-fronta adieu« je zaključil 19. Junija 1987 Ivo Štandeker. »Zastavek našega pisanja o stripu Je bil ravno v tem, da se pokaže, kako novi razmah stripovskega pripovedovanja od žanrskega vračanja k ligne claire prek surovih pustolovščin za odrasle do zgodovinsko in analitično pretanjenih stripovskih romanov nI kapitulacija, ampak zmagoslavje nove kulture. To prekipevajočo zmes novega stripa lahko omalovažujejo le tisti, ki se še vedno stalinistično oklepajo frontne enakomiselnosti na alternativni sceni političnega boja in vsako pismo od znotraj pravoverno okvalificirajo kot kritiko od zunaj. S točke dialoga navzven se mora prav tako odpirati mreža drugačnosti navznoter, šele tako bo osišče na ustreznem mestu. Tako velja tudi razvoj stripa dojeti kot premik z ničelne točke konfrontacije v razpršeno polje nove kulture, katere obseg moramo sami opredeliti in si ga izboriti.«

Ivo je najprej napisal, kaj bo počel iri v kakšnih svetovih bi poskusil živeti, nastalo je XX stoletje, ki ga je nato preprosto začel živeti na Zadnjih straneh, manipulatorjlh. intervjujih, književnih recenzijah in reportažah, a pri tem nI pozabil svojega mota: lz teksta v tekst je širil obseg nove kulture.

Bernard Nežmah

MANIPULATOR 1988 - 1992

UDBA KUCA – ONDA PUCA. 14. oktobra 1988 je na letališču Heathrow v Londonu pristal moški s švicarskim potnim listom na ime Rudolf Lehotzky, čeprav se je pozneje izkazalo, da je njegovo pravo ime Vinko Sindičić in da je iz Rijeke. Dan pozneje je bil Lehotzky/Sindičić že na edinburškem letališču, kjer si je na svoje lažno ime pri Avisu najel avtomobil z oznako F440 AFK. 20. oktobra je Rudolf Lehotzky, s pravim imenom Vinko Sindičić, na Glen Lion Road v Kirkcaldyju napadel Nikolo Štedula, jugoslovanskega emigranta, in ga s pištolo večkrat ustrelil v telo in glavo, tako da mu je prizadejal nepopravljivo zdravstveno škodo. Še istega dne je bil aretiran na letališču Heathrow v Londonu. ■

UDBA UZMAČE – A VINKO PLAČE. Glavna obravnava proti Vinku Sindičiću se bo začela naslednji ponedeljek, 17. aprila. Iz sodišča v Dunfermlinu se vam bo javil naš posebni poročevalec – kdo drug kot ERVIN HLADNIK-MILHARČIĆ. ■

UDBA MARKIRA – VINKO PIKIRA. Nadaljujemo z žalostno pripovedjo o življenjski poti Vinka Sindičića. *Italija–Nemčija–Italija, 1972* – v hotelu Wiesloch pri Heidelbergu lastnik najde truplo Josipa Senića (gl. prejšnjo Mladino), prestreljeno s štirimi kroglami. Sindičić, ki je že prej iz Italije telefoniral v ta hotel in se pozanimal za Senića, na prizorišče zločina pnspe nekoliko prezgodaj in tako vzbudi pri preiskovalcih sum, vendar se očitkov o vpletenosti ubrani z vozno karto iz Milana v Heidelberg. Naslednji na spisku je Stipe Sevo (gl. prejšnjo Mladino), s katerim Sindićić 23. avgusta odpotuje na dopust v Italijo. Naslednji dan ob 21.30 so v San Donà di Piave ubiti Ševo, njegova žena Tatjana in njuna devetletna hči Rosemarija. Sindičić izgine. Italijanski preiskovalci ga najdejo na Reki, kjer jim kot alibi spet pokaže vozno karto iz Benetk v Reko z njemu ustreznim datumom. *Reka, 1976–1977* – Sindičić kot vodja obrata družbene prehrane INA rafinerije nafte od avgusta do marca povzroči tej osnovni organizaciji škodo 638.489,55 dinarjev (Vjesnik, 20. 7. 1978). Sojenje proti njemu se takoj prekine. *Nemčija, 1977* – decembra je v nepojasnjenih okoliščinah ubit Jozo Oreč (gl. prejšnjo Mladino). *Reka, 1978* – Sindičić postane direktor hotela Kontinental. *Zürich, 1981* – v nepojasnjenih okoliščinah je ubit Stanko Nižić. *Jugoslavija, 1988* – Sindičić je lastnik zasebne restavracije Stara vrata na Reki. 10. novembra odpotuje v London. *(Nadaljevanje prihodnjič.)* ■

UDBA SE BRINE – ZATVOR NE GINE. Vinko Sindičić, Braće Horvatića 5, Rijeka, NI Rudolf Lehotzky, 3A Av. Calas 1206, Geneve. Slednji bo namreč ena izmed 77 prič na sojenju proti prvemu v škotskem mestu Dunfermline. Sindičić se je v zadnjem trenutku odločil, da bo priznal krivdo po vseh točkah obtožnice, ki ga, kot že veste, bremeni poskusa umora Nikole Štedula, predsednika hrvaške emigrantske organizacije HDP (Hrvatski državotvorni pokret). Na prošnjo Sindičićevega novega branilca, Edgarja Praisa, je sodnik, nj. Eks. lord Clyde, preložil glavno obravnavo za dva meseca. Tožilec Gordon Jackson pa je pripomnil, »da bodo v tem obdobju seveda dodali še kako točko obtožnice, če se bo to izkazalo za potrebno«. ■

VINKO SE KAJE – UDBA NE HAJE. Škoti so z Vinkom opravili. Zdaj mu hočejo soditi še Nemci in Italijani. Naši časopisi pa zvečine še kar naprej molčijo – razen Mladine, seveda. (Mimogrede: opravičujemo se lastniku reške restavracije Premier, ki se je pritožil čez naše pisanje in nam zagotovil, da ima potrdilo, na katerem piše, da ni udbaš.) ■

UDBINI KILERI – MALENI TRILERI. Izvedeli smo, da je Rudolf Lehotzky/Vinko Sindičić med drugim tudi lastnik enega najboljših lokalov v Rijeki, Starih vrat. Preseneča pa nas, da doslej še ni poravnal 5,5 starih milijard carinskih dajatev iz leta 1987 za uvoz materiala za ta lokal. Zato pa nas potem ne preseneča več, da Lehotzky/Sindičić sploh ne plačuje davka. ■

MANIPULATOR

NAROD KONZUMIRA – UDBA POKASIRA. Minogrede: VINKO SINDIČIĆ ni edini, ki je naporno udbaško kariero po vzoru nogometašev kronal z nakupom luksuzne restavracije. Tudi če vas pot zanese v reški restavraciji Sport ali Premier, niso vsi nabrekli suknjiči nujno nabrekle denarnice. ■

PRIMER SINDIČIĆ – ZADNJE POGLAVJE? Reakcije na proces v Dunfermlinu so orjaške – po svetu. Pri nas pa vsi molčijo – molčijo časopisi, molčijo v skupščini, molčijo celo v šolah pri predvojaški vzgoji. Pa ne da bi nas to kaj posebej čudilo. Saj vemo, da je v nenormalni družbi čudaško vztrajati pri normalnem. ■

VINKO PROMAŠIO – UDBU PREPLAŠIO. Z opisovanjem življenjske poti VINKA SINDIČIĆA, plačanega morilca jugoslovanske tajne službe, smo prispeli tja, kjer se je vse začelo, v škotsko mesto Kirkcaldy, kamor je Sindičić pripotoval 20. oktobra lani. Njegova naloga je bila jasna: ubiti emigranta Nikolo Štedula. Toda tokrat mu je spodletelo. Štedul je atentat preživel, njega pa je angleška policija ujela na londonskem letališču, preden je uspel pobegniti nazaj v Jugoslavijo. Kako je torej izgledal atentat v očeh same žrtve, v zgroženih očeh človeka, ki bi po ukazu Udbe moral umreti, ki se je videl umreti, ki se je slišal umreti, ki pa ni hotel umreti? Govori NIKOLA ŠTEDUL: »Tega četrtka sem zjutraj vstal nekoliko pozneje, ker so se tudi predavanja na univerzi pričela uro pozneje. Pet minut čez osmo sem peljal psa na sprehod. Ko sem se čez deset minut vračal, sem na drugi strani ulice zagledal avtomobil, neki manjši model, ki se mi je približeval. Voznik, ki je izgledal kot kak trgovski potnik, ki so v teh krajih pogosti, je odpiral stransko šipo, tako da se mi je zdelo, da me hoče vprašati za pot. Ko sem se ustavil in se obrnil proti avtu, se je vse zgodilo neznansko hitro. Morilec je iz pištole z dušilcem izstrelil dva strela, ki sta me zadela v glavo. Prva krogla mi je razbila štiri zobe, ki sem jih pozneje izpljuval na cesto, in se ustavila v zgornji čeljusti. Druga me je zadela v usta in skozi jezik, nato prebila vrat in izstopila desno od hrbtenice. Verjetno mi je rešilo življenje to, da sem se nagibal proti njemu in da je tudi on sam streljal v naglici in si ni upal izteguiti pištole skozi okno, ker se je bal psa. Ko sem padel na pločnik pred sosedovim vrtom, ni nehal streljati, dokler ni izpraznil šaržerja. Ker sem ležal na desni strani, je ena krogla oplazila levi bok, ena me je zadela v levi laket, ena pa v levo bedro, kjer je prebila tetivo. Najtežje pa me je ranila krogla, ki me je zadela v bližini leve ledvice, ranila želodec in prodrla v prsni koš, kjer je prebila levo stran pljuč, težko ranila arterijo poleg srca in se naposled ustavila med srcem in hrbtenico. Ko so me pozneje pripeljali v bolnico, mi je odtekla že polovica krvi, tako da so me dali takoj na transfuzijo. Da bi olja iron'ja še večja, sem dva dni prej z ženo in hčerko sam dal kri, vendar poč pol litra, kot je to običajno. Sam sem je potem potreboval okoli šest ali sedem litrov. Ko sem lezal na tleh in slišal, kako je morilec s svojim avtom oddirjal, sem mislil, da je konec z mano. Ves okrvavljen sem se skušal odplaziti do svoje hiše, vendar sem po kakih treh metrih omagal. Iz sebe nisem spravil niti glasu, tako da nisem mogel poklicati pomoči. V trenutku je pritekla soseda in zavpila, kaj se dogaja. Edino, kar sem lahko izustil, je bilo 'I was shot ...« ■

THE Sun

MAID: ARNE CI... DEAD

15 YEARS FOR RED 007

Cancer battle of Lee Remick

He gunned exile

Hearts give boot to Euro heroes – See Back Page

SPOROČILO BORŠTNERJU. 02121 01941 31334 33121 67912 18322 00309 52726 93601 95113 81974 85295 52846. ■

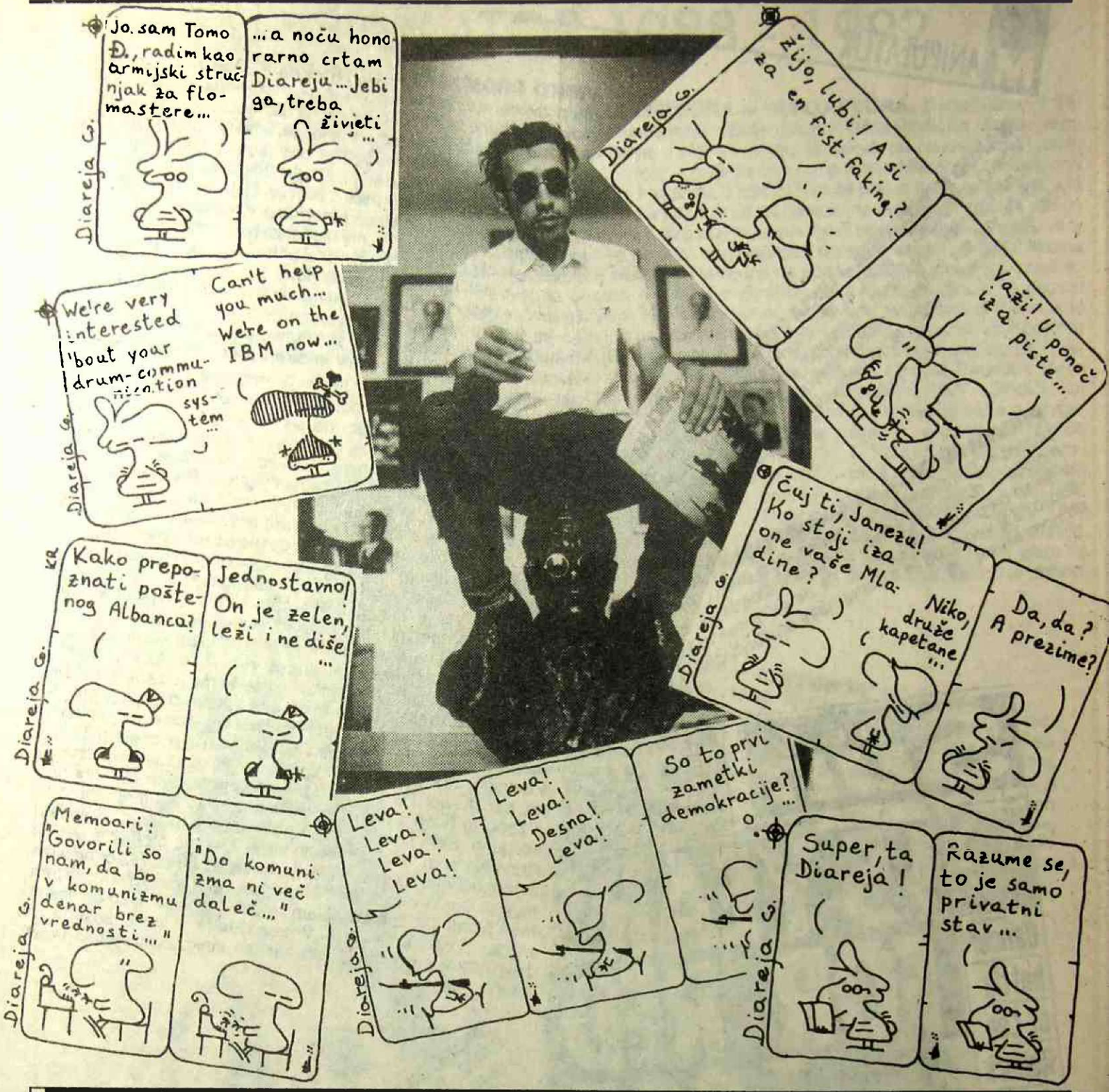

BIBLIOGRAFIJA: MOJSTROVINE

1988 Diareja - *a'smo se zato boril'* (album); **Diareja** - *cenzurirani naslov* (album)

1990 Najboljša leta našega življenja (1); **Antigraf** - *Antikomandanti* (21); **Antigraf** - *Antidemilitarizacija* (22); **Posebno obvestilo** - *Abdići itd. bodo postali Avseniki* (16); **Poslanski slovarček** (19); **Demosov spisek Slovencev, ki niso doprinesli in s tem škodovali k osamosvojitvenim naporom Slovenije** (23); **Demosov spisek Slovencev, ki niso doprinesli in s tem škodovali k osamosvojitvenim naporom Slovenije** - *nadaljevanje* (24); **»Krainische Spitzbuben«** - *»Die Terroristen aus Laibach haben wieder zugeschlagen«* (24); **Diareja** - *najboljši so padli* (album)

1991 Citati 1991 - *besede, ki so meso postale* (52); **Index letnika 1991** (52); **Božični haiku** (Ekran, december); **Sto stokaratnih karakterjev** (Ekran, jun/jul); **Deset dni vojne za Slovenijo** (monografija, urednik teksta);

1992 Vokabular skupščinskega zasedanja - *beseda ni konj* (8); **Leto nevarnega življenja** (45); **Sto nepozabnih končnic** (Ekran, marec);

* & **Marcel Štefančič, jr.** - *Filmski almanah '91* (izvršni urednik), knjiga, ki jo je uredil in supervoziral v skrajno osebnem in avtorskem smislu, za kar sem se mu že tedaj plamteče zahvalil in se mu zdaj še enkrat. Take knjige ne bom več imel. In takega mojstra tudi ne. *But if you build it ... he will come.* Always *Mar - ne več - cel.*

HVALA, KER SI NAS IMEL RAD
IN HVALA, KER SMO TE
LAHKO IMELI RADI.